

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**Харківський національний автомобільно-
дорожній університет**

у співпраці з

Lodz University of Technology
(м. Лодзь, Польща)

ДВНЗ «Національний лісотехнічний університет України»
Навчально-науковий інститут екологічної економіки і менеджменту
(м. Львів, Україна)

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Навчально-науковий інститут «Каразінський банківський інститут»
(м. Харків, Україна)

Державний біотехнологічний університет
(м. Харків, Україна)

**ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНИЙ
ТА ЕКОНОМІКО-ФІНАНСОВИЙ
ІНСТРУМЕНТАРІЙ УПРАВЛІННЯ
СУЧАСНИМ ПІДПРИЄМСТВОМ:
МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД**

МАТЕРІАЛИ

**II Міжнародної науково-практичної конференції,
Україна, м. Харків, 02 листопада 2022 р.**

Збірник наукових праць

ХНАДУ, 2022

УДК 657:336.2:338.2

*Конференція зареєстрована в УкрІНТЕІ, посвідчення № 927 від 23.11.2021 р.
Друкється за рішенням Вченої ради факультету управління та бізнесу
Харківського національного автомобільно-дорожнього університету,
протокол № 3 від 17.10.2022 р.*

Організаційний комітет:

- Богомолів В.О.** д-р техн. наук, професор, ректор, ХНАДУ (голова оргкомітету)
Дмитрів І.А. д-р екон. наук, професор, проректор з наукової роботи, ХНАДУ (заступник голови оргкомітету)
- Шевченко І.Ю.** д-р екон. наук, професор, декан факультету управління та бізнесу, ХНАДУ (заступник голови оргкомітету)
- Ковальова Т.В.** канд. екон. наук, доцент, завідувач кафедри обліку і оподаткування, ХНАДУ (заступник голови оргкомітету)
- Качмарек Л.
(Kaczmarek Ł.)** dr hab. inż., prof., Vice Dean for Full Time Degree Programmes, Faculty of Mechanical Engineering, Lodz University of Technology; Head of the Research Groups Space Engineering and Functional Materials; Vice President of the Association of Polish Inventors and Rationalizers; Co-founder of a spin-off company Advanced Graphene Products Sp. z o. o. (м. Лодзь, Польща)
- Маренич Т.Г.** д-р екон. наук, професор, професор кафедри обліку, аудиту та оподаткування, Державний біотехнологічний університет (м. Харків)
- Беляєва Л.А.** канд. екон. наук, доцент, доцент, доцент кафедри обліку та оподаткування, ННІ «Каразінський банківський інститут» Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
- Воляник Г.М.** канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри обліку і аудиту ННІ екологічної економіки і менеджменту ДВНЗ «Національний лісотехнічний університет України» (м. Львів)
- Маліков В.В.** д-р наук з держ. упр., професор кафедри обліку і оподаткування, ХНАДУ
- Болдовська К.П.** канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри обліку і оподаткування, ХНАДУ (відповідальний секретар)

Обліково-аналітичний та економіко-фінансовий інструментарій управління сучасним підприємством: міжнародний досвід : збірник наукових праць за матеріалами II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 02 лист. 2022 року). Харків : ХНАДУ, 2022. 232 с.

Матеріали конференції будуть корисні для науково-педагогічних працівників, науковців, представників сфери державного управління, практичних працівників, а також аспірантів і здобувачів вищої освіти у галузі обліку і оподаткування, фінансів, економіки, підприємництва, менеджменту.

Матеріали опубліковані в авторській редакції з дотриманням індивідуального стилю. Редакційна колегія не несе відповідальності за достовірність статистичної та іншої інформації, що надано в рукописах, та залишає за собою право не поділяти погляди авторів на ті чи інші питання, що розглянуті в рамках науково-практичної конференції.

© колектив авторів
© ХНАДУ, 2022

ЗМІСТ

1. ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ І РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Беляєва Л.А., Бреславець А.М. Особливості обліку розрахунків з контрагентами в період воєнного стану	7
Волошко Т.В., Хорошилова І.О. Особливості організації обліку готової продукції	10
Воляник Г.М. Обліково-аналітичне забезпечення системи менеджменту підприємства інформацією про запаси у відповідності до міжнародних та національних стандартів обліку	14
Дорошенко М.А., Уламбаяр Ц., Болорхуу Т. Визначення дебіторської заборгованості у національних і міжнародних стандартах бухгалтерського обліку	19
Колєсніченко А.С. Порівняльна характеристика форми фінансової звітності «баланс» для малих та середніх суб'єктів господарювання	22
Кравченко О.В., Кобець Т.О. Проблеми обліку заробітної плати на підприємствах	25
Московчук А.Т., Дорош В.Ю. Використання методу логарифмування в аналітичному дослідженні доходів	27
Пеняк Ю.С., Марков Р.В. Особливості управління запасами в умовах воєнного стану в Україні	30
Приймак С.В. Роль інформації в організації аналітичних досліджень бізнесу	33
Юсковець І.М. Ефективність використання оборотних активів на прикладі ТОВ «Нова пошта»	37

2. ОБЛІКОВО-ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА І ВНУТРІШНІЙ АУДИТ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР

Вербицька В.І., Якушкіна В.Р., Олефіров Д.Г. Актуальність та необхідність вдосконалення прогностичної аудиторської діяльності	41
Джалова-Фісун О.С. Особливості облікової політики бюджетної установи	46
Кравченко О.В., Бага А.В., Дмитренко А.В. Теоретичні засади оподаткування сільськогосподарських підприємств	49

<i>Маліков В.В.</i> Місце та роль податків на доходи громадян у податковій системі держави	‘53
<i>Маліков В.В.</i> Формування та сучасний стан податкової системи України	58
<i>Монастирук М.В.</i> Вплив запровадження воєнного стану на оподаткування суб’єктів малого бізнесу	65
<i>Овчарова Н.В., Сенченко А.С.</i> Формування облікової політики щодо забезпечень для цілей оподаткування	69

3. СУЧАСНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ БІЗНЕС-ОДИНИЦЯМИ

<i>Білошанка В.С.</i> Система продажів банківських продуктів як функціональний напрямок управління банком	73
<i>Бочарова Н.А., Бук О.В.</i> Оцінка функціонування СОБ	77
<i>Вербицька В.І., Надвіренко А.Д.</i> Управління оборотним капіталом підприємства	81
<i>Zhmai A., Shkurateniuk N.</i> Comparative description of risk-management standards COSO and FERMA	86
<i>Забедюк М.С.</i> Фінансовий потенціал підприємства: сутність, функції та фактори впливу	89
<i>Леонтьєва Л.В., Леонтьєв Р.В.</i> Управління і контроль за фінансами під час воєнного стану	91
<i>Мошківський В.В.</i> Інструменти фінансового управління	95
<i>Нужна О.А.</i> Економіко-математичне моделювання в управлінні фінансовими результатами сільськогосподарських підприємств	98
<i>Шаповал І.А.</i> Політика інвестиційної діяльності у державному секторі економіки	101

4. МЕНЕДЖМЕНТ ЗМІН НА СУЧАСНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ АСПЕКТИ

<i>Близнюк А.О., Власов Б.О., Окомельченко В.А., Загоруйко В.С.</i> Поняття та принципи побудови організаційних структур управління	105
<i>Герасимчук В.Г., Андрос С.В.</i> Пріоритети відновлення та розвитку реального сектору економіки України	110

<i>Долгих Я.В.</i> Особливості формування вхідних та вихідних показників об'єктів господарювання, ефективність яких оцінюється методом DEA	114
<i>Zhmtai A., Cherneva A.</i> Features of doing business as a wakaresaseya	116
<i>Нестеренко В.Ю., Мороз А.Р., Тарянік Ю.С.</i> Конкурен-тоспроможність підприємства: дослідження сутності поняття	121
<i>Федотова І.В., Мезенцева Є.В.</i> Використання бенчмаркінгу для підвищення конкурентоспроможності підприємства	125
<i>Федотова І.В., Скалозубов О.О.</i> Основні аспекти формування взаємовідносин АТП з персоналом	129
<i>Хорошилова І.О., Качмарек Л., Мошківський В.В.</i> Найбільш поширені моделі менеджменту змін	133

5. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА

<i>Дєвочко О.А.</i> Правові засади розвитку підприємства: проблеми і перспективи реформування	138
<i>Джалова-Фісун О.С.</i> Нормативне регулювання бюджетного обліку в Україні	142
<i>Ковальова Т.В., Бойченко А.Є.</i> Про нормативну-правову базу при обліку розрахунків з постачальниками	144
<i>Костяниця Д.О.</i> Нормативно-правова база як підґрунтя забезпечення розвитку підприємництва	149
<i>Леонтьєва Л.В.</i> Фінансовий контроль вищих органів державної влади під час воєнного стану	153
<i>Перунова О.М.</i> Нормативно-правове забезпечення розвитку юридичної особи	159
<i>Половко А.В.</i> Організаційно-регулятивні аспекти бухгалтерського обліку в Україні проблеми і перспективи	167
<i>Токаренко К.В.</i> Теоретичні аспекти сутності сільськогосподарських підприємств та їх видів	171

6. ПЕРСПЕКТИВИ МОДЕРНІЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

<i>Бєлов Л.О.</i> Історія розвитку обчислювальної техніки та інформаційних систем і технологій у контексті модернізації бухгалтерської справи	176
<i>Мошківський В.В., Вербицька В.І.</i> Роль бухгалтера в умовах цифрової економіки	179
<i>Новикова Д.А.</i> Оптимізація аудиту та бухгалтерського обліку в Україні за допомогою технології блокчейн	184
<i>Глуцкевич Н.В.</i> Варіанти цифровізації обліку в Україні	186

7. НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННЯ

<i>Бабіч В.Є.</i> Завдання бухгалтерського обліку в сучасних умовах	189
<i>Бондар М.В.</i> Сутність та види поліпшення та ремонту основних засобів	192
<i>Вербицька В.І., Кисіль В.В., Рочева Г.В.</i> Удосконалення правлінського обліку в частині розподілу накладних витрат підприємства	196
<i>Дорошенко М.А., Болдовська К.П.</i> Дебіторська заборгованість: теоретичні аспекти визначення	201
<i>Дрюк Т.М.</i> Основи обліку, аналізу і аудиту екологічних витрат підприємств	206
<i>Івакін В.О., Хорошилова І.О.</i> Нововведення в обліку дебіторської заборгованості	208
<i>Ковальова Т.В., Шрамкова Н.А.</i> Дослідження визначення «запаси» для цілей бухгалтерського обліку	212
<i>Макогон В.Д.</i> Трансформаційні процеси у системі державних фінансів в умовах воєнного стану	218
<i>Нестеренко І.В.</i> Екологічне оподаткування як основа сталого розвитку	220
<i>Ситнікова К.О., Хорошилова І.О.</i> Аспекти обліку виробничих запасів та шляхи його покращення	224
<i>Христенко А.О., Проскура А.С., Лівенцова Я.О.</i> Науково-методичні засади організації соціально орієнтованого бухгалтерського обліку	228

1. ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ І РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З КОНТРАГЕНТАМИ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Беляєва Л.А., канд. екон. наук, доцент
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Бреславець А.М., бухгалтер
ПП «Партнер А», м. Харків

Після початку військової агресії Росії в нашій державі усі галузі економіки зазнали масштабних негативних наслідків. У суб'єктів господарювання виникли проблеми у розрахунках з багатьма контрагентами по операціям, що були здійснені або розпочаті до 24 лютого 2022 року. Частина їх відразу втратила засоби виробництва та свій персонал. Інші потрапили під окупацію і не змогли продовжувати свою діяльність. Багато хто потрапив у скрутне становище через зімни у попиті на ринку. Окрім того, нелегітимними стали відносини з контрагентами – резидентами Росії і Білорусії.

З перших же днів війни відбулися значні зміни у розрахунках у зовнішньоекономічній сфері. Значно зменшились обсяги імпорту/експорту. Відбуваються зміни у законодавстві – на даний момент Постанова НБУ №18 має більше 20 редакцій і включає вагомий перелік обмежень за розрахунками [1]. Змінилися правила встановлення офіційного курсу гривні, який було зафіксовано. Продовжують діяти обмеження для банків на валютному ринку на встановлення курсу за безготівковими розрахунками [2, 3].

З огляду на ситуацію, що склалась доречним буде виділення та вивчення таких аспектів правових та облікових обставин у розрахунках суб'єктів господарства:

- проблемні контрагенти – специфіка оформлення розрахунків, їх відтворення у обліку;

- контрагенти на окупованих територіях, специфіка співробітництва з ними;

- зміни умов договірних відносин із боржниками та організація їх оформлення;

- облік операцій у сторін договору про відступлення права вимоги та переведення боргу;

- неврегульовані заборгованості та їх відтворення в обліку (виявлення та перелік сумнівних боргів, методи обробки, списання безнадійних боргів);

- специфіка ЗЕД-розрахунків під час воєнного положення.

Зважаючи на чималі зміни у кон'юктурі українського та світового ринку, через військові події в Україні підприємствам необхідні зрозумілі та практичні інструменти для роботи в таких умовах. Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» кожне підприємство повинно визначати свою облікову політику, правові засади організації, ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності самостійно погоджуючи її з власником. Від уміло сформованої облікової політики багато в чому залежить ефективність управління господарською діяльністю суб'єктів господарювання та стратегія його розвитку на тривалу перспективу. Облікова політика встановлюється відповідним наказом, відповідно до обраних принципів, методів. Облікова політика, охоплює всі рівні організації обліку розрахунків з покупцями і замовниками. Її елементи щодо організації обліку дебіторської заборгованості за розрахунками з покупцями і замовниками наведені на рисунку 1.

<p>Види діяльності підприємства та форми ведення обліку</p>	<ul style="list-style-type: none"> Визначити фактичні види діяльності господарства і передбачені статутом. Визначити форму ведення бухгалтерського обліку та перелік послідовність використання облікових регістрів.
<p>Зміст та форми первинних документів з продажу продукції</p>	<ul style="list-style-type: none"> Визначити відповідального для укладання договорів з продажу продукції, надання послуг (передбачити використання довіреності). Затвердити перелік і форми первинних документів для реалізації продукції, передбачити використання фірмових бланків.
<p>Визнання та оцінка дебіторської заборгованості</p>	<ul style="list-style-type: none"> Визнання дебіторської заборгованості як активу здійснюється якщо: <ul style="list-style-type: none"> - існує ймовірність отримання майбутніх економічних вигод; - сума дебіторської заборгованості може бути достовірно визначена; - покупцеві передані ризики й вигоди, пов'язані з правом власності на актив; - продавець не здійснює надалі управління та контроль за реалізованим активом.
<p>Класифікація та аналітика дебіторської заборгованості</p>	<ul style="list-style-type: none"> Затвердити класифікацію дебіторської заборгованості, передбачити аналітичні рахунки з метою здійснення аналізу розрахунків з покупцями для потреб управління господарством.
<p>Визнання заборгованості сумнівною нарахування резерву сумнівних боргів</p>	<ul style="list-style-type: none"> Визначити: <ul style="list-style-type: none"> - критерії визнання дебіторської заборгованості сумнівною; - джерела отримання інформації; - строки проведення інвентаризації дебіторської заборгованості; - метод нарахування резерву.
<p>Визнання заборгованості безнадійною та порядок її списання</p>	<ul style="list-style-type: none"> Визначити: <ul style="list-style-type: none"> - критерії визнання дебіторської заборгованості безнадійною щодо бухгалтерського та податкового законодавства; - строки проведення інвентаризації дебіторської заборгованості; - обґрунтування доцільності списання безнадійної заборгованості; - порядок списання та оформлення безнадійної заборгованості.
<p>Строки зберігання документів</p>	<ul style="list-style-type: none"> Встановити термін зберігання договорів, актів звірок, листування, які стосуються дебіторської заборгованості на забалансових рахунках і можуть бути використані для відновлення господарських операцій в межах позовної давності (3 роки).
<p>Організація внутрішнього контролю розрахунків</p>	<ul style="list-style-type: none"> Затвердити графік і визначення об'єктів при проведенні інвентаризації розрахунків. Забезпечити контроль обліковими працівниками систематичного спостереження за достовірністю поточних облікових та звітних даних, про наявність та зміни дебіторської заборгованості.

Рис. 1. Елементи облікової політики в системі розрахунків
Джерело: узагальнено автором

Важливим елементом облікової політики є створення підходів до обліку дебіторської заборгованості в системі розрахунків з покупцями і замовниками та відображення її у фінансовій звітності.

Сформована підприємством облікова політика щодо дебіторської заборгованості досить суттєво впливає на величину показників фінансового стану та результати діяльності господарства. Застосування запропонованого алгоритму оновлення облікової політики допоможе суб'єктам господарювання зменшити негативні наслідки проблем розрахунків в період воєнного стану.

Перелік посилань:

1. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану: Постанова №18 від 24 лют. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text>

2. Нові правила встановлення курсу валют з 21 травня: подробиці від НБУ. URL: <https://news.dtki.ua/finance/bank-system/76401>

3. Купівля валюти та строки розрахунків. URL: <https://online.dtki.ua/2020/17/49767>

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ГОТОВОЇ ПРОДУКЦІЇ

Волошко Т.В., здобувач вищої освіти

Хорошилова І.О., канд. екон. наук, доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

На сьогоднішній час одним з найважливіших факторів покращення ефективності діяльності будь-якого підприємства є використання оборотних активів, їх стан та доцільне використання безпосередньо впливає на кінцеві результати діяльності підприємства. В структурі оборотних активів центральне місце належить грошовим коштам, основна частина яких знаходяться на рахунках у банках.

Грошові кошти важливі для будь-якого підприємства, належний їх облік та контроль за їх надходженням та витрачанням є частиною повсякденної роботи бухгалтерії, адже кожна організація прагне досягнути максимального прибутку від виконання своєї роботи. Кожного дня між підприємствами, організаціями, установами здійснюються різноманітні банківські розрахунки: прийому і передача готівкових грошових коштів, здійснення всіх видів безготівкових розрахунків: надходження грошових коштів за реалізацію готової продукції, виконані роботи і послуги, позики, кредити, оплата постачальникам, погашення заборгованості в бюджету та інших.

Вивченням питань, пов'язаних з обліком готової продукції, займалися провідні вітчизняні та зарубіжні вчені. Найбільш обґрунтовано до проблем бухгалтерського обліку готової продукції в Україні у своїх працях підійшли Ф.Ф. Бутинець, О.П. Буцан, С.Ф. Голов, В.Г. Линник, М.В. Кужельний, В.М. Пархоменко, В.В. Сопко, Н.С. Петришина, Н.М. Ткаченко та інші. Питання необхідності розроблення методичного підходу до формування собівартості готової продукції досліджували Н.М. Кисіль, Н.І. Колінько, Ж.К. Нестеренко, І.О. Циганова, М.М. Цебрій. У роботі Л.М. Яременко проаналізовано вимоги НП(С)БО 16 «Витрати» щодо формування виробничої собівартості продукції. Ж.К. Напроти ж Нестеренко наводить класифікацію готової продукції за її характером, тобто перелік господарських операцій з готової продукції, та пропозиції щодо вдосконалення документування процесу реалізації продукції.

На кожному підприємстві облік готової продукції повинен забезпечити контроль за виконанням завдань по випуску продукції згідно певним чинникам: асортименту продукції, зберіганням готової продукції на складі, своєчасністю документообігу на виробництві та своєчасність відвантаження продукції та відповідно здійснення платежів.

Суттєве реформування обліку реалізації вимагає уважного вивчення проблеми і кваліфікованого підходу до питання. Також розвиток ринкових відносин підвищує вимоги до бухгалтерського обліку як важливої функції управління економікою на рівні підприємства. Всім нам відомо, що виробництво та реалізація продукції вимагає високої якості її з мінімальними витратами, це забезпечить ефективність виробництва. З цього робимо висновок, що метою бухгалтерського обліку – посилення його впливу на процес ресурсозабезпечення та підвищення рівня управління. Облік процесу реалізації виступає з одного боку, як засіб інформації, а з другого – як засіб контролю за використанням ресурсів та формуванням собівартості реалізованих товарів та послуг. Удосконалення обліку реалізації повинно розглядатись як постійно діючий фактор забезпечення зростання ефективності виробництва.

Отже, у своїй діяльності крім випуску продукції, підприємство може виконувати роботи та надавати послуги для підприємств або фізичних осіб. Тобто на відміну від речовинної продукції, цей вид продукції називають «виконані роботи та послуги». Таким чином, продукція підприємства може складатися з наданих послуг.

Отже, бухгалтерський облік наданих послуг повинен забезпечити контроль за виконанням завдань згідно договорів з замовниками послуг; своєчасною випискою документів; поданням розрахункових документів замовникам та контроль за здійсненням платежів; використанням матеріальних і фінансових ресурсів за допомогою складання планових і фактичних калькуляцій собівартості послуг.

На даний час, розв'язання проблем економічного розвитку України є одними з перших завдань нашої держави. При цьому особливу увагу привертає транспортна інфраструктура, яка є базовою ланкою забезпечення як економічного розвитку національної економіки країни так і підви-

щення якості життя населення. Для розвитку вітчизняної економіки важливим є підвищення ролі транспортного комплексу, що забезпечує життєдіяльність населення, якісний розвиток економіки держави, збереження обороноздатності та можливість досягнення високоефективних зовнішньоекономічних відносин країни.

То ж ми дійшли висновку, що до готової продукції належить продукція, обробка якої закінчена та яка пройшла випробування, приймання, укомплектування згідно з умовами договорів, відповідає затвердженим стандартам, пройшла технічний контроль підприємства і здана на склад або замовнику (покупцю) згідно з діючим порядком прийняття продукції. Продукція(виконання робіт та надання послуг) є результатом виробництва.

Отже, сьогодні однією з складових ефективно організації обліку надання послуг як готової продукції є високий рівень використання облікової інформації для оцінки якісних та кількісних її характеристик. Результати дослідження з організації обліку надання послуг свідчать про те, що існує ряд проблем, які впливають на організацію ведення обліку [1]. І саме вирішення досліджених проблем дозволить ефективно здійснювати бухгалтерський облік готової продукції, зокрема облік надання послуг з перевезення, підвищить ефективність діяльності, і тим самим підтримає конкурентоспроможність послуг, нарощуючи економічний потенціал підприємства в цілому.

Зазначимо, що важливим аспектом в організації обліку реалізації готової продукції є формування єдиної законодавчо-нормативної бази, адаптованої до міжнародних вимог та норм, удосконалення методології складання звітності та запровадження інформаційних технологій. На державному рівні необхідно запровадити єдині правила визначення фінансових результатів, основою яких є співставлення доходів і витрат. Використання різної методології підрахунку фінансових результатів у різних підсистемах

обліку є проблемою, яку потрібно вирішувати, щоб побудувати єдину інтегровану систему бухгалтерського обліку.

Перелік посилань:

1. Заокіпна Н. С. Удосконалення обліку готової продукції та її реалізація URL: <http://intkonf.org/zaokipna-ns-udoskonalennya-oblikugotovoyi-produktsiyi-ta-yiyi-realizatsiyi/> (дата звернення: 26.09.2022)

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА ІНФОРМАЦІЄЮ ПРО ЗАПАСИ У ВІДПОВІДНОСТІ ДО МІЖНАРОДНИХ ТА НАЦІОНАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ ОБЛІКУ

*Воляник Г.М., канд. екон. наук, доцент
Національний лісотехнічний університет України, м. Львів*

Україна невпинно інтегрується до європейської спільноти гармонізуючись з сучасними економічними відносинами. Саме тому виникла нагальна необхідність адаптації вітчизняного обліку з міжнародними стандартами обліку та звітності, що зумовило низку новітніх заходів модернізації нормативного та методичного характеру. Сучасна система менеджменту вимагає підвищення якості та достовірності обліково-аналітичного забезпечення для потреб управління на основі отриманих аналітичних оцінок та висновків щодо раціональності використання запасів [6].

Зважаючи на те, що ефективність діяльності суб'єкта господарювання значною мірою залежить від його забезпеченості предметами праці, то у сучасних економічних реаліях обліково-аналітичне забезпечення системи менеджменту інформацією стосовно запасів має неабияке значення. Особливої актуальності набуває необхідність достовірної оцінки ефективності використання запасів у відповідності до Міжнародних та Національних стандартів обліку.

Запаси посідають чільне місце серед об'єктів обліку на підприємстві, оскільки ефективність їх використання безпосередньо впливає на швидкість обороту вкладеного капіталу і відповідно на прибуток суб'єкта економіки [7].

Не зважаючи на те, що Національні стандарти обліку побудовані на основних положеннях Міжнародних стандартів, існує низка розбіжностей у термінології та методах оцінки запасів.

Для обліку запасів у більшості європейських країн використовують МСБО 2 «Запаси», а у вітчизняному обліку цей вид активів оцінюють та обліковують згідно з НП(С)БО 9 «Запаси». МСБО 2 та НП(С)БО 9 містять низку спільних та відмінних рис.

НП(С)БО 9 декларує, що запасами вважаються активи, які утримуються для подальшого продажу за умов звичайної господарської діяльності; перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва; утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а також управління підприємством [9].

Основною відмінною рисою в обліку запасів є те, що у відповідності до українського законодавства до моменту переходу права власності на запаси, їх облік відрізняється від обліку запасів, на які підприємство вже має права. Якщо матеріальні цінності, що надійшли на підприємство, ще не є власністю підприємства (наприклад, без супровідних документів), то у такому випадку вони обліковуються на позабалансових рахунках. За правилами Міжнародних стандартів запаси активами незалежно від права власності і обліковують їх на балансі підприємства. МСБО 2 «Запаси» декларує, що у фінансовій звітності слід розкривати загальну балансову вартість запасів та балансову вартість згідно з класифікаціями, прийнятими для суб'єкта господарювання (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація запасів у відповідності з МСБО 2 «Запаси» [5]

№ з/п	IAS 2 «Inventories»	МСБО 2 «Запаси»
1	Merchandise	Товари
2	Productionsupplies	Виробничі запаси
3	Materials	Матеріали
4	Work in progress	Незавершене виробництво
5	Finished goods	Готова продукція

Як можемо спостерігати, у МСБО 2 «Запаси» не виділено в окрему групу малоцінні та швидкозношувані предмети. Згідно з даним міжнародним нормативним документом з ведення бухгалтерського обліку, до запасів підприємства в цілому належать:

- товари, що були придбані та утримуються для перепродажу;
- готова вироблена продукція або незавершене виробництво суб'єкта господарювання;
- основні та допоміжні матеріали, призначені для використання в процесі виробництва [7].

У сучасних умовах турбулентності ринку вартість запасів постійно змінюється (зростає) і тому особливого значення набуває оцінка запасів, яка впливає на формування собівартості продукції, товарів, робіт і послуг. Необхідність визначення реальної вартості запасів спонукає бухгалтерів дуже серйозно підходити до обрання методики оцінки запасів, оскільки вона є важливою передумовою ефективної діяльності підприємства. Дослідження альтернативні підходи до оцінки запасів за національними та міжнародними стандартами бухгалтерського обліку, дають підстави стверджувати про існування певних неузгодженостей у формуванні вартості запасів при надходженні, вибутті, на дату балансу. Для всіх одиниць запасів бухгалтерського обліку, які мають однакове призначення й однакові умови використання, застосовується тільки один із наведених методів [7].

Сучасні комп'ютерні технології обліку запасів дозволяють максимально швидко застосовувати всі методи оцінок і обирати найоптимальніший з них. Аналізування переваг і недоліків застосування кожного з методів оцінки руху запасів в умовах турбулентності ринку, внаслідок чого виникають коливання (в основному зростання) цін, оцінка запасів за вартістю їхнього придбання не є об'єктивною. З огляду на це, світова практика обліку і звітності виробила дієві способи розв'язання цієї проблеми. Для збереження об'єктивності оцінки запасів у нестабільних цінових умовах, пропонується оцінювати запаси за правилом найнижчої оцінки. Застосування такої оцінки дозволяє дотримуватися принципу обачності, тобто оцінити та відобразити в обліку запаси за найменшою з двох вартостей: ринковою (справедливою) або собівартістю. Облікова практика засвідчує, що первісна вартість запасів у більшості випадків не збігається з чистою вартістю реалізації.

Для того, щоб запаси були відображені об'єктивно, необхідно періодично переглядати їх облікову оцінку. Але тут виникає кілька проблемних питань:

- у НП(С)БО 9 не передбачено окремої бухгалтерської процедури – дооцінки запасів (з метою уникнення завищення вартості активів);

- методика включення транспортно-заготівельних витрат до первісної вартості виробничих запасів.

З огляду на те, що обліково-аналітичне забезпечення є важливою складовою ефективної системи менеджменту підприємства, необхідно усунути такі методичні неузгодженості у практиці обліку запасів:

- окреслити порядок облік запасів, які не приносять економічних вигод у процесі господарювання тривалий час (більше року) та не можуть бути реалізовані у зв'язку з відсутністю попиту на них;

- урегулювати фінансовий облік запасів, які надійшли на підприємство на безоплатній основі і не використо-

вуються у процесі господарської діяльності, тобто також не приносять економічної вигоди підприємству;

– уточнити критерії обліку тари (як об'єкта виробничих запасів).

В умовах гармонізації бухгалтерського обліку до міжнародних стандартів застосування МСФЗ в якості альтернативної системи бухгалтерського та фінансового обліків і звітності зростає. Процес гармонізації Національних стандартів у сфері оцінки, фінансового обліку та аудиту з Міжнародними стандартами безперервний. Ефективність управління запасами значною мірою залежить від достовірності обліково-аналітичного забезпечення.

Удосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління запасами має відбуватися у такому керунку:

– спрощення оформлення операцій, пов'язаних з рухом запасів;

– відстеження своєчасного та ефективного проведення інвентаризацій та контрольних перевірок;

– удосконалення методології фінансового обліку запасів;

– оснащення складських приміщень вимірювальними приладами у достатній кількості;

– визначення оптимальної потреби у виробничих запасах та оцінка їх раціонального використання.

Для поглиблення співпраці з іноземними партнерами нам необхідно усувати протиріччя та відмінності між Національними та Міжнародними стандартами обліку запасів.

Перелік посилань:

1. Податковий кодекс України : Закон України від 02 груд. 2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16 лип. 1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-1>.

3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» : затв. наказом М-ва фінансів України від 20 жов. 1999 р. № 246 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99/ed20201103#top>.

4. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку запасів : затв. наказом М-ва фінансів України від 10.01.2007 р. № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0002201-07#Text>.

5. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 2 (МСБО 2). Запаси : редакція від 30.06.2017. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/mul17029?an=278&ed=2021_02_16.

6. Воляник Г. М., Шутка С. Є., Колінько Н. І. Аналіз забезпеченості основними засобами та управління ефективністю їх використання суб'єктом господарювання державного сектору. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2021. Т. 31, № 6. С. 68-73.

7. Зоря О. П., Максименко І. Я., Добренька Я. О. Особливості обліково-аналітичного відображення виробничих запасів за національними та міжнародними стандартами в системі управління підприємством. *Економіка та держава*. 2016. № 8. С. 116-118.

8. Малютяк С. Облік запасів: деякі нюанси застосування П(С)БО та МСБО. *Аудитор України*. № 7-8 (236-237). 2015. С. 50-53.

ВИЗНАЧЕННЯ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTI У НАЦІОНАЛЬНИХ І МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТАХ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Дорошенко М.А., здобувач вищої освіти

Уламбаяр Ц., здобувач вищої освіти

Болорхуу Т., здобувач вищої освіти

*Науковий керівник: Болдовська К.П., канд. екон. наук, доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Дебіторська заборгованість виникає між контрагентами у процесі виконання договірних відносин та в ході розрахункових операцій. Виникнення заборгованості пов'язане з тим, що одночасне виконання обома сторонами зустрічних зобов'язань за договором відбувається вкрай рідко: як правило, спочатку свої зобов'язання виконує одна зі сторін, внаслідок чого у неї виникає право вимоги компенсації за заборгованістю, яка виникла в обумовленій договором формі, а в іншій – обов'язок оплатити (погасити) цю заборгованість. Тобто в бухгалтерському обліку у першої сторони у складі господарських засобів виникає актив у вигляді забор-

гованості дебітора (до одержання), яка називається дебіторською, а в іншій сторони – зобов'язання перед кредиторами погасити заборгованість, яка називається кредиторською [1].

У Національних положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку (НП(С)БО) відображення дебіторської заборгованості регламентується НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» [1], а також НП(С)БО 13 «Фінансові інструменти» [2], у зв'язку з цим викликає практичний інтерес розгляд визначень основних понять щодо дебіторської заборгованості, які містяться в цих нормативно-правових документах (таблиця 1).

Варто відмітити, що визначення поняття дебіторської заборгованості, яке наводиться у НП(С)БО 10, охоплює всю заборгованість підприємству, тоді як у НП(С)БО 13 наводиться тлумачення дебіторської заборгованості, не призначеної для перепродажу, що, можливо, є дещо вужчим, але, на наш погляд, більш точно описує сутність досліджуваного поняття.

У міжнародних стандартах бухгалтерського обліку (МСБО) і фінансової звітності (МСФЗ) поняття дебіторської заборгованості чітко не визначене, так само як і відсутній окремий міжнародний стандарт, який регламентував би особливості відображення дебіторської заборгованості в обліку – її облік проводиться відповідно до МСБО 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка» [3], МСБО 32 «Фінансові інструменти: подання» [4] та МСФЗ 7 «Фінансові інструменти: розкриття інформації» [5], виходячи з чого слідує, що у міжнародній практиці дебіторську заборгованість віднесено до фінансових активів. Зокрема, у МСБО 39 зазначається, що «позики та дебіторська заборгованість – це непохідні фінансові активи з фіксованими платежами, які підлягають визначенню та не мають котирування на активному ринку», – таке визначення сутності дебіторської заборгованості порівняно з визначенням національних стандартів набагато ширше.

Таблиця 1

Визначення основних термінів дебіторської заборгованості
відповідно до НП(С)БО 10 і НП(С)БО 13

Термін	Визначення
Безнадійна дебіторська заборгованість	«поточна дебіторська заборгованість, щодо якої існує впевненість про її неповернення боржником або за якою минув строк позовної давності» [1]
Дебіторська заборгованість	«сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату» [1]
Дебіторська заборгованість, не призначена для перепродажу	«дебіторська заборгованість, що виникає внаслідок надання коштів, продажу інших активів, робіт, послуг безпосередньо боржникові та не є фінансовим активом, призначеним для перепродажу» [2]
Дебітори	«юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів» [1]
Довгострокова дебіторська заборгованість	«сума дебіторської заборгованості, яка не виникає в ході нормального операційного циклу та буде погашена після дванадцяти місяців з дати балансу» [22]
Поточна дебіторська заборгованість	«сума дебіторської заборгованості, яка виникає в ході нормального операційного циклу або буде погашена протягом дванадцяти місяців з дати балансу» [1]
Сумнівний борг	«поточна дебіторська заборгованість, щодо якої існує невпевненість її погашення боржником» [1]
Чиста реалізаційна вартість дебіторської заборгованості	«сума поточної дебіторської заборгованості за вирахуванням резерву сумнівних боргів» [1]

Отже, проаналізувавши чинні національні і міжнародні стандарти бухгалтерського обліку, можна узагальнити, що дебіторська заборгованість є сумою заборгованості дебіторів суб'єкту господарювання на певну дату, що виникла як наслідок наданих коштів, проданих товарів, інших активів, реалізованих послуг безпосередньо боржнику, та не є фінансовим активом, який має котирування на активному ринку.

Перелік посилань:

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість»: затв. наказом М-ва фінансів України від 08 жовт. 1999 р. № 237. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99#Text> (дата звернення: 07.09.2022).

2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти»: затв. наказом М-ва фінансів України від 30 лист. 2001 р. № 559. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1050-01#Text> (дата звернення: 07.09.2022).

3. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 39 (МСБО 39). Фінансові інструменти: визнання та оцінка: редакція від 17.10.2013. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_015#Text (дата звернення: 07.09.2022).

4. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 32 (МСБО 32). Фінансові інструменти: подання: редакція від 01.01.2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_029#Text (дата звернення: 07.09.22).

5. Міжнародний стандарт фінансової звітності 7 (МСФЗ 7). Фінансові інструменти: розкриття інформації: редакція від 01.01.2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_007/sp:max50:nav7:font2#Text (дата звернення: 07.09.2022).

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ФОРМИ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ «БАЛАНС» ДЛЯ МАЛИХ ТА СЕРЕДНІХ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

*Колесніченко А.С., канд. екон. наук
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»*

Роль фінансово-економічної інформації як системи фінансових показників визначається впливом на обґрунтування і прийняття рішень користувачів. Фінансова звітність надає у скомпанованому вигляді узагальнену інформацію її користувачам про структуру господарських засобів і їх джерел, а також результати фінансово-господарської діяльності, що дозволяє визначати фінансовий стан конкретного суб'єкта господарювання. Основне призначення фінансової звітності –

задовольнити інформаційні потреби достатньо широкого кола суб'єктів, які мають господарські взаємовідносини [2; 4].

Малі підприємства здійснюють значний вплив на функціонування національної економіки, надаючи їй необхідної гнучкості в ринкових умовах і частково вирішуючи соціальні проблеми в суспільстві [4, с. 119].

Особливості складання фінансової та управлінської звітності малими підприємствами розглядаються в наукових роботах такими вченими, як: Банера Н.П. [2], Белова І.М. [3], Гоголь Т.А., Лисенко А.М. [4], Маргасова В.Г., Семенишена Н.В. [3], Тютюнник Ю.М., Тютюнник С.В. та іншими.

Для малого чи мікропідприємства, яке обрало варіант складання та подання фінансової звітності за спрощеними формами та зазначило це у своїй обліковій політиці, важливо орієнтуватися на специфічні вимоги, що висуваються до відповідних звітних документів.

Зміст та форму фінансової звітності малого підприємства та мікропідприємства у складі «Балансу» (форма № 1-м (для мікропідприємства – 1-мс)) та «Звіту про фінансові результати» (форма № 2-м (2-мс)) визначає Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25 «Спрощена фінансова звітність» [1].

Першочерговим завданням в оцінці форм, які подають малі підприємства та інші суб'єкти господарювання, виступає порівняння їх за загальними характеристиками відносно наявності чи відсутності окремих елементів, структурних складових. Так, обидві форми мають реквізитну частину, назву документу, табличну частину, а також частину для затвердження звітів через підписи уповноважених осіб. Таблична частина звітів за своєю структурою є однорідною, зокрема: чотири колонки даних (назви статей, їх коди, показника на початок і на кінець періоду) та перелік статей активів і пасивів.

При цьому, зважаючи на єдині загальні підходи до формування звітів, необхідно зазначити ряд важливих аспектів, що відрізняють дані Форм №1 і №1-м (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльна характеристика Форми №1 і Форми №1-м

Ознака	Форма №1	Форма №1-м
Назви структурних елементів:		
Звіту	Баланс (Звіт про фінансовий стан)	Баланс
II. Пасиву	Довгострокові зобов'язання і забезпечення	Довгострокові зобов'язання, цільове фінансування та забезпечення
III. Пасиву	Поточні зобов'язання	Поточні зобов'язання і забезпечення
Реквізитна частина:		
Одиниця виміру	тис. грн. без десяткового знаку (окрім розділу IV Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід) (форма № 2), грошові показники якого наводяться в гривнях з копійками)	тис. грн з одним десятковим знаком
Позначка відносно стандартів (НП(С)БО або МСФЗ), якими керуються при складанні	+	-
Таблична частина:		
Розшифровка довгострокових фінансових інвестицій	+	-
Довгострокова дебіторська заборгованість	+	-
Відстрочні податкові активи	+	-
Виділення готової продукції в структурі запасів	-	+
Розшифровка дебіторської заборгованості за розрахунками	+	-
Капітал у дооцінках та вилучений капітал	+	-
Розшифровка розділу II. Пасиву	+	-
Поточні забезпечення	+	-

Джерело: складено автором на основі аналізу відповідних додатків до ПСБО 1 та ПСБО 25

Таким чином, виходячи із загального огляду, можна констатувати єдині підходи та складові у затверджених ПСБО 25 і ПСБО 1 формах фінансової звітності Баланс (Форми № 1 і 1-м) і Звіт про фінансові результати (Форми № 2 і 2-м). При більш детальному вивченні можна виділити ряд особливих та відмінних форм, властивих кожній з вищезазначених форм звітності, оволодіння якими дозволить удосконалити методичні аспекти щодо заповнення та складання фінансової звітності визначеним суб'єктом господарювання.

Перелік посилань:

1. Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва: Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25, затв. Наказом М-ва фінансів України від 24 січ. 2011 р. № 25. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>
2. Банера Н. П., Гелей Л. О. Фінансова звітність суб'єктів малого підприємництва: оцінка та шляхи підвищення інформативності показників. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2021. №1 (71). С. 55–62.
3. Белова І., Семенишена Н., Мельничук О. Генезис становлення облікової системи малих підприємств в Україні. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2019. Вип. 1-2. С. 26–48.
4. Лисенко А. М. Складові елементи методики аналізу фінансової звітності малого підприємства. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Сер. Економіка і управління*. 2020. Т. 31 (70). № 4. С. 119–124.

ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

*Кравченко О.В., канд. екон. наук, доцент
Кобець Т.О., здобувач вищої освіти
Сумський державний університет*

Важливу роль для підприємств усіх форм власності відіграє ефективна організація обліку оплати праці. Результати цього процесу впливають на фінансову стійкість, податкову базу підприємства, оскільки оплата праці є досить важливою ланкою системи трудових і суспільних відносин, найскладнішою соціально-економічною проблемою. В умо-

вах сучасного ведення бізнесу в період воєнного стану найбільше дискусійних питань виникає щодо отримання коштів від роботодавців, працівників та держави. Облік праці є досить складною частиною бухгалтерського обліку, а найважливішими його завданнями є забезпечення в належні терміни проведення розрахунків з оплати праці, забезпечення своєчасності та правильності віднесення суми нарахованої заробітної плати та відрахувань на собівартість продукції, забезпечення контролю за дотриманням кількісного складу працівників, використанням робочого часу та додержанням трудової дисципліни, групування показники задля оперативного контролю та складання необхідної звітності, а також ведення розрахунків з бюджетом щодо утриманих податків.

Після введення воєнного стану та закріплення в законодавстві нових механізмів регулювання трудових відносин багато проблем залишилися невирішеними, а саме: регламентація організації праці; контроль за використанням робочого часу та забезпеченням підвищення продуктивності праці; проведення всіх розрахунків по зарплаті та іншим виплатам на встановлених умовах; ведення обліку та контроль за використанням фонду зарплати та інших коштів, виділених на оплату праці працівників; здійснення мотивації робітників [1].

Одним із можливих шляхів покращення оплати праці працівників є підвищення внутрішньої зацікавленості працівників, премії, надбавки, відпустки тощо. Успішний вплив на трудову мотивацію колективу проявляється насамперед тоді, коли працівник бачить свою цінність для організації, а працівники, які виконують обов'язки правління, повинні проявляти ініціативу, рішучість і організаторські здібності.

Дієвим фактором, який також впливає на продуктивність праці, є запровадження соціального пакету. Саме через нього роботодавець надає певні переваги у вигляді пільг, компенсації особистих витрат, пов'язаних з роботою. Він виконує стимулюючу роль, є досить важливим інструмен-

том впливу на стан і впевненість працівника, тривалість і успішність його трудових відносин. Облік праці повинен бути організований таким чином, щоб сприяти продуктивності праці та повному використанню робочого часу. Від організації оплати праці залежить розмір витрат, якість, правда, справедливість, чесність і умови роботи з персоналом.

Врахування зазначених аспектів дасть змогу раціонально організувати облік та аналіз зарплати в організації на період дії воєнного стану.

Перелік посилань:

1. Загальнонаціональне опитування: соціально-економічні проблеми під час війни (26.04.22) https://ratinggroup.ua/research/ukraine/devyatyy_obschenacionalnyy_opros_socialnoekonomicheskie_problemy_v_voyuy_obschenacionalnyy_opros_socialnoekonomicheskie_problemy_vo_vremya_voyny_26_aprelya_2022.html (дата звернення: 24.10.2022).

2. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України № 2136 від 15 бер. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/sho2136-20#Text> (дата звернення: 05.10.2022).

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ЛОГАРИФМУВАННЯ В АНАЛІТИЧНОМУ ДОСЛІДЖЕННІ ДОХОДІВ

Московчук А.Т., канд. екон. наук, доцент

Дорош В.Ю., канд. екон. наук, доцент

Луцький національний технічний університет

Важливим показником, який використовують для оцінки роботи підприємства є його дохід. Згідно з Концептуальною основою складання та подання фінансових звітів та МСБО 18 «Дохід», «...дохід – це валове надходження економічних вигід протягом періоду, що виникає в ході звичайної діяльності суб'єкта господарювання, коли власний капітал зростає в результаті цього надходження, а не в результаті внесків учасників капіталу» [1].

Визнані доходи класифікуються в бухгалтерському обліку за певними групами (рис. 1).

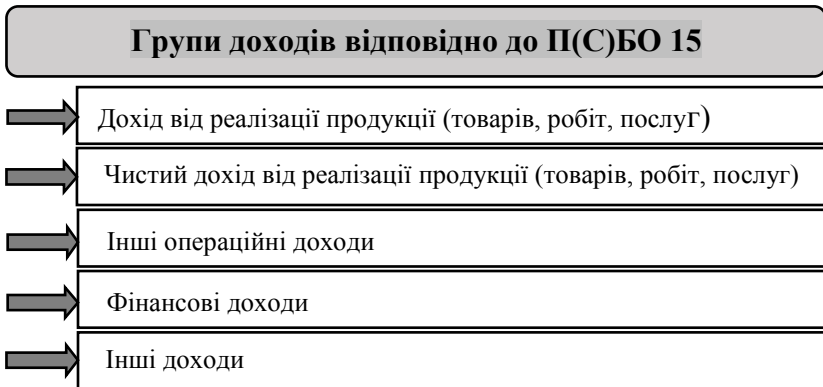

Рис.1. Доходи підприємства

Дохід підприємства отримують зазвичай від різних видів діяльності: від реалізації виготовленої продукції, вкладання вільних коштів на рахунки в банках, інвестування у будівництво та ін.

Метою кожного суб'єкта господарювання є забезпечення зростання доходу, а її реалізація залежить від ефективності управління процесом його формування. У такому разі менеджменту підприємства необхідна точна і достатня інформація щодо динаміки доходу та чинників, що на нього впливають.

У структурі доходів виробничих підприємств найбільшу частку складає дохід від реалізації продукції, і його динаміка, в основному, визначає динаміку загального доходу.

Основними факторами, які впливають на формування доходу підприємства від реалізації продукції є:

- обсяг реалізованої продукції;
- структура реалізованої продукції;
- ціна реалізації.

Тобто дохід від реалізації продукції можна визначити за наступною залежністю:

$$Дрп = O * ПVi * Цi ,$$

де O – обсяг реалізованої продукції в натуральних вимірниках;

$ПVi$ – питома вага i -го виду продукції, %;

$Цi$ – ціна i -го виду продукції, грн.

Розглянута математична модель – це детермінована факторна модель, оскільки між результуючим показником і факторами існує пряма функціональна залежність. «Детерміноване моделювання факторних систем – це простий і ефективний засіб формалізації зв'язку економічних показників, який служить основою для кількісної оцінки впливу окремих факторів на динаміку узагальнюючого показника» [2, с.140].

Побудована детермінована факторна модель є мультиплікативною, тому для визначення міри впливу факторів на результуючий показник можна використати будь-який із відомих способів факторного аналізу.

На нашу думку в процесі аналітичного дослідження доцільно використовувати метод логарифмування, який характеризується непослідовним елімінуванням. Він усуває основний недолік, властивий часто вживаним, традиційним прийомам детермінованого факторного аналізу (прийомам ланцюгових підстановок, абсолютних різниць, відносних різниць), – необхідність визначення послідовності заміни значень факторів.

Використовуючи зазначену математичну залежність, інформацію підприємства у звітному році – $O_1, ПVi_1; Цi_1$ та базовому році – $O_0, ПVi_0; Цi_0$, визначаємо вплив факторів на дохід від реалізації продукції:

$$\begin{aligned} \Delta Дрп (o) &= \Delta Дрп (заг) * [lg (O_1 : O_0) / lg (Дрп_1 : Дрп_0)], \\ \Delta Дрп (пв) &= \Delta Дрп (заг) * [lg (ПVi_1 : ПVi_0) / lg (Дрп_1 : Дрп_0)], \\ \Delta Дрп (ц) &= \Delta Дрп (заг) * [lg (Цi_1 : Цi_0) / lg (Дрп_1 : Дрп_0)], \end{aligned}$$

де: $\Delta D_{pn}(заг)$ – відхилення доходу від реалізації продукції, грн

$\Delta D_{pn}(O)$ – вплив зміни обсягу реалізації продукції на дохід, грн;

$\Delta D_{pn}(PVi)$ – вплив зміни питомої ваги i -го виду продукції на дохід, грн;

$\Delta D_{pn}(Ci)$ – вплив зміни ціни i -го виду продукції на дохід, грн.

Отже, метод логарифмування дозволяє досягти повного розкладання результуючого показника за чинниками, забезпечує його високу точність, а результат не буде залежати від послідовності обчислень.

Перелік посилань:

1. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 18 «Дохід».
URL: http://www.minfin.gov.ua/document/92429/МСБО_18.pdf.

2. Московчук А.Т., Ліщук В.І. Факторний аналіз в системі управління витратами підприємств. *Економічні науки. Сер. Облік і фінанси*. Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2017. Вип. 14 (53). С. 137–144.

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ЗАПАСАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

*Пеняк Ю.С., канд. екон. наук, доцент
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Марков Р.В., канд. екон. наук, виконавчий директор
ЛОГО «Аграрна дорадча служба»*

Війна в Україні принесла економічні втрати та поглибила кризу, тому в умовах воєнного стану дуже важливо не лише не зупиняти виробничу діяльність, а й приймати ефективні управлінські рішення, спрямовані на підвищення ефективності підприємства. Безперерйну роботу будь-якого підприємства гарантує відповідна кількість запасів, тому ефективна організація процесу управління запасами є основою антикризових заходів для роботи підприємств.

Ситуація воєнного часу може призводити до виникнення на підприємстві специфічних операцій із запасами – їх уцінки, списання з балансу внаслідок втрати за ними контролю, знищення, пошкодження внаслідок збройної агресії Російської Федерації.

Тому облік та аналіз виробничих запасів є обов'язковою умовою ефективного функціонування та розвитку підприємств та запорукою їх фінансової стабільності. Для належної організації обліку запасів на підприємствах, необхідне здійснення таких заходів як: розробка номенклатури запасів, їх нормування та правильна класифікація запасів, а також організація складського обліку. Ці заходи допоможуть правильно організувати облік виробничих запасів на підприємстві, що в свою чергу допоможе правильно сформулювати первісну вартість, вартість запасів, які відпускаються у виробництво, оцінити з високою точністю незавершене виробництво, та правильно відобразити залишки виробничих запасів в балансі та інших формах фінансової звітності.

Разом з цим, в умовах надзвичайності та тяжкого соціально-економічного стану в країні всі підприємства на ринку зацікавлені в ритмічності роботи, в перспективі на майбутнє. Тому сьогодні бізнес потребує серйозних реформ у структурах, які керують економічною діяльністю, однією з яких є оптимізація виробничих запасів. Так, для ефективного управління виробничими запасами та безперебійної діяльності підприємства, важливим є забезпечення своєчасною інформацією про необхідну кількість виробничих запасів, що дозволить мінімізувати при цьому поточні витрати на утримання та забезпечить ефективний контроль за їх рухом.

Для того, щоб прийняти рішення щодо розміру замовлення і моменту його розміщення потрібно брати за основу мінімізацію загальних витрат, що обумовлено втратами від залишкового запасу і дефіциту.

Тому окремим викликом є перебудова підходів до аналітики даних з урахуванням змін споживчого попиту та платоспроможності споживачів, враховуючи те, що більшість серед них залишилось без доходу, а також географічної міграції населення.

Отже, для вирішення проблем, пов'язаних з ефективним управлінням запасами в умовах воєнного стану підприємствам необхідно: оптимізувати їх структуру з урахуванням запланованого обсягу виробництва та збуту; розробити модель управління запасами враховуючи такі показники, як: термін зберігання запасів, тарифи на транспортування, час їх доставки, враховуючи велику кількість блок-постів, збільшення цін на паливо та обмеження роботи служб доставок, через неможливість працювати на деяких територіях; дослідити ринок вивчаючи попит та платоспроможність споживачів та визначити залежність величини запасів від середньоденного продажу – це дозволить передбачити зміну розміру запасів при зміні обсягу продажу; виділити асортиментні групи, за якими підприємство зможе визначити вплив кожної з них на його прибутковість; приділяти більшу увагу інвентаризації з метою покращення управління товарними запасами і посилення контролю за їх збереженням.

Запропоновані заходи сприятимуть розробці нових методів управління запасами, їх аналізу, які підвищать ефективність використання запасів, а також дозволять враховувати реалії сучасності.

Таким чином, обліково-аналітичне забезпечення управління запасами є важливим інструментом в системі управління ресурсним потенціалом підприємств, що допомагає досягати підвищення результативності їх фінансово-економічної діяльності.

Перелік посилань:

1. Пеняк Ю. С., Беляєва Л. А., Рудь О. О. Обліково-аналітичне забезпечення управління виробничими запасами. *Проблеми сучасних*

трансформації. Сер. Економіка та управління. 2022. № 5. URL: https://reicst.com.ua/pmt/issue/view/issue_5_2022

2. Беляєва Л. А., Пеняк Ю. С., Ментей О. С. Аналітичне забезпечення системи управління виробничими запасами. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*: зб. наук. праць. 2018. Вип. 1(24). С. 71–79. URL: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v1i24.128231>

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЇ В ОРГАНІЗАЦІЇ АНАЛІТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ БІЗНЕСУ

*Приймак С.В., канд. екон. наук, доцент
Львівський національний університет імені Івана Франка*

Удосконалення фінансово-господарського механізму функціонування бізнесових структур супроводжуються оптимізацією організаційного механізму та зумовлює якісне оновлення управлінської діяльності, що потребує збільшення кількості знань щодо основних аспектів функціонування та розвитку підприємства, визначення суті, характеру, динаміки та ступеня впливу факторів, які зумовлюють результати діяльності та його стратегії.

Економічний аналіз, результати якого є джерелом прийняття оптимального управлінського рішення, базується на інформації про усі параметри об'єкта аналітичного процесу. Актуальність дослідження теми не викликає сумнівів, оскільки в сучасному українському суспільстві інформатизація є важливим засобом організації і регулювання приватної і суспільної життєдіяльності, однією із форм закріплення і розповсюдження знань, дієвим інструментом управління бізнесовими структурами [1]. Особливого значення набуває вивчення внутрішніх і зовнішніх факторів, що спричиняють зміни, зокрема аналіз конкурентного середовища, зростаючих потреб споживачів, дослідження передового досвіду, інновацій тощо. У процесі функціонування суб'єктів бізнесу аналіз виконує роль сполучної тка-

нини між управлінськими системами. Перші надають аналітикам необхідні для дослідження дані, а другі одержують оброблену інформацію, що є підґрунтям для прийняття необхідних рішень. Формування таких інформаційних зв'язків можливе завдяки економічному аналізу, який дозволяє оцінити всі складові діяльності підприємства в цілому і його структурних підрозділів, визначити недоліки, виявити шляхи їх усунення, віднайти невикористані резерви підвищення ефективності діяльності.

Проблеми аналізу пов'язані з інформаційною підготовкою прийняття управлінських рішень, формуванням та використанням інформаційних ресурсів. Розвиток суспільства та перехід до інформаційної економічної системи супроводжується значним приростом кількості інформації, що циркулює в усіх сферах суспільного виробництва. У минулому загальна сума знань змінювалась дуже повільно, наприклад у XIX столітті вона подвоювалась кожні 50 років, у середині XX століття – кожні 10 років, у середині другої половини XX століття – вже кожні 5 років. На сьогодні час подвоєння накопичених наукових знань становить 2 роки. Поступово інформація з другорядного ресурсу перетворюється у важливий фактор виробництва, який суттєво впливає на усі аспекти функціонування та економічного розвитку суб'єктів господарювання.

Сьогодні інформація є головним економічним ресурсом, вирішальним чинником виробництва та потенційним джерелом багатства. Посилення значення інформації сприяє необхідності вивчення як впливу її на економіку в цілому, так і дослідження ціни та вартості інформації, аналізу впливу інформаційних витрат на результати діяльності суб'єктів, адже інформація супроводжує всі етапи функціонування підприємства, усі стадії виробничого процесу: від зародження креативної ідеї до реалізації кінцевого продукту.

Інформація є предметом, засобом та продуктом економічного аналізу. Вона створюється у процесі безпосереднього виробництва у вигляді даних про обсяги виробничої програми, чисельність працівників, кількість та вартість спожитих ресурсів тощо. Важливим моментом при цьому є забезпечення ефективної взаємодії підрозділів та працівників підприємства в питаннях використання інформації. Навики, досвід, уміння, які використовуються в аналітичній роботі, при обробці вхідної інформації у підсумку дають синергетичний ефект у процесі інформаційного обміну.

Кінцевим продуктом проведеного аналізу фінансово-господарської діяльності суб'єктів бізнесу є інформація, яка набуває вигляду конкретних практичних рекомендацій та обґрунтування багатоваріантних управлінських рішень. Виробництво та застосування інформації передбачає її продукування у вигляді різноманітних наукових відкриттів; збирання, відбір необхідної інформації та її оцінка; обробка інформації; використання, розповсюдження та зберігання [2].

Таким чином, належна організація інформаційного забезпечення діяльності бізнесу надає можливість підвищити ефективність функціонування його суб'єктів в цілому та оптимізувати якість використання ресурсів зокрема. Інформація не є безпосереднім чинником, що впливає на результати діяльності, однак, вона є тим інструментом, завдяки якому забезпечується ефективність результатів економічного аналізу.

До інформації як фактора, що забезпечує ефективність економічного аналізу на сучасному етапі висувається ряд вимог. Перш за все це повнота та оптимальність. Саме повна інформація на основі проведеного економічного аналізу дозволяє прийняти необхідне управлінське рішення. Наступною вимогою до інформації є точність, яка показує ступінь деталізації інформації, що надходить. Інформація повинна достовірно відображати реальний стан справ на підприємстві та не містити неточностей і викривлень. В

епoxy інформатизації суспільства особливого значення набуває така вимога до інформації як своєчасність, оскільки проведення аналізу на основі оновлених даних сприяє ефективному вирішенню конкретного завдання та приносить максимальний ефект [3]. Важливим завданням розвитку обліково-аналітичної інформації є забезпечення формування узгодженої економічної політики щодо координації дій учасників інформаційного процесу, удосконалення інструментів аналізу, підвищення стандартів інформаційних систем.

Інформація як ресурс суспільства спрямована на постійний розвиток і удосконалення інформаційних систем для забезпечення інформацією процесів ефективного управління. Стан інформатизації в Україні свідчить про наявність всіх необхідних передумов для успішної побудови інформаційного суспільства.

Процеси інформатизації аналітичної діяльності в управлінні бізнесових структур будуть успішно функціонувати тільки при застосуванні системного підходу. Створення інформаційного забезпечення залежить від взаємодії розробників і користувачів аналітичної системи. Це передбачає формування новітньої інформаційної культури у роботі фахівців обліково-аналітичного напрямку.

Перелік посилань:

1. Косова Т. Д., Сухарев М. П., Вашченко Л. О. Організація і методика економічного аналізу : навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2012.
2. Беляков К. І. Інформатизації в Україні: проблеми організаційного, правового та наукового забезпечення : монографія. Київ : КВЦ, 2008.
3. Приймак С. В., Воляник Г. М. Вдосконалення інформаційного забезпечення діагностики фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Львів : ЛьвДУВС, 2015. Вип. 2. С. 275–287.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ НА ПРИКЛАДІ ТОВ «НОВА ПОШТА»

*Юсковець І.М., здобувач вищої освіти
Науковий керівник: Приймак С.В., канд. екон. наук, доцент
Львівський національний університет імені Івана Франка*

Сьогодні значного сенсу набуває питання аналізу використання оборотних активів на підприємствах, їх ефективність та результативність. Саме ці показники використання оборотних активів мають вплив на ліквідність та платоспроможність підприємств. Питання набуває особливої актуальності, оскільки оборотні активи у сучасних умовах господарювання відіграють визначальну роль, вони становлять вагомую частину майна будь-якого суб'єкта господарювання.

Оборотні активи – це сукупність майнових цінностей підприємства, що обслуговують поточний господарський процес і цілком споживаються протягом одного операційного (виробничо-комерційного) циклу.

Ефективність використання оборотних активів характеризується швидкістю їхнього обертання, оборотністю. Прискорення оборотності цих коштів зумовлює: по-перше, збільшення обсягу продукції на кожну грошову одиницю поточних витрат підприємства; по-друге, вивільнення частини коштів і завдяки цьому створення додаткових резервів для розширення виробництва [1]. Характерною особливістю оборотних активів є те що вони трансформують – виробничі запаси трансформуються у готову продукцію, яка в свою чергу перетворюється у дебіторську заборгованість, та зрештою у грошові кошти.

Аби показати особливості формування оборотних активів не підприємстві ТОВ «Нова пошта», слід проаналізувати структуру оборотних активів (табл. 1).

Таблиця 1

Структура оборотних активів ТОВ «НОВА ПОШТА»
за 2020-2021рр.

Стаття балансу	На кінець 2020 року		На кінець 2021 року		Зміна у 2021 р. проти 2020 р. (+,-)	
	млн. грн	питома вага	млн. грн	питома вага	в сумі, тис. грн	за пито-мою вагою
Запаси	188,9	7	236,9	4,6	+48	-2,4
Дебіторська заборгованість	1596,7	58,7	4112,3	79,2	+2515,6	+20,5
Гроші та їх еквіваленти	917,1	33,8	827,8	15,9	-89,3	-17,9
Витрати майбутніх періодів	14,0	0,5	15,5	0,3	+1,5	-0,2
Усього оборотні активи	2716,69	100	5192,6	100	+2475,9	-

Джерело: складено автором на основі даних [2]

Згідно таблиці, можна сказати, що у 2021 році оборотні активи зросли на 2475,9 млн. грн порівняно з 2020р. Це пов'язано з тим що зросли запаси та дебіторська заборгованість. Дебіторська заборгованість збільшилась на 2515,6 млн. грн внаслідок збільшення поставок, запаси – на 48 млн. грн. Гроші та еквіваленти зменшились на 89,3 млн. грн, а у структурі – на 17,9 %. Видно, що на підприємстві збільшилась виручка від реалізації продукції, тому збільшення оборотних активів є позитивним моментом.

Аби краще проаналізувати ефективність використання ресурсів, слід проаналізувати оборотність оборотних активів підприємства (табл. 2). Ефективне використання оборотних коштів – це таке їх функціонування, під час якого забезпечується стійкий стан фінансових ресурсів та досягаються найвищі результати діяльності при найменших ви-

тратах підприємства. Внаслідок прискорення оборотності покращується фінансовий стан підприємства [3].

Таблиця 2

Аналіз ефективності використання оборотних активів
ТОВ «НОВА ПОШТА» за 2020-2021 рр.

Показники	2020 р.	2021 р.	Відхилення (+,-)
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	6,22	4,01	-2,21
Коефіцієнт оборотності запасів	68,2	69,4	+1,2
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	10,6	5,07	-5,53
Термін погашення дебіторської заборгованості	34,1	72	+37,9
Тривалість обороту запасів	5,3	5,2	-0,1
Тривалість оборотності оборотних активів	57,87	89,8	+31,93

Джерело: складено автором на основі даних [2]

Головним завданням управління оборотними коштами підприємства є максимально можливе скорочення тривалості їх обороту, через те, що від тривалості обороту оборотних коштів залежить величина необхідних підприємству коштів для здійснення процесу виробництва та реалізації продукції.

Аналізуючи використання оборотних активів ТОВ «НОВА ПОШТА», можна відмітити, що за 2020-2021 роки на підприємстві відбулось сповільнення оборотності оборотних активів на 31, 93 дні. Так, у 2020 році ці активи підприємства здійснили 6,22 обороти, при цьому кожен оборот у середньому тривав 57,87 дні, а у звітному році оборотні активи здійснили 4,01 обороти і кожен оборот тривав у середньому 89,8 дні. Однак, оборотність запасів приско-

рилась на 1,2 оборотів, через що і зменшилась тривалість їх обороту на 0,1 дні.

Аналізувати ефективність оборотних активів на підприємстві за 2022 рік поки не можна, адже немає звітності, але можна сказати, що, зважаючи на воєнні дії на території України, очевидно, що оборотність сповільниться. Адже, на початок воєнних дій значно сповільнились поставки.

Отже, аналізуючи ефективність використання оборотних коштів в умовах ринкової економіки, необхідно:

– урахувати всі конкретні причини, з’ясувати фактори, що негативно впливають на стан цих коштів, і сформулювати конкретні заходи щодо усунення цих причин;

– для того, щоб продовжувати прискорення оборотності оборотних активів необхідно забезпечити підвищення рентабельності оборотних коштів, провести планування мінімізації втрат оборотних коштів у процесі їх використання, сформулювати принципи фінансування окремих видів оборотних коштів. Ці заходи призведуть до зменшення тривалості обороту в днях, що буде позитивним моментом для підприємства, а також, поліпшить фінансовий стан підприємства.

Перелік посилань:

1. Яковишина Н. А. Оборотні активи, їх відображення в обліку та фінансовій звітності. URL: <https://cutt.ly/4NzQPJX> (дата звернення 27.10.2022).

2. Звіт про фінансовий стан ТОВ «НОВА ПОШТА» 2021 р. URL: <https://cutt.ly/FNzQKAP> (дата звернення: 27.10.2022).

3. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства: навч. посіб. 3- те вид., випр. і доп. Київ: ЦУЛ, 2007. 668 с.

2. ОБЛІКОВО-ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА І ВНУТРІШНІЙ АУДИТ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР

АКТУАЛЬНІСТЬ ТА НЕОБХІДНІСТЬ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОГНОЗНОЇ АУДИТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Вербицька В.І., канд. екон. наук, доцент

Якушкіна В.Р., здобувач вищої освіти

Олефіров Д.Г., здобувач вищої освіти

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Аудиторська діяльність все частіше стає ініціативною, тобто не тільки наявність обов'язкових критеріїв змушує керівників вдаватися до послуг аудиторів. У подібних умовах у організацій стало популярним користуватися супутніми аудиту послугами.

Говорячи про великі комерційні фірми, слід зазначити, важливе місце займають послуги з формування та оцінки прогнозованої фінансової інформації. Висока конкурентна боротьба між організаціями змушує топ-менеджерів приймати ефективні управлінські рішення, що засновані на реальному фінансовому стані фірми, але при цьому спрямовані на майбутні вигоди. Серйозні ризики, пов'язані з впровадженням нових управлінських ідей, повинні бути прораховані та мінімізовані. Для цього і складається прогнозний бізнес-план. Однак економісти, що працюють в організації, не завжди об'єктивно оцінюють ситуацію, занижуючи чи завищуючи очікування. У зв'язку з цим стає актуальним залучення аудиторів для складання прогнозованої інформації чи її оцінки.

Аудитор не в змозі висловити думку щодо того, чи зможе організація, що перевіряється, досягти результатів, зазначених у прогностичній інформації. Його завдання – отримати докази того, що:

- найкращі оцінки керівництва є обґрунтованими, а гіпотетичні припущення узгоджуються із призначенням інформації;

- прогностична інформація належним чином підготовлена на підставі тієї ж інформації, припущень та принципів, що й фінансова звітність за попередні роки;

- усі істотні припущення розкрито адекватною мірою із зазначенням того, чи є вони найкращими оцінками чи гіпотетичними припущеннями.

Аудитор не повинен виконувати завдання, якщо припущення є нереалістичними або якщо він вважає, що прогностична фінансова інформація не відповідатиме призначеній меті. Рекомендується скласти лист-зобов'язання з роз'ясненням умов завдання та передбачуваних результатів роботи аудитора [2].

Аудитор повинен мати достатні знання про бізнес та визначити рівень достовірності історичної фінансової інформації суб'єкта.

Надійність припущень залежить від тривалості періоду часу, охоплюваного прогностичною інформацією. При аналізі цього періоду беруться до уваги:

- особливості операційного циклу;

- потреби користувачів, для яких готується інформація.

Використання прогностичної фінансової інформації дозволяє сформувати інформаційну базу для прийняття управлінських рішень не лише на короткострокову, а й на довгострокову перспективу.

В умовах кризового та посткризового функціонування суб'єктів господарювання змінюються та ускладнюються завдання управління організацією. Для збереження свого

бізнесу, його зміцнення, завоювання міцної конкурентної переваги потрібні нові підходи до управління, орієнтовані на стратегічні цілі розвитку підприємств та організацій.

Традиційні підходи до підготовки інформації для цілей менеджменту стають неактуальними. Управлінський облік орієнтований на стратегічний розвиток підприємств.

Наявні сьогодні законодавчі акти повною мірою не розкривають особливостей перевірки прогнозної інформації аудиторською фірмою. Це серйозний недогляд, тому що від думки аудитора щодо реальності виконання наміченого бізнес-плану часто залежить майбутнє підаудитованої організації, тобто її майбутній розквіт чи банкрутство.

Нестабільність законодавства, фінансові кризи, вплив зарубіжної практики управління, прагнення до глобалізації в економіці, створення єдиного економічного простору між державами та всередині держав між його територіями пред'являє нові вимоги до аудиту прогнозної фінансової інформації. У зарубіжній практиці деяких країн були спроби регламентування аудиту прогнозної інформації правилом (стандартом) аудиторської діяльності типу «Перевірка прогнозної фінансової інформації».

У світовій практиці існує міжнародний стандарт під аналогічною назвою МСА 3400 «Перевірка прогнозної фінансової інформації», в якому закріплені рекомендації стосовно завдань, пов'язаних з перевіркою та складанням звіту (укладання) аудиторської організації з очікуваної фінансової інформації, включаючи процедури гіпотетичних припущень та припущень, що ґрунтуються на найбільш точних оцінках.

Завдання вказаного стандарту сформульовані так:

- установлення принципів перевірки;
- визначення кола процедур із перевірки прогнозної фінансової інформації;

– устанавлення вимог до форми, змісту та порядку підготовки звіту про результати перевірки. Для цілей цього Правила (Стандарту) під прогнозною фінансовою інформацією розуміється інформація про майбутнє фінансове становище, майбутні фінансові результати діяльності, майбутній рух грошових коштів економічного суб'єкта або окремі сторони його фінансово-господарської діяльності в майбутньому, підготовлена виходячи з припущення, що певні події відбудуться і певні дії будуть вжиті керівництвом економічного суб'єкта.

Перевірка прогнозної фінансової інформації економічного суб'єкта є супутньою послугою аудиту.

Прогнозна фінансова інформація може бути підготовлена у вигляді одного або багатоваріантного прогнозу. В основі одноваріантного прогнозу лежать припущення, що певні події відбудуться і певні дії будуть вжиті керівництвом економічного суб'єкта. В основі багатоваріантного прогнозу – припущення про різні можливі майбутні події та дії керівництва економічного суб'єкта для отримання різних шляхів розвитку економічного суб'єкта.

Прогнозна фінансова інформація може бути підготовлена:

- для внутрішніх управлінських потреб, наприклад для оцінки величини необхідних фінансових вкладень;
- надання третім особам, наприклад потенційним інвесторам, кредиторам.

Залежно від цілей підготовки прогнозу фінансову інформацію можна подати у вигляді окремих показників або на основі типових форм бухгалтерської звітності.

Відповідальність за зміст прогнозної фінансової інформації несе керівництво економічного суб'єкта, відповідальність за висловлювання несе аудиторська організація.

Перевірка прогнозної фінансової інформації аудиторською організацією проводиться для встановлення:

– застосовності прийнятих при її підготовці припущень, тобто їх надійність, реалістичність та можливість використання для підготовки даної прогностної фінансової інформації;

– правильності її підготовки на основі прийнятих припущень;

– адекватності її подання.

Виходячи з характеру та складності прогностної фінансової інформації, що підлягає перевірці, аудиторська організація може використовувати роботу експерта відповідно до Правилу (Стандарту) аудиторської діяльності «Використання роботи експерта».

Аудиторська організація повинна відмовитися від проведення перевірки прогностної фінансової інформації, якщо існує серйозний сумнів щодо застосування прийнятих припущень або можливості використання прогностної фінансової інформації в передбачуваних економічних суб'єктах цілях [1].

Незважаючи на достатню кількість розвинених та апробованих методик аудиту прогностної інформації, висунутих шановними вченими, комплексного та всебічного дослідження даної проблеми не проводилося. Існує гостра необхідність у удосконаленні та доопрацюванні вже наявних теорій щодо аудиту прогностної фінансової інформації.

Повинні бути розроблені якісно нові методичні підходи щодо проведення аудиту прогностної інформації як супутньої послуги, а також складання аудиторською організацією прогностної інформації.

Перелік посилань:

1. Гуляш І., Галушка Н. Аудит прогностної фінансової інформації: проблеми та перспективи розвитку. *Журнал Європейської економіки*. 2009. Том 8 (4). С. 447–455.

2. Перевірка прогностної фінансової інформації (МСЗНВ 3400). Інформаційний портал Finance-credit.news. URL: <https://finance-credit.news/standartyi-audita-mejdunarodnyie/perevirka-prognoznoji-finansovoji-informatsiji-64095.html> (дата звернення 30.10.2022).

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ БЮДЖЕТНОЇ УСТАНОВИ

*Джалова-Фісун О.С., здобувач вищої освіти
Науковий керівник: Маренич Т.Г., д-р екон. наук, професор
Державний біотехнологічний університет, м. Харків*

Згідно із Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», бюджетна установа самостійно визначає за погодженням із власником (власниками) або уповноваженим ним органом (посадовою особою) відповідно до установчих документів облікову політику установи. Керівник установи має створити необхідні умови для правильного ведення бухгалтерського обліку та забезпечити правомірні вимоги щодо дотримання порядку оформлення та подання до обліку первинних документів, основну роботу по підготовці наказу про облікову політику [1]. Проте основна робота покладається на головного бухгалтера бюджетної установи, який мусить подати керівникові пропозиції щодо визначення облікової політики (чи зміни до обраної раніше), ураховуючи: галузеві особливості діяльності бюджетної установи; технології оброблення облікових даних; системи та форми внутрішньогосподарського (управлінського) обліку та правила документообігу; додаткову систему рахунків і реєстрів аналітичного обліку, звітності та контролю за господарськими операціями.

Облікова політика – сукупність принципів, методів і процедур, які суб'єкт державного сектору використовує для ведення бухгалтерського обліку, складання та подання фінансової звітності [2]. На думку Надворняк Я.М., мета облікової політики – встановити найвигідніші конкретній установі методи обліку для якісного кошторисного планування та складання звітності [3, с. 114].

На обов'язковості затвердження облікової політики наголошує НП(С)БОДС 125 «Зміни облікових оцінок та виправлення помилок» [4]. У наказі про облікову політику

слід передбачити положення, які враховують усі особливості й обмеження щодо обліку в бюджетних установах.

Порядок формування облікової політики в бюджетних установах визначають: НП(С)БОДС 101 «Подання фінансової звітності» [2]; НП(С)БОДС 125 «Зміни облікових оцінок та виправлення помилок» [4]; Методрекомедації № 11 [5]. Установа має послідовно застосовувати облікову політику, щоб фінансова звітність відповідала всім вимогам НП(С)БОДС.

Як впливає зі стандартів, в обліковій політиці необхідно встановити методи оцінки, обліку, процедури, які має застосовувати бюджетна установа та щодо яких нормативно-правовими актами з бухгалтерського обліку передбачено більше ніж один варіант. Натомість одноваріантні методи оцінки, обліку і процедур до такого розпорядчого документа включати не рекомендують. НП(С)БОДС не встановлюють строків корисного використання, але вони необхідні для розрахунку амортизації для основних засобів, біологічних та нематеріальних активів, а також інвестиційної нерухомості.

Тому слід доповнити норми облікової політики строками корисного використання груп основних засобів та інших необоротних активів, як передбачають Методрекомедації № 11. Особливістю є те, що МФУ не тільки розробило рекомендації зі складання облікової політики, а й надало зразок такого положення та розпорядчого документа, тобто наказу про її затвердження. А в додатках до зразка положення наведено типові строки корисного використання основних засобів та нематеріальних активів. Однак цих додатків може бути недостатньо, адже бюджетній установі потрібно мати строки корисного використання за наявності груп довгострокових біологічних активів, інвестиційної нерухомості. Крім того, облікова політика має містити кореспонденцію субрахунків бухгалтерського обліку для відображення господарських операцій, які не передбачає Типова кореспонденція.

Змінювати облікову політику бюджетна установа може лише у випадках, які визначає стандарт та нормативні документи з бухгалтерського обліку. Зміни мають бути обґрунтовані та розкриті у фінансовій звітності. В межах головного розпорядника (звичайно, якщо такий є) повинні бути єдині підходи до облікової політики.

За вимогами НП(С)БОДС 125, бюджетна установа може внести зміни в облікову політику, тільки коли: змінилися вимоги НП(С)БОДС; зазнали змін вимоги органу, який затверджує НП(С)БОДС; зміни забезпечать достовірне відображення подій або господарських операцій у фінансовій звітності бюджетної установи [4]. Обов'язок ініціювати зміни до облікової політики покладено саме на головного бухгалтера установи. Згідно Типового положення № 59 головний бухгалтер, зокрема, подає керівникові бюджетної установи пропозиції щодо: визначення облікової політики, зміни обраної облікової політики з урахуванням особливостей діяльності бюджетної установи і технології оброблення облікових даних, у тому числі системи та форм внутрішньогосподарського (управлінського) обліку та правил документообігу, додаткової системи рахунків і реєстрів аналітичного обліку, звітності та контролю за господарськими операціями. Фактично для проходження повного циклу створення облікової політики (зокрема, і внесення змін до неї) головний бухгалтер спочатку подає на затвердження керівнику установи проект документа (наказу чи положення), а після затвердження облікову політику надсилають до вищої за підпорядкованістю установи (головного розпорядника коштів) на погодження. Якщо бюджетна установа має подвійну підпорядкованість, погодження обліково-політичних змін здійснює той розпорядник бюджетних коштів, який затверджує кошторис.

Перелік посилань:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16 лип. 1999 р. № 996-XIV. Станом на 10.08.2022 р.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 29.10.2022).

2. НП(С)БОДС 101 «Подання фінансової звітності»: затв. наказом М-ва фінансів України від 28 груд. 2009 р. № 1541. Редакція від 24.12.2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0095-11#Text> (дата звернення: 29.10.2022).

3. Сучасний бухгалтерський облік, аналіз і аудит: галузевий аспект: колективна монографія у 2 т. / за ред. П.Й. Атамас. Дніпропетровськ: Герда, 2013. Т.1. 358 с.

4. НП(С)БОДС 125 «Зміни облікових оцінок та виправлення помилок»: затв. наказом М-ва фінансів України від 24.12.2010 р. № 1629. Редакція від 01.01.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0090-11#Text> (дата звернення: 29.10.2022).

5. Методичні рекомендації щодо облікової політики суб'єкта державного сектору: затв. наказом М-ва фінансів України від 23.01.2015 р. № 11. Редакція від 28.12.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0011201-15#Text> (дата звернення: 29.10.2022).

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОПОДАТКУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Кравченко О.В., канд. екон. наук, доцент

Бага А.В., здобувач вищої освіти

Сумський державний університет

Дмитренко А.В., д-р екон. наук, доцент

*Національний університет «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»*

Питання оподаткування сільськогосподарських підприємств завжди є актуальними, враховуючи значення аграрного сектору для національної економіки України в частині формування ВВП. Саме через ефективну систему оподаткування держава може підтримувати і стимулювати виробників сільгосппродукції, забезпечуючи конкурентоспроможність сільського господарства і впровадження інновацій у виробництво. Функціонування ефективного аграрного сектору повинно передбачати різнопланову державну підтримку у фіскальній сфері через застосування певних пільг при оподаткуванні.

Система оподаткування України – сукупність загальнодержавних та місцевих податків та зборів, що стягуються в порядку, встановленому Податковим кодексом України [1].

Відповідно до чинного законодавства українські сільськогосподарські підприємства можуть обрати або загальну систему оподаткування, обліку та звітності, або спрощену систему четвертої групи.

Загальна система оподаткування, обліку та звітності може використовуватися будь-яким суб'єктом господарювання. Загальна система оподаткування передбачає сплату всіх передбачених законодавством зборів і платежів. Так за цим способом виробники зобов'язані сплачувати такі податки: податок на прибуток, податок на додану вартість, податок на майно (земельний податок), рентну плату за спеціальне використання води. До основних факторів, які впливають на суму податкового зобов'язання підприємств, які обрали загальну систему оподаткування, обліку та звітності, можна віднести:

- співвідношення між доходом та витратами (чим вище витрати підприємства, тим нижче сума зобов'язання за податком на прибуток підприємства);

- сума доходу, яка не входить до валового доходу та суми витрат, які не можуть бути віднесені на витрати виробництва;

- сума витрат, що підлягають амортизації;

- сума ПДВ, що включається до ціни товарів, робіт та послуг; і суму податкового кредиту [2].

Проте загальна податкова система складна для адміністрування. Використовуючи загальну систему оподаткування, підприємець повинен подавати більший обсяг звітування, ніж якщо б використовувалась спрощена система оподаткування. Порядок обчислення окремих податків складний і вимагає професійних знань та досвіду.

Підприємець може обрати спрощену систему оподаткування. Згідно ПКУ об'єктом оподаткування сільсь-

когосподарських підприємств, які перебувають на четвертій групі спрощеної системи є площа угідь або земель водного фонду, що перебувають у власності підприємства або надані йому в користування. Нормативно грошова оцінка одного гектара вважається базою оподаткування. Для перебування на єдиному податку четвертої групи потрібно виконувати такі умови:

- наявність земельних ділянок;
- частка виробництва сільськогосподарської продукції, а попередній звітний рік не повинна бути меншою ніж 75%.

На даний час ставки податку для платників четвертої групи становлять:

- для ріллі, сіножатей і пасовищ крім тих, що розташовані в гірських умовах – 0,81;
- для ріллі, сіножатей і пасовищ, розташованих у гірських зонах та на поліських територіях – 0,49;
- для багаторічних насаджень (крім багаторічних насаджень, розташованих у гірських зонах та на поліських територіях) – 0,49;
- для багаторічних насаджень, розташованих у гірських зонах та на поліських територіях – 0,16;
- для земель водного фонду – 2,43;
- для ріллі, сіножатей і пасовищ, що знаходяться у власності сільськогосподарських виробників, які орієнтуються на виробництво та переробку продукції рослинництва на закритому ґрунті – 5,4 [3].

Спрощенці четвертої групи звільняються від сплати таких податків:

- податок на прибуток підприємств;
- податок на доходи фізичних осіб;
- податок на додану вартість;
- податок на майно (у частині земельного податку)
- рентна плата за спеціальне використання водних ресурсів платниками IV групи.

Традиційно вважається, що найбільш вигідною для сільгоспвиробників є спрощена система оподаткування саме за четвертою групою. При цьому сума єдиного податку не залежить від результатів діяльності сільгоспвиробника (хоча для високорентабельного підприємства це може бути перевагою). Проте у випадках підвищення розміру нормативної грошової оцінки сільгоспугідь і ставок ЄП оподаткування за іншими системами оподаткування є більш вигідними з економічної точки зору.

На підтримку розвитку аграрного сектору держава почала діяти у таких напрямках:

- здешевлення кредитів;
- підтримка заходів в сільськогосподарській галузі;
- підтримка в висаджені молодих насаджень і догляду за ними;
- надання кредитів фермерам;
- фінансова допомога виробників сільськогосподарської продукції.

Ці заходи дозволять зміцнити ринкові позиції сільгоспвиробників, посилити їх конкурентоздатність, залучати інвестиції.

Перелік посилань:

1. Економічна сутність та функції податків. URL: [https:// pidruchniki.com/18340719/finansii/ekonomichna_sutnist_funktsiyi_podatkiv](https://pidruchniki.com/18340719/finansii/ekonomichna_sutnist_funktsiyi_podatkiv)
2. Особливості оподаткування сільськогосподарських підприємств – платників єдиного податку IV групи. URL: <http://devisu.ua/uk/taxes/6571-osoblivosti-opodatkuvanjasilskogospodarskih-pidpriemstv--platnikiv-edinogo-podatku-iv-grupi>.
3. Податковий кодекс України : Закон України від 02 груд. 2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

МІСЦЕ ТА РОЛЬ ПОДАТКІВ НА ДОХОДИ ГРОМАДЯН У ПОДАТКОВІЙ СИСТЕМІ ДЕРЖАВИ

*Маліков В.В., д-р наук з держ. упр., професор
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Згідно статей 8-10 Податкового кодексу України в державі встановлюються загальнодержавні та місцеві податки та збори [1].

Загальнодержавні податки та збори:

- податок на прибуток підприємств;
- податок на доходи фізичних осіб;
- податок на додану вартість;
- акцизний податок;
- збір за першу реєстрацію транспортного засобу;
- екологічний податок;
- рентна плата за транспортування нафти і нафтопродуктів магістральними нафтопроводами та нафтопродуктопроводами, транзитне транспортування трубопроводами природного газу та аміаку територією України;
- рентна плата за нафту, природний газ і газовий конденсат, що видобуваються в Україні;
- плата за користування надрами;
- плата за землю;
- збір за користування радіочастотним ресурсом України;
- збір за спеціальне використання води;
- збір за спеціальне використання лісових ресурсів;
- фіксований сільськогосподарський податок;
- мито.

Місцеві податки: податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки; єдиний податок.

Місцеві збори: збір за місця для паркування транспортних засобів; туристичний збір.

Аналіз наведеного складу податків та зборів дозволяє віднести до податків на доходи громадян такі:

- податок на доходи фізичних осіб;
- податок на операції з продажу (обміну) об'єктів нерухомого майна;
- податок на операції з продажу об'єктів рухомого майна.

Платниками податку на доходи фізичних осіб є: фізична особа-резидент, яка отримує доходи як з джерела їх походження в Україні, так і іноземні доходи; фізична особа – нерезидент, яка отримує доходи з джерела їх походження в Україні; податковий агент.

Не є платником податку нерезидент, який отримує доходи з джерела їх походження в Україні і має дипломатичні привілеї та імунітет, встановлені чинним міжнародним договором України, щодо доходів, які він отримує безпосередньо від провадження дипломатичної чи прирівняної до неї таким міжнародним договором діяльності.

Об'єктом оподаткування резидента є: загальний місячний (річний) оподатковуваний дохід; доходи з джерела їх походження в Україні, які остаточно оподатковуються під час їх нарахування (виплати, надання); іноземні доходи – доходи (прибуток), отримані з джерел за межами України. Об'єктом оподаткування нерезидента є: загальний місячний (річний) оподатковуваний дохід з джерела його походження в Україні; доходи з джерела їх походження в Україні, які остаточно оподатковуються під час їх нарахування (виплати, надання). Базою оподаткування є загальний оподатковуваний дохід.

Дохід, отриманий платником податку від продажу (обміну) не частіше одного разу протягом звітного податкового року житлового будинку, квартири або їх частини, кімнати, садового (дачного) будинку (включаючи земельну ділянку, на якій розташовані такі об'єкти, а також господарсько-побутові споруди та будівлі, розташовані на такій земельній ділянці), а також земельної ділянки та за умови перебування такого майна у власності платника податку

понад три роки, не оподатковується. Умова щодо перебування такого майна у власності платника податку понад три роки не розповсюджується на майно, отримане таким платником у спадщину.

Дохід, отриманий платником податку від продажу протягом звітного податкового року більш як одного з об'єктів нерухомості або від продажу об'єкта нерухомості, що не входить до переліку встановленого Податковим кодексом України (стаття 172, пункт 172.1.) підлягає оподаткуванню за ставкою 5 %. Дохід від продажу об'єкта нерухомості визначається виходячи з ціни, зазначеної в договорі купівлі-продажу, але не нижче оціночної вартості такого об'єкта, розрахованої органом, уповноваженим здійснювати таку оцінку відповідно до закону.

Дохід платника податку від продажу (обміну) об'єкта рухомого майна протягом звітного податкового року оподатковується за ставкою 5 %. Дохід від продажу (обміну) об'єкта рухомого майна (крім легкових автомобілів, мотоциклів, мопедів) визначається виходячи з ціни, зазначеної у договорі купівлі-продажу (міни), але не нижче оціночної вартості цього об'єкта, визначеної згідно із законом. Як виняток, дохід, отриманий платником податку від продажу (обміну) протягом звітного (податкового) року одного з об'єктів рухомого майна у вигляді легкового автомобіля та/або мотоцикла, та/або мопеда, не підлягає оподаткуванню.

Розглянемо роль податків на доходи громадян у податковій та бюджетній системі України у історичній ретроспективі та у теперішній час [2, 3].

У 1940 році у структурі доходів бюджету однаковий внесок населення і господарського комплексу. У 1990 р. картина змінилася. Внесок населення в 3 рази нижчий за доходи від господарського комплексу (26,9 % і 9 %). Негативні явища середини 90-их років – велика питома вага непрямих податків (32,7 % – 1980 р.; 28,1 % – 1990 р.).

Таблиця 1

Структура доходів зведеного бюджету УРСР за звітом
за період з 1940 до 1990 рр.

Найменування доходів	Структура за роками, %				
	1940	1960	1970	1980	1990
Всього доходів	100	100	100	100	100
Податок з обороту	19	19,5	18,6	32,7	28,1
Податки з населення	21,4	5,3	9,3	8,4	9
Платежі з прибутку підприємств	20,2	35	47,7	36,8	26,9
Інші надходження	39,3	40,1	24,4	22,1	36,1

Як незалежна держава Україна сформувала та виконала самостійний бюджет, починаючи з 1992 року. Як відомо, перші роки незалежності характеризувались глибокою економічною кризою.

Аналіз даних таблиці 2 свідчить про те, що намічається тенденція збільшення частки непрямих податків (податок на додану вартість, акцизний збір). У структурі бюджету розширюється перелік податкових зобов'язань юридичних та фізичних осіб.

Структура доходів Державного бюджету України за планом на 2021 рік характеризується [4]:

- податкові надходження – 65,8 %, у т.ч. акцизний збір та ПДВ – 36,2 %;
- податки з населення – 10,6 %;
- неподаткові надходження – 24,8 %;
- доходи від операцій із капіталом – 1,6 %;
- офіційні трансферти: зовнішні – 0,2 %, внутрішні – 7,4 %;
- цільові фонди – 0,2 %.

Таблиця 2

Структура зведеного бюджету України за звітом
за період із 1990 по 1995 рр.

Найменування доходів	Структура по роках, %					
	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Всього доходів	100	100	100	100	100	100
Податок на прибуток	26,8	29	22,7	29,2	27,3	23
ПДВ (податок з продажу)	28,2	21,4	39,6	34,7	24,8	21,6
Акцизний збір	-	-	4,9	5,1	3,2	1,9
Чорнобильський фонд	-	3,5	10,1	5	4,6	4,9
Податок на прибуток громадян	8,9	12,1	12,2	5,8	6,5	7,7
Плата за землю	-	-	1,3	1,6	0,8	3
Інші надходження	36,1	34	9,1	18,7	14,7	17,9

Негативні тенденції щодо формування Державного бюджету України збереглися. Понад 1/3 доходів обслуговується непрямими податками, значна частина доходів (приблизно 7,5 %) забезпечується надходженнями внутрішніх трансфертів. Деяко підвищилась доля податків з населення (10,6 %).

Таким чином, можна відмітити значну роль податків на доходи громадян у податковій та бюджетній системах. Безумовно, це в першу чергу має відношення до податку на доходи фізичних осіб.

Перелік посилань:

1. Податковий кодекс України : Закон України від 02 груд. 2010 р. № 2755-VI (ред. від 01.01.2018 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

2. Василик О. Д. Державні фінанси України: навч. посібник. Київ : Вища школа, 1997. 383 с.

3. Єпіфанов А. О., Сало І. В., Д'яконова І. І. Бюджет і фінансова політика України. Київ: Наукова думка, 1997. 302 с.

4. Про Державний бюджет України на 2021 рік : Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 2021. № 16. ст.144.

ФОРМУВАННЯ ТА СУЧАСНИЙ СТАН ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

*Маліков В.В., д-р наук з держ. упр., професор
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Існує два теоретичні поняття: «податкова система» та «система оподаткування» [1, 2].

Податкова система – це, з одного боку, сукупність податків, зборів та інших обов'язкових платежів, з іншого боку – законодавчі механізми усунення, зміни, скасування податків, зборів та інших обов'язкових платежів, забезпечення їх сплати, організації, контролю та відповідальності порушення податкової дисципліни. У цьому слід зазначити, що податкова система ширше поняття, ніж система оподаткування.

Принципи побудови податкових систем: цілісність – взаємопов'язана, взаємодоповнююча система податкових важелів, що забезпечують рівно напружений податковий тиск на різні об'єкти; єдина мета – формування бюджету та позабюджетних державних фондів; межа податкового тиску – встановлення раціонального рівня тяжкості оподаткування, що забезпечує утримання стимулів до діяльності платника податків; раціональне поєднання прямих та непрямих податків; поділ податків за рівнем компетенції державних органів.

Система оподаткування представляє сукупність податків та інших обов'язкових платежів, передбачених у порядку та строках відповідно до того чи іншого законодавчого акту.

Своєю чергою, побудова систем оподаткування ґрунтується на таких основних засадах: обов'язковість; загальність; стабільність; гнучкість – система оподаткування має передбачати можливість поточної оптимізації; рівність; зручність; економічна ефективність – витрати на забезпечення функціонування мають бути виправдані з позиції обсягу мобілізації доходів держави.

Крім загальних принципів існують специфічні принципи побудови систем оподаткування.

Специфічні засади побудови системи оподаткування: податки і пов'язані з нею витрати мають прагнути мінімізації, тобто. повинен забезпечуватися поступовий перехід від фіскальної до стимулюючої функції; забезпечення справедливості системи оподаткування, зокрема виключення подвійного оподаткування; порядок стягування податків та зборів має забезпечуватися мінімальним втручанням у справи платника податків; податки мають характеризуватися чіткою бюджетною спрямованістю, тобто зміни умов оподаткування (податкові ставки, нові податки) мають бути взаємопов'язані з виникненням нових напрямів фінансування, а не з бюджетним дефіцитом; сукупність коштів, що віддаються у вигляді податкових зборів повинна приблизно дорівнювати сумі благ, які отримують юридичні та фізичні особи від держави; тяжкість оподаткування має виходити з розумного оптимуму, тобто передбачати вилучення не більше 1/3 доходів; сумарний обсяг сплачуваних податків не повинен перевищувати прибутку підприємства.

Метод оподаткування – механізм зміни ставки оподаткування за умови зміни податкової бази. Фактично на практиці мова йдеться про те, як змінюється ставка податку при зростанні податкової бази.

Так, основними методами оподаткування є:

– рівне оподаткування – це спосіб оподаткування, у якому незалежно від величини податкової бази, розмір податку однаковий кожного платника податків, незалежно від рівня його фінансового становища, результату діяльності, обсягу споживаних державних фінансових ресурсів. Метою методу є задоволення фінансових потреб суспільства через систему державних органів як би «розбиту» на рівні частини за кількістю оподатковуваних членів товариства;

– прогресивне оподаткування – у разі зростання податкової бази збільшуються податкові ставки: проста прогресія (податкова база поділяється на розряди, для кожної своя ставка); проста відносна прогресія (податкова база поділяється на розряди у якомусь відносному показнику, для яких встановлюються податкові ставки (податок на власників транспортних засобів)); складна прогресія – збільшення ставок оподаткування поширюється лише на відповідний розряд (діюча певний час в Україні шкала прибуткового податку за основним місцем роботи); прихована прогресія – означає наявність певних розрядів податкових пільг, які означають зменшення податкової бази за збереження податкових ставок;

– пропорційне оподаткування (незалежно від обсягу оподаткування ставка податків не змінюється, найпоширеніший метод);

– регресійне оподаткування (зі збільшенням бази ставка знижується);

– змішане оподаткування (застосовується у податковій системі України на даний момент);

– формування податкової системи незалежної України бере початок із ухвалення 25 червня 1991 року Закону УРСР «Про систему оподаткування» [3]. То була перша не дуже вдала спроба створення національної системи оподаткування.

У перехідний період поряд із прийняттям цього закону деякий час діяли деякі законодавчі акти УРСР, зокрема:

– про оподаткування прибутку;

– про податок з продажу;

– податок на прибуток громадян.

Особливістю податкової системи України 1992 р. є те, що в цей період запроваджується низка нових податків та зборів, зокрема:

1. Відповідно до Закону України від 21.02.1992 р. «Про оподаткування доходів підприємств та організацій» замість податку на прибуток вводиться в дію податок на

доходи. Податкова ставка встановлюється у розмірі 18 % від величини оподаткованого доходу, яка розраховується як сума прибутку балансового та витрат на оплату праці в частині собівартості. У зв'язку з розширеними можливостями підприємств та організацій з оплати праці працівників потрібно додатково введення механізмів регулювання фонду споживання, особливо в умовах дії надалі нововведеного податку на прибуток. Суть регулювання у тому, що нормативні обсяги фонду споживання були «прив'язані» до обсягів роботи у вартісному вираженні. З огляду на високі темпи інфляції в розрахункові періоди (квартал) враховувалися індекси інфляції, що склалися за даними Міністерства статистики України.

2. Відповідно до Декрету Прем'єр-міністра України від 30.12.1991 р. з 2 січня 1992 р. вводиться в дію ПДВ та акцизний збір. Спочатку ставка ПДВ встановлювалася у двох варіантах:

- 25 % за договірними цінами та тарифи;
- 22 % за регульованими державою цінами та тарифами.

До кінця 1992 р. запроваджується єдина ставка ПДВ у вигляді 28%. Введення в дію ПДВ та АС поряд з податком на доходи забезпечувало суттєве поповнення Державного бюджету України, проте при цьому призвело до різкого зниження життєвого рівня населення та спровокувало зростання цін.

Великий взаємозв'язок, що зберігався між країнами СНД вимагав вимушеної координації дій у роботі з ПДВ як з точки зору величини ставки, так і з точки зору податкових пільг.

У зв'язку з цим у 1993 р. вводиться 20 % ставка ПДВ, що збереглася по тепершній час.

Аналогічна картина спостерігалася і з податком з прибутку: на початку 1993 р. діяли такі податкові ставки: Росія – 32%, Білорусь та Україна – 30%, Казахстан – 25%.

Поряд із запровадженням нових податків продовжують ефективно використовуватися раніше сформовані податкові важелі:

- плата за землю, воду;
- податок на прибуток;
- податок на власників транспортних засобів.

Особливість їх прийняття у тому, що галопуюча інфляція вимагала частого оперативного перегляду податкових ставок. Кінець 1992 р., який дозволив побачити суттєві недоліки системи оподаткування, знаменувався прийняттям низки Декретів, які внесли зміни до податкової системи, зокрема:

- 1.01.93 р. вводиться в дію податок з прибутку, проте, порівняно з податком з доходів він забезпечував набагато менший обсяг наповнення бюджету, тому, з 2-го кварталу здійснюється повернення до податку з доходу;

- зниження ставки ПДВ та суттєве скорочення пільг у ньому;

- здійснюється чіткий поділ податків і зборів на загальнодержавні та місцеві;

- за наявності доходів фізичних осіб здійснюється перехід до сукупного оподатковуваного доходу як об'єкта оподаткування за підсумками року [4,5].

У складі загальнодержавних податків та зборів України такі:

- податок на додану вартість;
- акцизний збір – платниками є імпортери та виробники акцизних товарів (перелік та ставки за такими товарами затверджує Кабінет Міністрів України);

- податок на прибуток;

- податок на доходи фізичних осіб;

- мито;

- податок на майно (в Україні цей податок ввели в дію не одразу);

- податок на землю;

- рентні платежі (за розробку газових родовищ);

- податок з власників транспортних засобів;
- податок на промисел;
- збір за геологорозвідувальні роботи, виконані за рахунок державного бюджету;
- збір за спеціальне використання природних ресурсів;
- збір за забруднення навколишнього середовища;
- збір на обов'язкове державне соціальне страхування;
- збір на обов'язкове державне пенсійне страхування;
- плата за торговий патент.

Місцеві податки та збори:

- податки з реклами;
- комунальний податок;
- готельний збір;
- збір за паркування;
- ринковий збір;
- курортний збір;
- збір за право використання місцевої символіки;
- збір за право проведення кіно- та телезйомок;
- збір із власників собак.

Таким чином, умовно процес становлення податкової системи України можна поділити на чотири етапи: I етап – 1992-1993 рр.; II етап – 1994-1999 рр.; III етап – 2000-2009 рр.; IV етап – 2010 р. по поточний час.

На першому етапі фактично став реалізовуватись Закон України «Про систему оподаткування». Була створена податкова служба України. Сформовані три базові концепції перспективного розвитку податкової системи України. Суть першої – оподаткування оплачених обсягів реалізації на базі системи диференційованих ставок.

В основі другої концепції: податок на прибуток за ставкою на рівні 30-35 % (пільги для інвестиційної діяльності); податок на додану вартість за ставкою 20 %; розподіл податків на загальнодержавні і місцеві; оподаткування фізичних осіб з сукупного річного доходу.

Третя концепція на додаток до другої передбачала значні стимули для суб'єктів сфери матеріального виробництва.

Головним завданням держави при проведенні податкової реформи в Україні було гарантування стабільності податкового законодавства. Прийняття Податкового кодексу вирішило цю проблему та створило умови для підвищення ефективності системи оподаткування України [6].

Податковий кодекс України в одному документі визначає єдину структуру загальнодержавних та місцевих податків, принципи та положення податкової системи, наводить сутність податкової термінології, окреслює сферу регулювання податкових відносин та відповідальності за порушення податкового законодавства.

Сучасний стан розвитку податкової системи України, не забезпечує рівноправності державної політики та інтересів платників податків. Діюча система оподаткування практично не виконує стимулюючу функцію виробництва, призводить до його скорочення та зниження бюджетних надходжень.

Перелік посилань:

1. Іванов Ю. Б., Крисоватий А. І., Десятнюк О. М. Податкова система: підручник Київ: Атіка, 2006. 920 с.
2. Олійник О. В., Філон І. В. Податкова система: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2006. 456 с.
3. Про систему оподаткування : Закон УРСР від 25 лип. 1991 р. № 1251-ХІІ (редакція станом на 01.01.2011). <https://zakon.rada.gov.ua>
4. Ярошенко Ф. О. Історія податків та оподаткування в Україні: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: ДП «Вид. Дім «Персонал, 2012.
5. Ясеновська Т. Б. Історія становлення оподаткування в Україні: ретроспективна періодизація та національні досягнення. *Наукові записки [Національного університету Острозька академія]. Сер. Економіка.* 2010. № 15. С. 117–124.
6. Податковий кодекс України : Закон України від 02 груд. 2010 р. № 2755-VI (ред. від 01.01.2018 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

ВПЛИВ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ВОЄННОГО СТАНУ НА ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО БІЗНЕСУ

*Монастирук М.В., здобувач вищої освіти
Науковий керівник: Мірошниченко О.В., канд. екон. наук
Сумський державний університет*

У нинішніх воєнних умовах урядом було запроваджено ряд змін у податковому законодавстві. Так, з березня 2022 року було прийнято Закон України 2118-IX, який вніс певні корективи у оподаткування та подання звітності суб'єктами господарювання в умовах війни, наприклад [4]:

- зупинено перебіг податкових строків, які визначалися раніше (стосується сплати податків, розгляду скарг, подання звітності, тощо);

- накладено мораторій на податкові перевірки (не стосується камеральних перевірок декларацій та/або уточнюючих розрахунків, камеральних перевірок);

- звільнено від відповідальності суб'єктів господарювання за порушення правил та норм податкового законодавства.

У березні також набрав чинності інший закон (Закон України №2120-IX), який ніс доповнюючи характер. Основними змінами стали [5]:

- дозвіл на окремі види перевірок податковими органами;

- надання пільг платникам єдиного податку та платникам земельного податку;

- уточнено застосування благодійними організаціями податкових пільг;

- визначено особливості реєстрації податкових накладних в умовах воєнного стану.

Відзначимо, що для діяльності фізичних та юридичних осіб які обрали спрощену систему оподаткування почали функціонувати нові можливості оподаткування (табл. 1).

Таблиця 1

Основні податкові зміни оподаткування фізичних та юридичних осіб, які обрали спрощену систему оподаткування станом на 2022 рік

Група	Особливості оподаткування	Додаткові можливості
1 група	Єдиний податок – мають право не сплачувати (з 01.04.2022 до закінчення (скасування) воєнного стану)	
2 група		
3 група	ЄСВ – мають право не сплачувати (при цьому страховий стаж не нараховується) з 01.03.2022 до закінчення (скасування)	<ul style="list-style-type: none"> - звільнено від нарахування, сплати та подання звітності з ПДВ щодо реалізації товарів (послуг) на території України; - збільшено граничний обсяг річного доходу до 10 млрд. грн; - надано можливість переходу на ставку єдиного податку 2 %
4 група	воєнного стану та протягом наступного року після його припинення Звітність з ЄСВ – у разі несплати ЄСВ, у податковій звітності Додаток 1 не заповнюється (з 01.03.2022)	Не нараховується та не сплачується земельний податок тих земельних ділянок, які територіально розташовані у регіонах де ведуться бойові дії, або є тимчасово окупованими

Джерело: складено автором [3-5]

Експерти запевняли, що початок повномасштабного вторгнення стане рушійною силою поступової ліквідації малого та середнього бізнесу, адже платоспроможність українців знизилась, попит на всі товари скоротився, підвищився показник безробіття, тощо [1]. Проте, після тримісячної паніки, статистика свідчить про те, що кількість новостворених фізичних та юридичних осіб, для прикладу у Сумській області, які обрали спрощену системи оподаткування почала зростати (рис. 1).

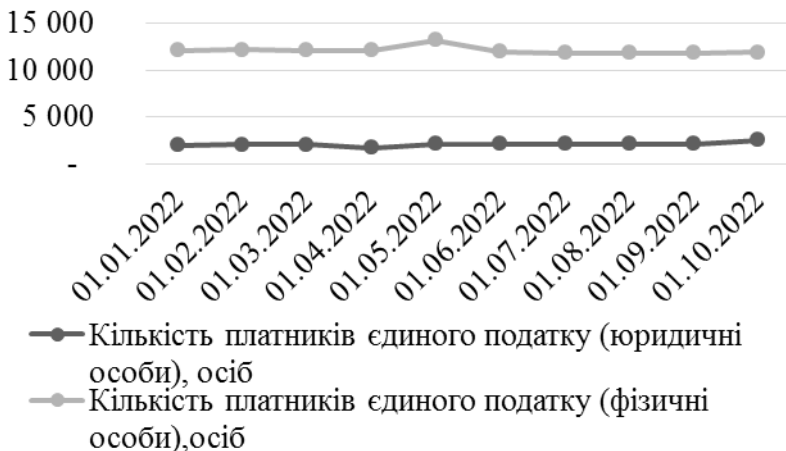

Рис. 1. Динаміка кількості зареєстрованих фізичних та юридичних осіб, які обрали спрощену систему оподаткування у 2022 році в Сумській області

Джерело: складно автором на основі [2]

Одним із першочергових факторів стало те, що громадяни почали шукати додаткові шляхи заробітку, переорієнтовувати робочий процес офлайн на онлайн, розширювати свої компетентності, тощо. Саме ці факти сприяли збільшенню платників 3-ї групи оподаткування (2 %) у квітні 2022 року. Вагома частка з новостворених підприємств обрали основним видом діяльності комп'ютерне програмування (КВЕД 62.01), керування устаткуванням (КВЕД 62.03), діяльність у сфері інформаційних технологій так комп'ютерних система (КВЕД 62.09).

Звичайно, ряду підприємств довелося завершити або призупинити свою діяльність, що негативно відображається на загальній сумі податкових надходжень до бюджету, адже такий у загальному недоотримує 418,6 млрд грн (станом на серпень 2022 року) [6].

Із огляду на проведений аналіз законодавчих змін в оподаткуванні суб'єктів малого бізнесу, наголосимо на їх необхідності. Їх імплементація дала змогу не лише мінімізувати закриття бізнесу, але й навіть в умовах війни збільшити кількість новостворених підприємств. Звичайно, відкритим залишається питання виконання єдиним податком фіскальної функції, адже для більшості фізичних осіб функціонує добровільна сплата єдиного податку.

Перелік посилань:

1. Moderní aspekty vědy: XXIV. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2022. str. 617

2. Кількість платників єдиного податку. *Сайт Сумської міської ТГ*. URL: <https://finance.smr.gov.ua/28-kilkist-platnikiv-edinogo-podatku> (дата звернення: 24.10.2022).

3. Податковий Кодекс України : закон України від 02 груд. 2010 р. №2755-VI (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 24.10.2022).

4. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану : Закон України від 03 бер. 2022 р. № 2118-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2118-20#Text> (дата звернення: 25.10.2022).

5. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану : Закон України від 15 бер. 2022 р. № 2120-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text> (дата звернення: 25.10.2022).

6. У серпні 2022 року до загального фонду державного бюджету надійшло 204,6 млрд гривень. *Міністерство фінансів України*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/u-serpni-2022-roku-do-zahalnoho-fondu-derzhavnoho-biudzhetu-nadiishlo-2046-mlrd-hryven> (дата звернення: 25.10.2022).

ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕНЬ ДЛЯ ЦІЛЕЙ ОПОДАТКУВАННЯ

*Овчарова Н.В., канд. екон. наук
Сенченко А.С., здобувач вищої освіти
Сумський державний університет*

Облікова політика в частині оподаткування формується виходячи з принципу послідовності застосування норм і правил Податкового кодексу України.

При виборі елементів облікової політики, що впливають на формування податкового прибутку, суттєве значення мають методичні облікові прийоми стосовно обліку резервів та забезпечень.

У МСБО 37 підкреслюється, що забезпечення слід визнавати, тільки якщо:

– підприємство має теперішню заборгованість (юридичну або конструктивну) внаслідок минулої події;

– ймовірно, що вибуття ресурсів, які втілюють у собі економічні вигоди, буде потрібним для погашення заборгованості;

– можна достовірно оцінити суму заборгованості.

Відображення в балансі забезпечень залежить від визнання їх як забезпечення або непередбачені зобов'язання.

Додамо, що МСБО 37 зазначає, що підприємство не повинно визнавати непередбачене зобов'язання, як зобов'язання в Балансі за однією з двох причин:

– заборгованість є можливою, швидше ніж теперішня, тобто це не зобов'язання;

– заборгованість є теперішньою, але не виконуються критерії визнання для забезпечення, тобто це зобов'язання, але критерії визнання для зобов'язання не дотримуються.

За правилами бухгалтерського обліку та відповідно до НПСБО 10 «Дебіторська заборгованість» суб'єкти господарювання повинні закріпити в Наказі про облікову по-

літику механізм створення резерву сумнівних боргів зо одним із методів:

– застосування абсолютної суми сумнівної заборгованості – величина резерву визначається на підставі аналізу платоспроможності окремих дебіторів;

– застосування коефіцієнта сумнівності – величина резерву розраховується множенням суми залишку дебіторської заборгованості на початок періоду на коефіцієнт сумнівності.

У разі якщо підприємство вважає за доцільне використати другий метод в наказі повинно бути обґрунтовано порядок розрахунку коефіцієнту сумнівності (визначення питомої ваги безнадійних боргів у чистому доході; класифікації дебіторської заборгованості за строками непогашення; визначення середньої питомої ваги списаної протягом періоду дебіторської заборгованості у сумі дебіторської заборгованості на початок відповідного періоду за попередні 3-5 років).

При цьому необхідно звернути увагу на те, що відповідно до вимог пп. 139.2.1 ПКУ на суму витрат на формування резерву сумнівних боргів відповідно до П(С)БО або МСФЗ відбувається збільшення фінансового результату до оподаткування. Зменшення ж фінансового результату до оподаткування відбувається тільки тоді, коли здійснюється коригування у бік зменшення резерву сумнівних боргів.

При цьому підприємства можуть списати частину резерву на зменшення фінансового результату до оподаткування але лише на суму списання активу, який відповідає ознакам, визначеним ст. 14 ПКУ:

Так, у податковому обліку безнадійною заборгованістю є:

– заборгованість за зобов'язаннями, щодо яких минув строк позовної давності;

– актив у вигляді корпоративних прав або не боргових цінних паперів, емітента яких визнано банкрутом або припинено як юридичну особу у зв'язку з його ліквідацією;

– прострочена заборгованість фізичної або юридичної особи, не погашена внаслідок недостатності майна зазначеної особи, за умови, що дії щодо примусового стягнення майна боржника не призвели до повного погашення заборгованості;

– заборгованість, стягнення якої стало неможливим у зв'язку з дією обставин непереборної сили, стихійного лиха, підтверджених у порядку, передбаченому законодавством;

– заборгованість суб'єктів господарювання, визнаних банкрутами у встановленому законом порядку або припинених як юридичні особи у зв'язку з їх ліквідацією;

– інші заборгованість визначена ПКУ.

Якщо ж сума дебіторської заборгованості, що не відповідає цим ознакам, була списана у фінансовому обліку на витрати, то в податковому -її необхідно віднести на збільшення фінансового результату до оподаткування.

Таким чином, уникнути розбіжностей в коригуванні заборгованості можна за умови, якщо підприємства будуть визнавати в обліку за витрати лише безнадійну заборгованість, що відповідає вимогам визначеним ст. 14 ПКУ і ці аспекти також знайдуть свої відображення в обліковій політиці.

Щодо резервів на оплату відпусток працівникам, то їх створення передбачено п. 13 НПСБО 11 «Зобов'язання», відповідно до якого забезпечення це зобов'язання з невідзначеними сумою або часом погашення на дату балансу. При цьому суми створених забезпечень в загальному випадку визнаються витратами.

Порядок коригування фінансового результату на різниці, що виникають при формуванні забезпечень для відшкодування наступних (майбутніх) витрат ст. 139 Кодексу в якому визначено, що фінансовий результат до оподатку-

вання збільшується на суму витрат на формування резервів та забезпечень для відшкодування наступних (майбутніх) витрат (крім забезпечень на відпустки працівникам та інші виплати, пов'язані з оплатою праці, та резервів, визначених ст. 139) згідно з НПСБО або МСФЗ.

Отже, суб'єкти господарювання можуть та повинні прописувати в Наказі про облікову політику методичку створення забезпечення (резерву) відпусток та інших виплат пов'язаних з оплатою праці, оскільки фінансовий результат до оподаткування, сформований відповідно до НПСБО, не коригується на суму витрат на формування такого забезпечення (резерву) та на суму витрат, які відшкодовані за його рахунок.

Перелік посилань:

1. НПСБО 11 «Зобов'язання» : затв. наказом М-ва фінансів України № 20 від 31 січ. 2000 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00#Text>

2. МСБО 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_051#Text

3. Податковий кодекс України : Закон України від 02 груд. 2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

4. НПСБО 10 «Дебіторська заборгованість» : затв. наказом М-ва фінансів України від 08 жовт. 1999 р. № 237. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99>

5. Овчарова Н. В., Кравченко О. В. Облікова політика для цілей оподаткування: теоретичні та методичні засади формування. *Розвиток підприємництва в Україні: теорія, методологія та практика*: монографія / під ред. д-ра екон. наук, професора О. О. Непочатенко. Умань : Видавець «Сочінський», 2017. С. 115–127.

3. СУЧАСНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ БІЗНЕС-ОДИНИЦЯМИ

СИСТЕМА ПРОДАЖІВ БАНКІВСЬКИХ ПРОДУКТІВ ЯК ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ НАПРЯМОК УПРАВЛІННЯ БАНКОМ

*Білошанка В.С., канд. екон. наук, доцент
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана*

Система продажів банківських продуктів забезпечує безпосередню взаємодію банку як економічного суб'єкта з цільовими групами споживачів. Результатом функціонування системи продажів як функціонального напрямку управління банком є виконання наступного обсягу функцій:

- безпосередній контакт зі споживачем банківських продуктів;
- надання необхідного та вичерпного набору продуктів, актуальних для здійснення купівлі (продажу);
- консультації щодо вибору необхідного набору продуктів у момент купівлі;
- технічне супроводження банківської операції;
- консультації щодо додаткового надання продуктів, крос-продажу;
- комерціалізація банківських інновацій та їх апробація;
- формування у споживача задоволеності візитом у банк/точку продажу та придбанням продуктів;
- активне залучення нових споживачів із сегментів фізичних осіб та корпоративних клієнтів та продажу для них банківських продуктів;
- зміцнення корпоративного бренду банку.

Як видно з наведеного списку, система продажів банківських продуктів є повноцінним самостійним напрямом банківської стратегії, що володіє значним функціональним навантаженням та за належної організації – джерелом конкурентних переваг банку.

Систему продажів банківських продуктів можна визначити як сукупність форм та методів розподілу та реалізації банківських продуктів цільовим групам споживачів.

Варто диференціювати існуючі канали продажів банківських продуктів в залежності від напрямку вектору співпраці банку та клієнта: 1) при використанні пасивних каналів продажів вектор співпраці банку та клієнта ініціюється клієнтом; 2) при використанні активних каналів продажів вектор співпраці банку та клієнта ініціюється банком. Такий підхід дозволяє розділити існуючі канали продажів залежно від природи організації взаємодії «банк-клієнт» у ході продажів банківських продуктів, охарактеризувати їх особливості та місце у реалізації комплексної системи управління банком.

Управління продажами може бути ефективним, якщо детально знати, які запити пред'являють споживачі до продукту, які характеристики банківського продукту цікаві споживачам в даний момент, а які, навпаки, викликають негативні емоції. Таким чином, функція продажів безпосередньо вплітається в організацію банківської діяльності та у більшості банків представлена як невід'ємна частина блоку функцій управління. При цьому погоджуємося з думкою, що потрібно забезпечити динамічне оновлення продуктової лінійки [1]. І тут виникають певні протиріччя між цілями інноваційного розвитку банку та прагненням забезпечення стабільні продажі. Проблеми організації продажів нових продуктів, що безпосередньо стосуються збутової стратегії, оцінки поведінки конкурентів, знання ринку банківських продуктів, входять до першої п'ятірки проблем

розвитку банків. Разом з тим, слід зазначити недооцінку керівниками банків проблем вивчення переваг та мотивацій клієнтів. Все ще дається взнаки недооцінка індивідуальних запитів споживачів.

Основна особливість, пов'язана з продажами банківського продукту на відміну інших галузей – персоналізація банківського продукту. Оскільки банку в умовах жорсткої конкуренції доводиться боротися у буквальному значенні слова за кожного клієнта, слід орієнтуватися на цільові сегменти клієнтури. Йдеться про створення та/або модифікацію банківських продуктів, які найкраще задовольняли б специфічні потреби кожного клієнта. Така політика дозволяє залучити клієнта, сильніше «прив'язати» його до банку, внаслідок чого він відчуватиме свою значущість для банку.

Важливе значення для всього етапу продажів нового продукту має ціна. Ціноутворення на банківські продукти – найважливіший елемент створення конкурентних умов залучення клієнтів. Неабияку роль у залученні та утриманні клієнтів відіграє встановлення оптимального співвідношення ціни та якості продукту. Задля підвищення ефективності діяльності банки спрямовують зусилля на зниження витрат і раціоналізацію банківських операцій, часто ігноруючи питання оптимізації ціни на свої продукти, хоча саме вони мають найбільший вплив на прибуток. Структура ціни банківського продукту є складною, оскільки інтегрує численні елементи, включає витрати, комісійні, різні платежі. Зокрема, у ціні продукту може враховуватися імідж банку.

У процесі придбання нового продукту клієнт проходить три етапи: спочатку вибирає відповідний продукт, далі оформлює заявку, потім отримує і активує продукт. Порівняння параметрів та умов різних продуктів – найбільш природний варіант при виборі. Умови програм лояльності у продуктах не завжди очевидні клієнтам: їм складно уявити, яку вигоду вони отримують – конкретний розмір кешбеку,

економії чи бонусів. Наочне уявлення умов сильно впливає рішення придбати продукт. Отримати уявлення про конкретну вигоду клієнтам допоможе калькулятор бонусів на сайті [2]. Швидке зростання кількості клієнтів, поява нових банківських продуктів та розвиток каналів їх доставки пред'являють до фронт-офісних продажів дуже жорсткі вимоги щодо нарощування обсягів бізнесу. Тому ефективна та професійна робота з клієнтами дуже важлива для банку. Співробітники банку, які працюють із клієнтами, потребують цілого ряду спеціальних навичок продажу банківських продуктів – встановлення та підтримки контакту з клієнтом, виявлення потреб клієнта, навичок презентації, вміння завершити продаж в одну зустріч, ведення переговорів.

Для оптимізації продажів банківських продуктів також варто стандартизувати методику підготовки зустрічей із клієнтами, автоматизувати процес надання інформації по кредитних заявках, розробити прості процедури продажу і навіть централізувати функції роботи з потенційними клієнтами. Завдяки цьому можна суттєво збільшити обсяги продажів продуктів, що сприятиме результативності роботи банку. Загалом, система продажів банківських продуктів як функціональний напрямок управління банком має достатньо перспектив, основні з них ми вказали і вважаємо їх реалізацію вітчизняними банками справою найближчих років.

Перелік посилань:

1. Голмс Ч. Ідеальна машина продажів / пер. з англ. В. Семенюк. Харків: Вид-во «Ранок», Фабула, 2019. 288 с
2. Ваврик А. Б. Методи та інструменти інтернет-маркетингу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер. Міжнародні економічні відносини та світове господарство.* 2018. № 22. С. 1–4.

ОЦІНКА ФУНКЦІОНУВАННЯ СОБ

Бочарова Н.А., канд. екон. наук, доцент

Бук О.В., здобувач вищої освіти

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

В умовах адміністративно-командної системи проведення контролю окремих відділів й автоколон було необхідною та достатньою умовою ефективного функціонування АТП. Перехід до ринкових умов господарювання обумовив необхідність проведення контролю стратегічних одиниць бізнесу АТП. Під стратегічною одиницею бізнесу (СОБ) мається на увазі «внутрівиробнича організаційна одиниця, що відповідає за розробку стратегічних позицій в одній або декількох зонах господарювання АТП». Стратегічна зона господарювання (СЗГ) – це «стратегічно важливий елемент оточення АТП, що складається з клієнтів зі схожими потребами й однаковою технологією їхнього задоволення, на який підприємство має або хоче одержати вихід» [1, с. 93, 95].

Сьогодні на підприємствах виконується аналіз діяльності клієнтури для найкращого задоволення її потреб. Визначаються загальні вимоги до перевезень за різними критеріями (наприклад, за географічною ознакою, за видами вантажів, за специфічними вимогами клієнтів тощо). За ними виділяються стратегічні зони господарювання АТП. Для обслуговування кожної зони господарювання або груп зон на підприємствах створюються стратегічні одиниці бізнесу.

Управління в стратегічних зонах господарювання здійснюється керівництвом СОБ, у складі директора СОБ, інженера-економіста СОБ й бухгалтера СОБ [2, с. 72].

Функції менеджерів СОБ набагато ширше, ніж функції працівників відділів. Вони повинні здійснювати діяльність декількох фахівців й сполучати професії. Менеджери

СОБ більш широко беруть участь у плануванні своєї діяльності. Вони більш незалежні, ніж працівники відділів. Іноді з метою забезпечення керованості формують загальні підрозділи управління декількома стратегічними одиницями бізнесу з одним видом діяльності, обумовленими схожими стратегічними зонами господарювання. Якщо дві СОБ мають тих самих клієнтів й конкурентів, для них необхідно ввести загальне управління.

Керівництво бізнес-одиниці повинне контролювати ключові фактори успіху. Керівництво підприємства контролює діяльність керівництва СОБ й роботу одиниці в цілому. Стратегічна одиниця бізнесу є цільовою групою з різним ступенем господарської незалежності. З ростом незалежності СОБ росте і її відповідальність. У цих умовах підвищуються вимоги щодо проведення контролю СОБ як керівництвом СОБ, так й керівництвом підприємства. Діяльність СОБ також вимагає особливого контролю, тому що завдяки скороченню часу проходження основної інформації, відбувається прискорення прийняття управлінських рішень.

Складність проведення контролю полягає в тому, що необхідно контролювати кожен автомобіль й кожне перевезення. У своїй діяльності АТП використовує не тільки власний рухомий склад, але й притягнутий рухомий склад, орендовані автомобілі. Тому може змінюватися кількість автомобілів, а також чисельність водіїв і ремонтників, що обслуговують рухомий склад. При цьому в аналізованому періоді може мінятися кількість контрольованих зон господарювання, кількість й вимоги клієнтів у кожній зоні. Отже, роботу стратегічних одиниць бізнесу необхідно ретельно контролювати. Контроль може проводитися щодня, щомісяця, щокварталу й щорічно. Завдяки комбінації прямого й зворотного зв'язку при порівнянні планових й фактичних показників та виявленні причин відхилень поєднуються реальні й передбачені дані минулого, сьогодення й

майбутнього. Наслідок проведення цього контролю дає можливість надати керівникам різних рівнів управління відповідну інформацію для прийняття управлінських рішень в інтересах стабільного функціонування підприємства, що має діалектичну спрямованість.

Для більш повного визначення результатів роботи всіх СОБ АТП необхідно проводити оцінку по центрах відповідальності «витрати» й «результати». Створення центрів відповідальності є засобом деталізації аналітичного обліку витрат й результатів, їхньої локалізації по місцю виникнення з метою організації поточного контролю та достовірної калькуляції собівартості послуг.

Для цього аналізується діяльність служби постачання й технологічної служби АТП. Підводяться підсумки роботи всіх директорів усіх СОБ, всіх інженерів-економістів СОБ та всіх бухгалтерів СОБ. Результати їхньої діяльності за місяць оцінюються за системою показників у сумі по всьому підприємству. Система показників відображена в табл. 1. Підводяться підсумки роботи АТП за місяць по кожному підрозділу й по кожній СОБ. Робляться висновки щодо ефективності роботи в цілому АТП й раціональній організаційній структурі підприємства.

Проведення аналізу роботи АТП по стратегічних одиницях бізнесу більш ефективно, ніж по автоколонах. Діяльність СОБ за звітний період показує, як задовольнялися потреби визначених груп клієнтів, у якій стратегічній зоні господарювання необхідно залучити нову клієнтуру, поліпшити умови роботи з уже існуючими клієнтами, провести аналіз їхніх потреб й розробити рекомендації з удосконалення на практиці нових методів обслуговування.

Таблиця 1

Система показників для оцінки функціонування СОБ
по центрах відповідальності

Центр відповідальності		Показники
«Витрати»	Служба постачання	Тривалість простоїв автомобілів через недостачу ПММ, шин й запасних частин, витрати на збереження запасів
	Технологічна служба	Витрати на ремонт й модернізацію рухомого складу, будинків, споруджень, витрати на щоденне обслуговування й діагностику рухомого складу
«Витрати» й «Результати»	Директори СОБ	Чистий прибуток підприємства, доходи та витрати підприємства, загальна рентабельність
	Інженери-економісти СОБ	Обсяги перевезень, вантажообіг, рентабельність перевезень, собівартість одиниці продукції
	Бухгалтера СОБ	Доход від реалізації послуг, витрати за статтями, коефіцієнт автономії, коефіцієнт фінансової залежності, коефіцієнт поточної платоспроможності

Таким чином, у ринкових умовах господарювання для АТП ефективно виділення стратегічних одиниць бізнесу й проведення систематичного контролю їхньої діяльності.

Перелік посилань:

1. Шинкаренко В.Г., Левченко О.П. Формування стратегії розвитку автотранспортного підприємства. *Економіка транспортного комплексу* : зб. наук. праць. 2004. Вип. 7. С. 88–100.

2. Шинкаренко В.Г., Левченко О.П. Виділення стратегічних одиниць бізнесу автотранспортних підприємств. *Економіка транспортного комплексу* : зб. наук. праць. 2005. Вип. 8. С. 67–73.

УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

Вербицька В.І., канд. екон. наук, доцент

Надвіренко А.Д., здобувач вищої освіти

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Оборотні активи є економічною категорією, обумовленою наявністю товарного виробництва і дією закону вартості. Результативне управління ними є більш значним аспектом фінансової політики підприємства, так як саме оборотний капітал, на відміну від необоротного капіталу, забезпечує найбільшу норму рентабельності і практично повністю відповідає за платоспроможність підприємств протягом поточного періоду.

Перші згадки про оборотний капітал пов'язують з висловлюваннями А. Сміта, Д. Рікардо, К. Маркса. Тракткування цими вченими сутності оборотних активів було спрощеним і майже однозначним – як фінансовий ресурс для безперервного здійснення розрахунків. Найбільшого поширення здобуло визначення оборотних активів у якості вартості оборотних фондів та фондів обігу, і протягом тривалого часу був загальноприйнятим, що було кроком вперед в осягненні суті оборотних активів. Згодом ця інтерпретація суті оборотних активів стала піддаватися критиці. Найбільш вразливим місцем в ній було те, що визначення не давало відповіді на питання – чи включають оборотні активи повну вартість фондів або тільки авансовану вартість. Визначення оборотних активів (як авансованої вартості) на деякий час було забуте. Однак до кінця 50-х років минулого століття воно набуло нового розвитку, а в подальшому – і вельми широкого визнання, правда, в дещо іншій і більш чіткій інтерпретації. Справа в тому що оборотні активи, якщо виходити з їх участі в кругообігу, не споживаються, не витрачаються, а безпосередньо авансують-

ся, повертаючись після реалізації продукції до вихідного пункту свого кругообігу.

Незважаючи на все ще тривалі суперечки, до середини 1980-х років, був досягнутий свого роду консенсус щодо теоретичного трактування сутності оборотних активів. Велика частина економістів виходило з визначення, що оборотні активи – це сукупність грошових коштів, авансованих в оборотні виробничі фонди і фонди обігу.

Теоретичні засади визначення оборотних активів підприємств, а також питання їх аналізу і обліку, завжди були в центрі уваги багатьох науковців. Серед них слід відмітити таких як Алексєєв І.В. [1], Бетехтіна Л.О. [2], Василішин С.І. [3], Гончаров Ю.В. [4], Дробишева О.О. [5], Олександренко І.В. [6], Поважний О.С., Крамзіна Н.О. [7], Полтораєв А.С. [8], Соляник Л.Г. [9] та багатьох інших дослідників. Вони дотримуються думки, що оборотні активи – це грошові кошти і сформовані за їх рахунок оборотні активи підприємства, призначені для роботи безперервного і розширеного виробництва і звернення, з одного боку, авансовані в сферу виробництва і сферу звернення, а з іншого в матеріальні і нематеріальні оборотні активи [1].

Питання вдосконалення управління оборотними активами підприємств досліджувались у роботах Ізмайлової Н.В. [10], Білик М.Д. [11] та ін. Як бачимо, разом з досить поширеним вивченням та дослідженням вищезначених питань, проблеми управління оборотними активами розроблено в недостатньому обсязі. Більшість науковців вважають, що політикою управління оборотними активами є комплекс заходів, спрямованих на раціоналізацію і оптимізацію обсягу, складу і джерел фінансування оборотних активів для покращання їх використання.

Основною метою управління оборотними активами підприємства є максимізація прибутку (рентабельності оборотних активів) при забезпеченні стабільної і достат-

ньої платоспроможності організації. Ці дві мети в певній мірою протистоять одна одній. Так, з метою підвищення рентабельності потрібно, щоб кошти були вкладені в різні види оборотних активів зі свідомо нижчою, ніж грошові кошти, ліквідністю. А для забезпечення стабільної платоспроможності у організації постійно повинна знаходитися на рахунку деяка сума грошових коштів, по суті вилучена з обігу для поточних платежів, або ж частина коштів повинна залишатися у вигляді високоліквідних активів. Чим менше коштів, авансованих в поточні активи, тим вище швидкість обороту. Однак скорочення коштів не повинно негативно відбитися ні на процесі виробництва, ні на ліквідності підприємства. Таким чином, важливим завданням в частині управління оборотним капіталом господарюючого суб'єкта є забезпечення оптимального співвідношення між платоспроможністю і рентабельністю за допомогою підтримки оптимального розміру і структури оборотного капіталу.

Під управлінням оборотними активами розуміється цілеспрямована ініціативність, пов'язана з плануванням оптимальної величини оборотних активів, визначенням величини ризику виникнення збитків, одержуваних внаслідок браку тих чи інших складових оборотних активів, а також пов'язана з контролем за виконанням планових показників і створенням організаційної структури управління. Однією з цілей управління оборотними активами є зниження ризику. Ця мета досягається, як правило, за рахунок створення страхових резервів, внаслідок цього політика управління оборотними активами компанії в першу чергу дозволяє встановити, які повинні бути ці резерви. В залежності від прийнятої політики управління оборотними активами точно обґрунтоване значення страхового запасу може бути збільшена або зменшена.

Якщо підприємство працює в умовах відсутності перебоїв з поставками товарів і погашенням дебіторської за-

боргованості, то раціонально здійснювати агресивну політику, тобто зменшувати резерви і експлуатувати вивільнені кошти. Якщо не вдається досягти оптимальної реалізації поставок в режимі реального часу і дебітори часом затримують оплату, то розумно здійснювати консервативну політику управління оборотними активами, то є формувати надлишкові запаси і резерви, встановлюючи ліміти на дебіторську заборгованість тощо.

Як основні критерії оцінки ефективності використання оборотних активів часто використовують показники:

- рентабельність оборотних активів, яка розраховується як відношення операційного прибутку до середньої величини оборотних активів;

- чистий оборотний капітал, тобто різниця між оборотними активами компанії і короткостроковими пасивами.

Основна мета – зменшувати обсяг чистого оборотного капіталу. якщо чистий оборотний капітал компанії більше нуля, отже, для фінансування оборотних активів були використані власні кошти компанії, які завжди істотно дорожче залучених. Оптимальною версією можна вважати, якщо чистий оборотний капітал дорівнює нулю, тобто оборотні активи повністю фінансуються за рахунок залучених короткострокових коштів.

Щоб підвищувати оборотність оборотних коштів, підприємство повинно намагатись до їх ефективного використання, що полягає у змінах величини товарообігу та його структури, використанні передових прогресивних способів реалізації виготовленої продукції, зниженні запасів матеріалів до оптимальної кількості, збільшенні ліквідності оборотних активів (тобто зниження частки матеріалів і збільшення грошових засобів), недопущенні росту дебіторської заборгованості та значних перепадів кількості складського товару, перегляді та вдосконаленні маркетингової політики.

Чим менше об'єм запасів, тим вище швидкість їх обігу (при незмінному обсязі виручки і собівартості), але надмірне зменшення запасів призводить до виникнення перебоїв в торгівлі, що знижує виручку і прибуток підприємства. Для оптимізації обсягу запасів необхідно визначити таку кількість кожної їх складової, щоб коливання ринку вже не вносили перебоїв в діяльність компанії, але при цьому кошти не іммобілізовані в товарно-матеріальних запасах, необхідність в яких в даний момент відсутня.

Перелік посилань:

1. Алексеев І. В. Поняття «оборотних активів» підприємства як економічної категорії. *Економічний простір*. 2010. № 42. С. 133-137.
2. Бетехтіна Л. О. Економічна сутність оборотного капіталу підприємства. *Бізнес-навігатор*. 2009. №1 (16). С.74-77.
3. Василішин С. І. Теоретико-методичні засади нормування оборотних засобів сільськогосподарських підприємств. *Вісник ХНТУСГ. Сер.: Економічні науки*. 2013. Вип. 138. С. 88-93.
4. Гончаров Ю. В. Оцінка виробничих запасів: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Облік і фінанси АПК*. 2011. № 1. С. 50-53.
5. Дробишева О. О. Роль оборотних засобів у виробничому процесі підприємства. *Економічний вісник Запорізької Державної Інженерної Академії* : зб. наук. праць. 2014. Вип. 6. С. 136-142.
6. Олександренко І. В. Методичні підходи до діагностики оборотних активів підприємства. *БІЗНЕС ІНФОРМ*. 2014. Вип. 2. С. 227-283.
7. Поважний О. С., Крамзіна Н.О. Особливості визначення сутності та складу поняття «оборотні активи». *Економічний простір*. 2008. № 12/2. С. 41-52.
8. Полторак А. С. Визначення сутності оборотних активів: сучасні науково-методологічні підходи. *Ефективна економіка*. 2013. №7. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=217>
9. Соляник Л. Г. Оборотні засоби промислового підприємства: оптимізація управління : монографія / відп. за ред. О. С. Галушко. Дніпропетровськ : Вид-во НГУ, 2009. С. 156-221.
10. Ізмайлова Н. В. Управління оборотними активами підприємств : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит». Київ : КНЕУ, 2009. 20 с.
11. Білик М. Д. Управління дебіторською заборгованістю підприємств. *Фінанси України*. 2003. № 12. С. 24–36.

COMPARATIVE DESCRIPTION OF RISK-MANAGEMENT STANDARDS COSO AND FERMA

Zhmai A.

Shkurateniuk N., student

*Language Consultant: T. Karavaeva, PhD in Linguistics, Assoc. Prof.
Odessa I.I. Mechnikov National University*

At present risk-management as a means of improving the effectiveness of a company is one of the most relevant activity for any enterprise. Today's companies, one way or another, constantly face certain risks – market, credit, operational, financial, political, etc.

Considering this, in managing an organization it's impossible to avoid strategic and operational risk-management planning which, in turn, is based on risk analysis and integration of risk management into the overall company management system.

All of the above determines the relevance and feasibility of qualitative study of specialized risk-management standards which are most common in the world practice. This paper presents the comparative description of international risk-management standards COSO and FERMA (Table 1).

These two models give an indication on how the risk-management system should function in any company in the world.

The COSO and FERMA models provide a general idea of how the risk management system should operate in any organization:

- define the objectives of the organization (for example, by analyzing of the statutory documents, the strategy of the organization, etc.);
- make a list of events and factors that can negatively affect the achievement of the goals defined in the preceding step (i.e., a list of risks);
- identify the evaluation methods for each risk;

Table 1

Comparative description of the standards
COSO and FERMA

Characteristics	COSO	FERMA
Developer	The Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway	The Federation of European Risk Management
The year of adoption	1992 – original model; 2013 – COSO II; 2017 – modified model.	2002
Scope of application and the main users	This standard is most expedient to use in large financial organizations. Its main users are internal auditors.	It is well suited for inclusion in the risk management system of any enterprise, but aimed at professional risk-managers.
Main objectives	<ul style="list-style-type: none"> - determination the level of risk in accordance with the company's strategy; - improvement of decision-making processes to respond to the risks; - definition and management of the totality of risks; - the exploitation of favourable opportunities; - efficient use of capital. 	<ul style="list-style-type: none"> - harmonization of the definitions of «risk» and «risk management»; - an explanation of the internal and external risk factors, risk-management processes; - the development of risk assessment procedures and methods for its analysis; - defining the responsibilities of the risk-managers.
The definition of «risk-management»	Risk-management is a process which is implemented by all employees, begins during the development of a strategy and take over the whole activity of the organization. It is focuses on identifying of events that affect the organization and manage associated risks.	Risk-management is a part of strategic management and is inseparable from daily operations of the company. This is the process by which an organization analyzes risks of each kind of activity in order to maximize the effectiveness of the activities as a whole.
Recommendations for the introduction	Absent	Provided
Obligatory	Required only for companies whose shares are traded on the New York Stock Exchange.	It is not mandatory.

Source: based on [1-3].

- describe and systematize all company's risks for convenience when making decisions on how to reduce these risks;
- describe the risk management measures and consider ways of supporting their implementation;
- organize a risk monitoring system to determine the effectiveness (a positive effect of risk-management), timeliness and viability of this system;
- then develop a system of internal control over risk-management;
- conduct periodic inspections of risk-management with a view to its compliance with the requirements of standards or norms [4].

To summarize we can say that COSO and FERMA are one of the major international risk management standards. These standards are the most suitable for modern realities. The application of the approaches set out above as part of building corporate systems of risk management in practice will allow to improve the risk management of any enterprise and increase the efficiency of its activities in the market.

References:

1. Ваніна Д. А. Характеристика міжнародних систем нормативного забезпечення ризик-менеджменту. *Науковий вісник ОНУВ*. 2013. № 7 (186). С. 49-56.
2. Герасименко О. М. Аналітичний огляд міжнародних стандартів з ризик-менеджменту, орієнтованих на підприємства різних галузей господарства. *Європейський журнал економіки і менеджменту*. 2018. № 4. С. 10-29.
3. Ненно І. М. Порівняльний огляд стандартів, практик та норм управління ризиками в Україні та за кордоном. *Вісник соціально-економічних досліджень*: зб. наук. праць; за ред. М. І. Зверякова та ін. Одеса: Одеський національний економічний університет. 2015. Вип. 3. № 58. С. 151-159.
4. Дронь М. А. Управління фінансовими ризиками банку за «COSO» та «FERMA» моделями. *Фінанси: теорія і практика* : матер. XII Міжнар. наук.-практ. інтернет-конференції. Київ : Національний авіаційний університет. 2021. С.186-188.

ФІНАНСОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА: СУТНІСТЬ, ФУНКЦІЇ ТА ФАКТОРИ ВПЛИВУ

*Забедюк М.С., канд. екон. наук, доцент
Луцький національний технічний університет*

Посилення значення фінансового потенціалу підприємства в сучасних умовах диктує необхідність пошуку шляхів формування та підвищення ефективності його використання з метою забезпечення довгострокової та конкурентоспроможної діяльності підприємства. «Фінансовий потенціал стає чинником, що впливає на фінансові, кредитні, інвестиційні, інтеграційні та інші відносини між економічними суб'єктами у процесі їх діяльності на різних рівнях та сферах функціонування» [1].

Фінансовий потенціал підприємства як динамічна функція орієнтований на досягнення в перспективі бажаного стану суб'єкта господарювання з врахуванням внутрішніх та зовнішніх умов його функціонування. Відтак, ключовою метою формування фінансового потенціалу є забезпечення безперервного та ефективного функціонування підприємства.

Фінансовий потенціал підприємства виконує ряд важливих функцій, а саме: формування нових грошових потоків; акумулятивну; резервну; розподільчу; алокаційну; трансформаційну [2].

Формування фінансового потенціалу підприємства відбувається під впливом численних факторів, які слід розділити на внутрішні та зовнішні. Серед внутрішніх факторів виділимо основні: склад та структура майна підприємства, фінансових ресурсів; рівень фінансової стійкості підприємства; ефективність структури та використання капіталу підприємства; ефективність антикризового менеджменту підприємства.

Основними зовнішніми факторами впливу на формування фінансового потенціалу підприємства є: економічні, політичні та соціальні умови; фінансово-кредитна політика держави; конкуренція на ринках (глобальних, місцевих, галузевих); валютні коливання; кризи (економічні, фінансові тощо); пандемії тощо.

В якості основних аспектів ефективного управління фінансовим потенціалом підприємства виділимо такі:

- спроможність та дієздатність фінансової системи підприємства нарощувати фінансовий потенціал;
- оптимізація розподілу фінансових ресурсів відповідно до складових фінансового потенціалу підприємства;
- встановлення компромісу між прибутковістю діяльності та необхідністю забезпечення фінансової стійкості підприємства;
- виявлення невикористаних можливостей щодо формування та підвищення ефективності використання фінансового потенціалу підприємства.

Серед основних проблем формування фінансового потенціалу вітчизняних підприємств слід зазначити такі, як все ще значне відставання технічних та технологічних можливостей багатьох підприємств, суттєвий фізичний та моральний знос основних засобів, недостатня інноваційно-інвестиційна активність, неефективність фінансового менеджменту.

Перелік посилань:

1. Бондар О.А., Куліков П.М., Шкуропат О.Г., Капінос О.М. Оцінка фінансового потенціалу підприємства. *Економічний вісник*. 2017. № 4. С. 161–165.

2. Корнійчук Г.В. Характеристика фінансового потенціалу підприємства як економічної категорії. *Економіка АПК*. 2016. № 11. С. 44–49.

УПРАВЛІННЯ І КОНТРОЛЬ ЗА ФІНАНСАМИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Леонтьєва Л.В., канд. юрид. наук, доцент

Леонтьєв Р.В., здобувач вищої освіти

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Під час війни всім суб'єктам господарювання було запропоновано використовувати бюджетне фінансування, переглянути свої видатки під час війни з метою ефективного використання коштів. Тому кожна інституція, яка використовує бюджетні кошти, має переглянути свої видатки й бюджетні програми під час війни. Необхідно, аби кожне міністерство, відомство або будь-яка інша державна установа подала пропозиції уряду щодо можливого перерозподілу й ефективного використання коштів [1, с. 75]. Можливо, це буде непопулярне політичне рішення, але в умовах війни ми мусимо об'єднатись і направити гроші туди, де в них є першочергова необхідність – в обороноздатність й соціальну сферу. Саме через скорочення видатків, можна перенаправити невикористані видатки для програм, які не є критично важливими у воєнний час. Як приклад: деякі програми, де є невикористання коштів по незахищених статтях: розвиток фізичної культури, спорту вищих досягнень та резервного спорту; фінансування статутної діяльності політичних партій; забезпечення, організація та виконання літерних авіаційних рейсів повітряними суднами тощо [2, с.67]. Але хочемо зауважити, що Рахункова палата у жодному разі не закликає різко скорочувати видатки всіх бюджетних програм й інституцій, а лише робить акцент на тому, що надважливо зрозуміти, що потрібно зважити де саме неефективно використовуються кошти і перерозподілити їх у ті сфери, де вони гостро необхідні.

Міністерство фінансів України є центральним спеціалізованим органом державної виконавчої влади з управ-

лінія і контролю за фінансами. Воно здійснює контроль за складанням проекту й виконанням державного бюджету, за дотриманням банками правил касового виконання держбюджету за доходами; установлює порядок ведення бухгалтерського обліку і складання звітності про виконання бюджетів, кошторисів витрат бюджетних установ; координує відомчий фінансовий контроль.

Така побудова та класифікація вітчизняної системи фінансового контролю забезпечить створення надійної платформи для її ефективного розвитку, зокрема розвитку правового поля, унормування понятійного апарату, уніфікацію чітких і прозорих правил діяльності органів контролю, удосконалення механізму співпраці та обміну інформацією між ними, ідентифікацію статусу і місії кожного з них, а також сприятиме максимальному наближенню до міжнародних стандартів та кращої практики ЄС. Адже основною метою їх діяльності є забезпечення здійснення ефективного контролю за управлінням та використанням державних (місцевих) ресурсів.

Досить значні зміни були внесені до податкового законодавства після початку війни: встановили заборону на проведення усіх, без виключення, податкових перевірок на період до закінчення воєнного стану, але з часом зробили виключення із цієї заборони, а з плином часу, такий перелік дозволених перевірок лише поступово збільшувався. Наразі, контролюючим органам доступні усі три види перевірок, хоча і з певними обмеженнями: камеральні перевірки (пункт 69.2 підрозділу 10 розділу XX ПК України дозволяє податківцям проводити будь-які камеральні перевірки). Але є складнощі камеральні перевірки проводяться у приміщенні контролюючого органу, без відома самого платника, виключно на підставі даних, зазначених у податкових деклараціях платника податків та в базах даних контролюючих органів, їх проведення не повинно доставити

особливих турбот, за умови виконання платником податкового обов'язку.

Документальні перевірки: серед документальних перевірок, на період до кінця воєнного стану, дозволено проведення лише позапланових, і лише в разі наявності підстави із виключного переліку. Зокрема податківці можуть прийти на перевірку в разі: наявності звернення платника податків; наявності інформації, що свідчить про порушення платником валютного законодавства в частині дотримання граничних строків в ЗЕД операціях; початку процедур реорганізації або припинення юридичної особи чи підприємницької діяльності ФОП; подання декларації, в якій заявлено до відшкодування з бюджету податок на додану вартість.

Фактичні перевірки: законодавець першими ж змінами до запровадженої заборони перевірок дозволив проведення усіх фактичних перевірок. При цьому, проведення таких перевірок здійснюється за «довоєнними» правилами, без виключень, навіть якщо є фактори, що свідчать про небезпеку під час проведення перевірки. Предмет фактичних перевірок було розширено. Наразі контролюючі органи зможуть перевірити не лише дотримання норм законодавства з питань регулювання обігу готівки, порядку здійснення платниками податків розрахункових операцій, ведення касових операцій, наявності ліцензій, свідоцтв, у тому числі про виробництво та обіг підакцизних товарів, дотримання роботодавцем законодавства щодо укладення трудового договору, оформлення трудових відносин з працівниками, але і дотримання платниками податків вимог законодавства щодо встановлених державою фіксованих цін, граничних цін та граничних рівнів торговельної надбавки, а також забезпечення можливості проведення розрахунків за товари (послуги) з використанням електронних платіжних засобів.

Також в воєнний час можливо оскаржити результати податкових перевірок. Сам порядок оскарження результатів перевірок не змінився.

Загалом, законодавець шукає компроміс між податковою лібералізацією на період воєнного стану та необхідністю покривати дефіцит бюджету за рахунок податкових надходжень із контролем цього процесу. Якщо відійти від оцінок правильності такого підходу законодавця, важливим залишається зменшення кількості колізій у прийнятих змінах, які, всупереч вимогам статті 4 ПК України, використовуються податківцями не на користь платників податків, що не додає останнім оптимізму у ці складні часи.

Отже перше, що ми можемо стверджувати, що спостерігається безсистемність в нормативному полі України та розбалансованість в системі контролюючих органів та дублювання їх обов'язків. Зокрема в Україні державний фінансовий контроль здійснюється численними органами, непов'язаними між собою. Більшість функцій і повноважень у сфері державного фінансового контролю дублюються зовнішніми та внутрішніми органами й структурними підрозділами державного фінансового контролю. Під час війни потрібен досить чіткий розподіл повноважень контролюючих органів, для того щоб людям бізнесу було легше надавати послуги, виробляти продукцію і як можна легше звітувати перед відповідними державними органами. А також можемо спостерігати не визначений чіткою мірою механізм взаємодії та координації дій органів контролю між собою, з іншими органами публічної влади та громадськістю. Відсутні єдині підходи до структурної організації суб'єктів контролю [3].

Отже, можемо зробити наступні висновки, що одним із найважливіших напрямків підвищення ефективності фінансового контролю в воєнний час є розмежування повноважень контролюючих суб'єктів поряд із цим їх координа-

ція і взаємодія між собою. Саме їх взаємодія може посприяти виведення економіки на багато вищий рівень, бо всі контролюючі органи мають спільну мету – ріст економіки, захист та охорона інтересів держави. Саме під час війни всі органи повинні діяти злагоджено і їх дії повинні бути направлені на забезпечення економічного зростання фізичних та юридичних осіб-підприємців.

Перелік посилань:

1. Мамутов В.К. К вопросу о предметах Хозяйственного и Гражданского кодексов Украины. URL: http://www.iepd.dn.ua/Stat_07.htm.

2. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні : Закон України від 26 січ. 2003 р. № 2939-XII. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>.

3. Про деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану 6 Закон України від 18 бер. 2022 р. № 314. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show>.

ІНСТРУМЕНТИ ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ

Мошківський В.В., здобувач вищої освіти

*Науковий керівник: Болдовська К.П., канд. екон. наук, доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Основним завданням власників малого та середнього бізнесу є збереження нормального фінансового стану свого підприємства, що серед іншого потребує застосування певних фінансових інструментів, необхідних для ведення бізнесу, охоплюючи сфери від бухгалтерського обліку до управління витратами та складання бюджету тощо.

Зокрема, до інструментів управління фінансами для малого та середнього бізнесу, які можуть полегшити керування фінансами входять [1]:

1. Бухгалтерське програмне забезпечення. Хоча певні платформи бухгалтерського програмного забезпечення вважалися найкращими протягом багатьох років, тепер нові варіанти програмного забезпечення також стають більш популярними. Перед вибором бухгалтерського програмного забезпечення для компанії необхідно звернути увагу на важливі для бізнесу функції, наприклад, записи в хмарі, інтеграція з програмним забезпеченням POS або можливість легко надсилати інформацію податковому спеціалісту.

2. Відстеження витрат. Коли працівники компанії в дорозі, у них часто виникають різні витрати, які потрібно відшкодувати, наприклад, харчування. Відстеження таких витрат є частиною деяких бухгалтерських програм, але не всіх, тому потрібна програма, яка інтегрується з наявним бухгалтерським програмним забезпеченням, якщо ця функція ще не доступна. Крім того, необхідно переконатись, що не відбувається переплата понад потрібне, адже деяке програмне забезпечення для управління витратами є більш надійним, ніж вимагається для типового малого і середнього бізнесу.

3. Інструменти бюджетування. Одним із важливих способів успіху бізнесу є ретельне планування бюджету. Знання того, які гроші надходять і виходять, полегшує управління грошовими потоками та планування на наступні періоди. Як правило, в такому випадку використовуються звіти з бухгалтерського програмного забезпечення компанії для переконання, що припливи і відтоки відбуваються правильно.

4. Управління заробітною платою. Управління виплатою заробітної плати компанії вимагає багато чого, і робити помилки в цій сфері дорого. Найкращі рішення для нарахування заробітної плати для малого та середнього бізнесу – це ті, які масштабуються разом із зростанням бізнесу та інтегруються з програмним забезпеченням його бухгалтерського обліку.

5. Легке виставлення рахунків. При купівлі програмного забезпечення, важливо отримати рішення з надійним набором функцій і гнучкими ціновими планами. Також важливо мати можливість легко створювати рахунки-фактури та відстежувати витрати.

6. Відстеження запасів. Програмні рішення, які автоматизують моніторинг і відстеження запасів, спрямовані на заощадження часу і коштів, а також забезпечення конкурентної переваги. Переваги, на які слід звернути увагу, – це функції, адаптовані до бізнесу, «видимість» запасів у реальному часі та можливість відстежувати запаси від замовлення на купівлю до продажу. Також важливо, щоб програмне забезпечення для інвентаризації інтегрувалося з програмним забезпеченням POS.

Найважливішим фактором у виборі високоякісних фінансових інструментів для компанії є переконання в тому, що всі вони працюють разом. Без інтеграції фінансова сторона бізнесу може швидко перетворитися на великий безлад.

Отже, фінансові інструменти та програмне забезпечення є важливою частиною фінансового менеджменту будь-якого бізнесу. Правильні інструменти можуть допомогти відстежувати доходи та витрати грошових потоків, що дозволить стежити за фінансовим станом бізнесу. Інструменти управління фінансами для малого бізнесу також корисні для спрощення багатьох повсякденних завдань, зокрема, нарахування заробітної плати, виставлення рахунків, оплата рахунків і податків тощо.

Перелік посилань:

1. Alternative Data Transforming SME Finance. GPFI. 2017. URL: <https://www.gpfi.org/sites/gpfi/files/documents/GPFI%20Report%20Alternative%20Data%20Transforming%20SME%20Finance.pdf> (дата звернення: 21.10.2022).

ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ В УПРАВЛІННІ ФІНАНСОВИМИ РЕЗУЛЬТАТАМИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

*Нужна О.А., канд. екон. наук, доцент
Луцький національний технічний університет*

Отримання позитивного фінансового результату є надзвичайно важливим завданням для суб'єктів господарювання, адже прибуток є економічним показником оцінки ефективності господарської діяльності, інструментом розподілу чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), а також спрямовується на розширення виробництва, формування резервів, різного роду заохочень працівників.

Одним із факторів формування чистого фінансового результату діяльності підприємства є чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), зміна якого прямо впливає на зміну фінансового результату від операційної діяльності, фінансового результату до оподаткування і чистого фінансового результату.

Сільськогосподарські підприємства, діяльність яких характеризується значним періодом операційного циклу як у тваринництві, так і в рослинництві, можуть відчувати нестачу власних оборотних коштів. А це, в свою чергу, негативно впливає на результати діяльності підприємства.

Мета нашого дослідження – перевірити, чи існує зв'язок між обсягом власних оборотних коштів і чистим доходом від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) для сільськогосподарських підприємств України, основним видом діяльності яких є вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур (01.11 за КВЕД).

Для цього на основі даних Державної служби статистики України розраховано значення фактору (власні оборотні кошти) як різницю між підсумком другого розділу активу балансу (оборотні активи) і підсумком третього розділу пасиву балансу (поточні зобов'язання та забезпечення). Дослідження проводилось за 2015-2021 роки.

Було побудоване кореляційне поле і на основі його аналізу обрана залежність у формі полінома другого ступеня, яка найбільш точно описує спостережувані точки. Значення коефіцієнта детермінації для даного виду залежності ($R^2=0,971321$) перевищує відповідний показник для лінійної ($R^2=0,971318$), експонентної ($R^2=0,927$), степеневій ($R^2=0,950$) та логарифмічної ($R^2=0,945$) залежностей.

Тобто, варіація чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) більшою мірою залежить від варіації фактору (сума власних оборотних коштів) саме для поліноміальної другого ступеня залежності, порівняно з іншими.

Формула, якою виражається отримана залежність, наведена на рис. 1.

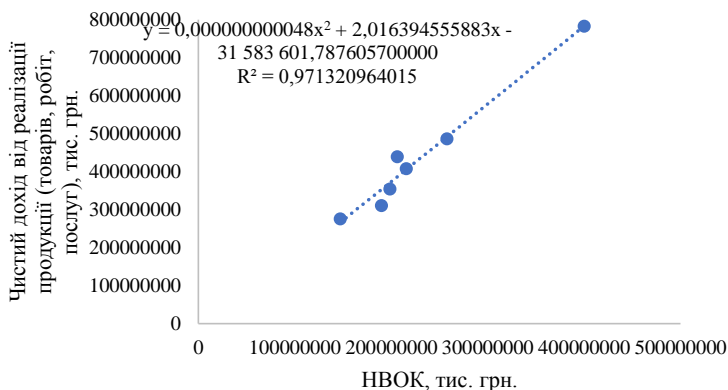

Рис. 1. Кореляційне поле і поліноміальна другого ступеня лінія тренду

Джерело: побудовано автором на основі власних розрахунків за даними [1-2].

Висновок про адекватність побудованої економетричної моделі було зроблено на основі того, що розрахункове значення критерію Фішера (169,3) перевищує табличне значення цього критерію (6,61). Тому отримана економетрична модель придатна для прогнозування.

Прогнозне значення фактору (сума власних оборотних коштів) на 2022 рік ми розраховали, визначивши попередньо його середньорічний приріст протягом періоду дослідження (19,6 %) і на цю величину збільшили значення за останній 2021 рік. Отримали значення 478752692 тис. грн.

Прогнозне значення показника (чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)) на 2022 рік розраховали, підставивши прогнозне значення фактору у рівняння регресії. Отримали значення 944772519 тис. грн.

Однак зважаючи на те, що розрахунки мають ймовірнісний характер, ми також визначили надійний інтервал прогнозного значення показника, тобто проміжок значень чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств України обраного виду діяльності, якому він буде належати з ймовірністю $p=0,95$. Отримали проміжок значень показника [812635486; 1076909552] тис. грн.

Отримані результати можуть бути використані при прийнятті управлінських рішень в процесі планування показників фінансових результатів як на короткостроковий період, так і на довгостроковий.

Перелік посилань:

1. Показники балансу підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства (2013-2021). Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 26.10.2022).

2. Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності у 2014-2021 роках. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 26.10.2022).

ПОЛІТИКА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ДЕРЖАВНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

Шаповал І.А., здобувач вищої освіти

*Науковий керівник: Антоненко В.М., канд. екон. наук, доцент
Донецький національний технічний університет, м. Покровськ*

Збільшення інвестиційних ресурсів та їх ефективне використання – це необхідна передумова для розвитку економіки та підвищення інвестиційної активності інвесторів в країні. Тому дослідження тенденцій розвитку інвестиційного ринку є актуальним і має важливе практичне значення. Саме інвестиції створюють виробничий потенціал на новій науково-технічній базі та визначають конкурентні позиції країн на світових ринках. Інвестиції – діяльність, а також комплекс практичних заходів щодо реалізації інвестицій – є одним із основних засобів зростання національного доходу. Це обумовлює необхідність аналізу інвестиційної діяльності, її форм, видів та сучасного стану розвитку в Україні для подальшого визначення основних напрямів розвитку інвестиційної сфери в економіці країни.

У даний час ринок інвестицій відіграє вирішальну роль у забезпеченні збалансованості економічної системи. З точки зору інвестицій на ринку споживачі та виробники самостійно визначають обсяг купівлі-продажу інвестиційних товарів, виходячи з їх об'єктивних потреб. Однак саморегулювання інвестиційного ринку не гарантує задоволення споживчих потреб незалежно від форм і результатів інвестиційної діяльності.

Раніше інвестиції, як правило, розглядалися як капітальні вкладення, а тому категорія «інвестиції» стала ототожнюватися з категорією «капітальні вкладення». Але інвестиції не лише ототожнювалися з капітальними вкладеннями, а й підкреслювали довгостроковий характер цих інвестицій. З початком ринкових реформ в нашій країні став

змінюватися і погляд на зміст категорії «інвестиції», що відбулося і в чинному законодавстві. «Інвестиція» – слово іншомовного походження (від лат. investire – нім. інвестування), що перекладається як довгострокове вкладення капіталу в будь-які справи, соціально-економічні програми, проекти в країні чи за кордоном з метою отримання прибутку та соціального ефекту.

Інвестування в більш широкому значенні визначається як процес «прощатися з грошима сьогодні, щоб отримати їх більшу кількість у майбутньому» [1].

Сучасна економічна наука використовує широкий спектр підходів до дослідження процесів управління, що забезпечують функціонування інвестиційної складової економічної системи. Відповідно до теорії Карла Людвіга фон Бергаланфі «про спеціальне наукове дослідження різних типів систем, закономірностей їх існування, функціонування та розвитку», можна виділити шість основних структурних елементів «інвестиційної політики» (рис. 1). [2]

Рис. 1. Основні структурні елементи «інвестиційної політики»

Інвестиційна політика – це багаторівнева система виробничо-господарських рішень, що реалізуються та визначають обсяг, структуру та напрями капітальних вкладень, що забезпечують зростання та оновлення основних фондів.

Інвестиційна політика, спрямована на досягнення стратегічного (довгострокового) комерційного чи некомерційного ефекту, суттєво відрізняється від політики портфельних інвесторів, особливо короткострокових і спекулятивних, і не передбачає управління реальним виробництвом та його оновлення. Предметом інвестування є виробництво реальної продукції (комерційні фірми), фінансовий ринок, некомерційні організації чи інфраструктура, що надає не тільки ринкові, але й пільгові, а й безкоштовні суспільні послуги. Відповідно інвестиції здійснюються у формі матеріальних, реальних нематеріальних активів або фінансових ресурсів (грошей і цінних паперів). При цьому досягається економічний (прямий чи зовнішній), соціальний, екологічний чи інформаційний (створення нових знань, які не мають цінності) ефект. Формування ефективної інвестиційної політики держави залежить насамперед від правильного визначення її сутності.

Якщо говорити про інвестиційну діяльність держави, то одним із факторів призупинення інвестиційної діяльності є спрямування основної частини бюджетних коштів на погашення зовнішнього державного боргу та фінансування соціальних витрат. Загалом джерелами формування інвестиційних ресурсів найчастіше є власні кошти суб'єктів господарювання (прибуток підприємства, амортизаційні відрахування, доходи від реалізації частини довгострокових активів) і вважаються найбільш надійним джерелом. Слід зазначити, що в соціально-економічних умовах, які сьогодні склалися в Україні, фінансування інвестицій за рахунок власних коштів підприємства ускладнюється через їх обмеженість. Низький рівень управління та фінансові фактори за-

важають українським компаніям створювати власний інвестиційний потенціал. Адже інвестиційний потенціал означає здатність підприємства вкладати кошти в різні види господарської діяльності, фінансові інструменти, у власні фактори виробництва з метою забезпечення умов розширеного відтворення та досягнення очікуваного прибутку.

Для покращення зростання власних ресурсів доцільно реалізувати політику реструктуризації та фінансового оздоровлення шляхом цільового фінансування, що сприятиме не лише покращенню економічного стану вітчизняних підприємств, збільшенню та більш раціональному використанню їх інвестиційного потенціалу, а й на даному етапі розвитку економічних процесів в Україні стали переломними в несприятливу [3].

Перелік посилань:

1. Луців Б.Л., Кравчук І.С., Сас Б.Б. Інвестування: підручник. Тернопіль: Економічна думка. 2014. 544 с.
2. Ludwig von Bertalanffy. General System Theory. New York. George Braziller. 1968. p. 289 (Eng).
3. Льїна А.О. Роль держави в організації інституційних відносин на інвестиційному ринку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2017. Вип. 14. Ч. 1.

4. МЕНЕДЖМЕНТ ЗМІН НА СУЧАСНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ АСПЕКТИ

ПОНЯТТЯ ТА ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ СТРУКТУР УПРАВЛІННЯ

Близнюк А.О., канд. екон. наук, доцент

Власов Б.О., здобувач вищої освіти

Окомельченко В.А., здобувач вищої освіти

Загоруйко В.С., здобувач вищої освіти

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Структура організації має забезпечити реалізацію її стратегії, взаємодію організації із зовнішнім середовищем та ефективне вирішення основних завдань організації. У широкому розумінні завдання менеджерів при цьому полягає в тому, щоб вибрати ту структуру, яка найкраще відповідає цілям та завданням організації, а також внутрішнім та зовнішнім факторам, що впливають на її функціонування.

Особливої актуальності організаційна структура як чинник, що впливає на ефективність роботи підприємства, набуває у країнах з перехідною економікою. Серед внутрішніх чинників, які впливають на ефективність функціонування підприємства, як зазначає низка вітчизняних та зарубіжних економістів, сьогодні на перший план висувуються персонал та організаційна структура управління, які перебувають у тісному діалектичному взаємозв'язку. Організаційна структура служить матеріальною основою системи управління підприємством та багато в чому визначає ефективність його діяльності.

Організаційна структура – це сукупність структурних підрозділів, що займаються поточною діяльністю та координацією системи менеджменту, розробкою та реалізацією управлінських рішень щодо виконання завдань, що стоять перед підприємством (бізнес-планів, інноваційних та інвестиційних програм).

Основними факторами, що визначають тип, складність та ієрархічність (число рівнів управління) організаційної структури підприємства є:

- масштаб виробництва та обсяг продажу;
- номенклатура продукції, що випускається;
- спеціалізація, концентрація, комбінування та кооперація виробництва;
- ступінь розвитку інфраструктури регіону;
- інтегрованість підприємства у світове господарство.

Об'єктивні (наукові) основи управління знайшли розвиток у принципах, у яких будується його система. Ці принципи розробили раніше і повністю виправдали себе у практиці господарського керівництва.

Серед цих принципів слід назвати насамперед принцип єдності організаційного та господарського керівництва, який часто характеризує як принцип єдності у системі управління. Суть його полягає у підході до вирішення господарських завдань, оцінки розвитку господарства, підході до роботи кожної ланки з позиції її впливу на народне господарство загалом. У зміст цього принципу включається використання навчально-виховних методів на вирішення господарських завдань.

Єдність корінних суспільних, колективних та особистих інтересів є найважливішим принципом господарського керівництва. Цей принцип впливає із суті виробничих відносин. Дійсно, кожен колектив і трудящий є частинкою загальної системи власників фабрик і заводів, землі та банків, всієї речовинної системи промислового виробництва. Звичайно, тому, що при нормальному функціонуванні всієї

системи немає звідки взятися протиріччя інтересів суспільства, колективу та кожного трудящого.

Принцип єдності інтересів означає, що кожне рішення у сфері господарського керівництва має бути спрямоване на забезпечення цієї єдності. Встановлення цін має сприяти більшій рентабельності найпрогресивнішої продукції, система тарифів – скорочення зайвих перевезень. Заохочення за впровадження нової техніки будується з метою підвищення зацікавленості в найефективнішій техніці та якнайшвидшому її освоєнні тощо. Цим визначається плановість, системність, пропорційність як із найважливіших принципів господарського керівництва.

Цей принцип означає, що розвиток народного господарства здійснюється за єдиним планом, в якому встановлюються найважливіші напрями розвитку народного господарства та його ланок, пропорції між галузями та територіальними комплексами та визначаються засоби, що забезпечують досягнення поставлених завдань.

Пропорційність як один із аспектів даного принципу означає необхідність такої розробки рішень господарського керівництва, яка органічно поєднувала б у собі постановку завдань та визначення засобів та способів їх здійснення, загальні результати діяльності всього колективу, господарського підходу до вирішення завдань розвитку виробництва.

Найбільш комплексно організаційні методи виявляються під час проектування структури органів управління та добору кадрів. Важливою умовою економічного та ефективного здійснення управління є створення продуманої та обгрунтованої структури управлінського апарату. Конкретні завдання у цій галузі полягають у вдосконаленні організаційної структури управління, концентрації та спеціалізації виробництва, поліпшення структури та скорочення кількості ланок управління. Структура апарату та зміст роботи з управління насамперед залежить від цілей, поставлених перед колективом, та вимог самого виробництва.

В організаційно-господарському відношенні промислове підприємство характеризується тим, що воно:

- має у своєму розпорядженні необхідні основні фонди (будівлі, споруди, машини та ін.) та оборотні кошти, необхідну базу виробничо-господарської діяльності відповідно до спеціалізації підприємства та перспектив його розвитку;

- є самостійною господарською одиницею, наділеною правами юридичної особи;

- має організаційно-адміністративну відокремленість і очолюється генеральним директором як повноважною довіреною особою ради директорів.

У виробничому відношенні промислове підприємство характеризується тим, що воно:

- є складний комплекс підрозділів, робота всіх частин якого має бути суворо координована на принципах організації виробництва;

- широко використовує та розвиває у своїй роботі наукову організацію та форми праці;

- володіє всіма необхідними умовами та організаційними засобами для ефективного використання виробничих потужностей, матеріальних, трудових та фінансових ресурсів та для неухильного підвищення технічного та організаційного рівня виробництва.

Кожне підприємство тісно пов'язане з численними та різноманітними ланками господарства країни. Від постачальників вона отримує сировину та матеріали, паливо та напівфабрикати. Посередниками у цьому є органи матеріально-технічного постачання і транспортні органи. Саме підприємство постачає свою продукцію різним споживачам.

Слід мати на увазі, що між характером виробничих процесів та організаційною структурою підрозділів підприємства немає прямої залежності, тому що в основних виробничих цехах виконуються не тільки основні, а й допоміжні та обслуговуючі процеси, хоча сутність, головний зміст роботи цих дільниць складають основні процеси.

Відомі такі типи структур: лінійна (ієрархічна), функціональна, штабна та матрична.

Сутність лінійної (ієрархічної) структури управління полягає в тому, що керуючі впливи на об'єкт можуть передаватися тільки однією посадовою особою – керівником об'єкта, який отримує офіційну інформацію тільки від своїх, безпосередньо йому підлеглих осіб, приймає рішення з усіх питань, що належать до керованої ним частини об'єкта, та несе відповідальність за її роботу перед вищим керівником.

У чистому вигляді цей тип структури не застосовується, оскільки за нього шлях інформації надмірно великий, що знижує оперативність керівництва. Крім того, кожен керівник не може бути фахівцем у всіх сферах управління.

Сутність функціональної структури у тому, що у виконанні різних функцій спеціалізуються окремі підрозділи, і працівники. У цьому управляючі впливу надходять від кількох осіб, кожна з яких діє межах своєї компетенції.

У чистому вигляді і ця система не застосовується, тому що дуже важко заздалегідь виявити та повністю розподілити всі функції управління між підрозділами апарату. Не виключено ухвалення суперечливих рішень з питань, що належать до компетенції різних фахівців, що суперечить принципу єдиноначальності.

Насправді застосовується зазвичай штабна структура органів управління. Вона передбачає організацію за різних ланках лінійної структури відповідних функціональних підрозділів (штабів). Основна роль цих підрозділів полягає у виконанні підготовчих операцій з розробки проектів рішень, які набирають чинності після їх затвердження відповідними лінійними керівниками. Прикладами таких «штабів», або функціональних служб, є планово-економічний, виробничо-диспетчерський відділи, бухгалтерія тощо. З цих позицій виділяються функції: технічного, виробничого, економічного керівництва, зовнішніх господарських зв'язків, кадрів та його соціального обслуговування.

На низці підприємств окремі цехи та виробничі ділянки створювалися в різні періоди часу, з появою потреби в них, і тим самим дещо порушувалася гармонійність розвитку виробництва. На структурі деяких підприємств далось завдяки прагненню окремих господарників забезпечувати власними силами виробництво всіх видів товарів і послуг, що призводило до створення невиправдано дрібних ділянок та ділянок з низьким рівнем техніки та спеціалізації. Деякі об'єднання формувалися без належного техніко-економічного обґрунтування та включають до свого складу мало пов'язані з основним виробництвом підприємства.

Треба визначити, що у більшості випадків структура організації має бути переглянута під кутом зору сучасних вимог. Робота з удосконалення структури виробництва та у зв'язку з реконструкцією підприємств у тому чи іншому обсязі має проводитися майже кожному об'єднанні, фабриці і заводі.

ПРІОРИТЕТИ ВІДНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

*Герасимчук В.Г., д-р екон. наук, професор
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Андрос С.В., д-р екон. наук, доцент
Національний науковий центр
«Інститут аграрної економіки», м. Київ*

Український уряд спільно з представникам владних структур країн-партнерів, міжнародних організацій, починаючи з 2017 р., щорічно проводить конференцію з питань реформ в країні (URC). Їх мета полягає у підведенні підсумків здійснюваних реформ, висловлення вдячності міжнародним партнерам за підтримку у їх проведенні, а також окреслення подальших кроків у втіленні в життя стратегії

модернізації нашої держави. На стартовому етапі підготовки цьогорічної конференції URC-2022 в м. Лугано (Швейцарія) планувалося зосередити увагу на розгляді проблем, які торкалися напрямів «Стабільність» і «Добробут». Агресія Росії проти України 24.02.2022 р. внесла принципові корективи до порядку денного URC-2022. Темами для обговорювання стали: план відновлення та розвитку України; проведення невідкладних реформ, зміни у сфері міжнародних політичних та економічних відносин.

Цілями Плану відновлення України визначено: стійкість, відновлення та модернізація. Серед найважливіших напрямків відновлення національної економіки: макрофінансова стабільність, економічна свобода, євроінтеграція та доступ до ринків, доступ до ноу-хау, доступ до фінансів та трансформація пріоритетних секторів.

Оскільки предметом нашої уваги є трансформація реального сектору економіки України, то йдеться, насамперед, про релокацію бізнесу, впровадження проектів випуску високотехнологічної продукції для залучення у глобальні ланцюги вартості та ланцюги вартості ЄС, потужну інноваційну екосистему та залучення цільових інвестицій [1].

У Плані відновлення України до пріоритетних секторів нарощування доданої вартості з огляду на існуючі конкурентні переваги віднесено: ОПК, сільське господарство (лідерство на світовому ринку зернових культур, олії, іншої продукції), металургійна галузь (значні запаси залізної руди, відносно невисокий рівень витрат, експорт напівфабрикатів), сфера машинобудування (кваліфікований персонал), інноваційно-комунікаційні технології (зростаючі обсяги експорту, висококваліфіковані спеціалісти).

Серед ключових проектів, реалізація яких спрямована на розвиток секторів вітчизняної економіки з доданою вартістю: поглиблена переробка аграрної продукції, розширення системи іригації, рекультивация земель, локалізація виробництва прокату, модернізація виробничих потуж-

ностей зі збагачення залізної руди, «зеленої» сталі в електродугових печах, розвиток сільськогосподарського машинобудування, залучення інноваційних компаній в IT-індустрію, розвиток стартап-екосистеми та їх підтримка через фінансування (гранти, венчурні фонди, програми створення платформи OpenData тощо [1].

Ключовими питаннями, які постають при формуванні та реалізації програмних заходів будь-якого рівня управління, є кадри і фінанси. Стосовно кадрового питання звернемо увагу допитливого читача, що за роки незалежності змінилося 19 прем'єр-міністрів, у т. ч. 3 з яких, – виконуючі обов'язки, а також ... 30 міністрів економіки [2]. У цій ситуації вести мову про наступність у процесі розробки та реалізації управлінських рішень (стратегій, концепцій, намірів, програм, планів тощо) досить складно.

Потреби у фінансуванні 15 національних програм для досягнення цілей-2032 становлять понад 750 млрд. дол. 2/3 зазначеної суми має забезпечуватися за рахунок підтримки країн–партнерів, міжнародних фінансових організацій (гранти, позики та акціонерний капітал), а також репарації (1/3) від країни-агресора. Не важко порахувати, що на потреби відновлення секторів з доданою вартістю планується витратити лише... 0,067 % від вище зазначеної суми. Так, на відновлення АПК передбачено спрямувати 33,9 млрд дол. (0,045 %), металургію та металообробку – 26,3 млрд дол. (0,035 %), машинобудування – 15,8 млрд дол. (0,021 %), видобувну промисловість – 1,0 млрд дол. (0,001 %) [1].

Зрозуміло, що з такими обсягами фінансування важко відновити та зміцнити галузі промисловості, АПК, багатьох секторів сфери послуг. Йдеться, до речі, не лише про технологічний процес виробництва товарів і послуг. Йдеться про підготовку кадрів, розвиток науки і техніки, експортний потенціал, врешті-решт, добробут кожного громадянина країни. Що стосується підготовки та перепід-

готовки персоналу, не можна оминати питання, на які спеціальності та сфери діяльності зорієнтована нинішня молодь – творець майбутнього держави. Найбільш популярними спеціальностями серед абітурієнтів в останні роки є: «Право», «Комп’ютерні науки», «Філологія», «Психологія», «Менеджмент», «Інженерія програмного забезпечення», «Економіка», «Маркетинг». Принагідно зазначимо негативну динаміку приросту населення в Україні. Якщо напередодні проголошення незалежності (1991 р.) чисельність населення налічувала 51,9 млн осіб, станом на 01.01.1993 р. – 52,2 млн осіб, то на 01.01.2022 р. – 34,5 млн осіб [3].

Виникає цілком закономірне питання, а хто ж відбудуватиме реальний сектор економіки України, коли бажаних йти на інженерні спеціальності обмаль? Орієнтація переважно на сферу послуг, про що свідчать дані табл. 1.

Так, упродовж 1990-2021 рр. питома вага АПК у ВВП знизилася у 2,4 разу (з 25,6 % до 10,6 %), промисловості та будівництва – у 2,7 разу (з 44,6 % до 16,8 %), сфери послуг, навпаки, зросла у 2,4 разу (з 29,9 % до 72,6 %) [4].

Таблиця 1
Динаміка структури ВВП України, 1985-2021 рр., %

Вид економічної діяльності	1985	1991	2000	2010	2020	2021
Сільське, лісове та рибне господарство	19,4	24,6	15,5	7,4	9,3	10,6
Промисловість та будівництво	49,9	54,5	43,8	25,6	20,9	16,8
Послуги	30,7	28,9	40,7	67,0	69,8	72,6

Примітка: складено та розраховано авторами за [4]

На жаль, розроблені та прийняті численні оптимістичного налаштування стратегії розвитку промислового сектору економіки призвели лише до деіндустріалізації економіки.

Програма відновлення втраченого потенціалу реального сектору економіки потребує розробки і реалізації комплексу заходів з огляду на воєнний стан в Україні. До найважливіших з них варто віднести: розбудова секторів з високою доданою вартістю, впровадження наукоємних технологій подвійного призначення, залучення інвестицій, державна підтримка національного товаровиробника, вдосконалення грошово-кредитної та фіскальної політики, соціальний захист населення.

Перелік посилань:

1. UkraineRecoveryConference – 4,5 July 2022 – Lugano, Switzerland. URL: <https://www.urc2022.com>
2. Міністерство економіки України. Історія. <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=5fa462a1-b263-4978-adb4-0d5c902e7502&title=Istoriia>
3. Демографічна та соціальна статистика. Населення та міграція. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.
4. Виробництво та розподіл валового внутрішнього продукту за видами економічної діяльності. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ВХІДНИХ ТА ВИХІДНИХ ПОКАЗНИКІВ ОБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ, ЕФЕКТИВНІСТЬ ЯКИХ ОЦІНЮЄТЬСЯ МЕТОДОМ DEA

*Долгіх Я.В., канд. екон. наук, доцент
Сумський національний аграрний університет*

У сучасних умовах підвищуються вимоги до обґрунтованості прийняття рішень. Вдосконалення методів оцінки ефективності функціонування об'єктів господарювання є важливим чинником покращення управління. В останній час в зарубіжній практиці для оцінки ефективності діяльності різних об'єктів господарювання широке розповсю-

дження отримав метод *DEA*. Особливості практичного застосування методу вивчені не в повній мірі. Метою роботи є виявлення особливостей формування вхідних та вихідних показників об'єктів господарювання, ефективність яких досліджуються методом *DEA*.

Суть методу *DEA* складається в тому, що досліджується об'єкт o_k ($k = \overline{1; K}$), який описується векторами вхідних $X_k = (x_{k1}, x_{k2}, \dots, x_{km})$, вихідних $Y_k = (y_{k1}, y_{k2}, \dots, y_{kn})$ показників та аналізується його ефективність у навколишньому середовищі функціонування. Розглянемо особливості формування вхідних та вихідних показників, що описують діяльність об'єктів господарювання:

1. Важливим є виконання такого співвідношення [1]:

$$K \geq \max\{m \times n; 3(n + m)\}. \quad (1)$$

Якщо умова (1) не виконується, – потрібно виключити корельовані та другорядні змінні. Для скорочення кількості вхідних та вихідних параметрів можна досліджувати окремі напрямки діяльності об'єктів господарювання з подальшим агрегуванням показників.

2. За результатами оцінки ефективності методом *DEA*, як правило декілька об'єктів мають максимальну відносну ефективність. Для надання рекомендацій щодо поліпшення ефективності таких об'єктів рекомендується додати до вибірки еталонні об'єкти. В роботі [2] розроблено методику формування штучних еталонних меж ефективності при застосуванні методу *DEA*. За цією методикою штучні еталонні межі ефективності створюються з еталонних об'єктів, визначених окремими експертами. Методика включає алгоритми узагальнення індивідуальних експертних оцінок, спрощення роботи експертів.

3. При застосуванні методу *DEA* іноді важко визначити які параметри слід відносити до вхідних, а які до вихідних. У випадку, якщо для дослідження обирається input-модель, то рекомендується вхідними обирати показники, для

яких бажаними є менші значення, а вихідними ті, для яких бажаними є більші значення. Якщо обирається output-модель, то вхідними показниками потрібно обирати такі, що бажано збільшити, а вихідними – ті, що бажано зменшити.

4. Метод *DEA* дозволяє враховувати вплив навколишнього середовища на результати діяльності: кліматичних умов, чисельності населення, площі території регіону, рівня стану здоров'я населення тощо. Для врахування таких параметрів існують різні методи [3]. Для коректного порівняння об'єктів за ефективністю потрібно формувати вибірку з тих, на які впливають приблизно ті самі фактори навколишнього середовища.

Перелік посилань:

1. Bogetoft P., Otto L. Benchmarking with DEA, SFA, and R. Springer. 2011. 351 p.

2. Моргунов Е.П., Моргунова О.Н. Модификация метода «Анализ среды функционирования» на основе использования эталонных границ эффективности. *Системы управления и информационные технологии*. 2007. № 1.2. С. 262-268.

Моргунов Е.П., Моргунова О.Н. Краткое описание метода *Data Envelopment Analysis*. URL: <http://www.morgunov.org/efficiency.html>

FEATURES OF DOING BUSINESS AS A WAKARESASEYA

Zhmai A.

Cherneva A., student

*Language Consultant: T. Karavaeva, PhD in Linguistics, Assoc. Prof.
Odessa I.I. Mechnikov National University*

Avoidance of conflict, from the point of view of psychology, is one of the protective reactions of our body to adverse events. At best, conflict is unpleasant, at worst – painful. To find the proper moment to talk, to withstand counterarguments are only some of the difficulties. That is why many peo-

ple do not want to be engaged in a conflict, even if they are not satisfied with the relationship.

In a country like Japan conflicts are treated with particular caution. Since ancient times Japan has been considered a country where they do not say the word «no». The Japanese always avoid confrontations and do not accept public displays of excessive emotionality. Many residents of this country find it extremely difficult to break any relationships: both in private and professional life. That is why wakaresaseya firms which take on the role of relationship destroyers have become very popular in Japan.

Wakaresaseya workers, literally «breakers», are professional agents who specialize in breaking up relationships (whether marriages, affairs, friendships, professional relationships, etc.) for a fee. Having signed a contract with their clients, wakaresaseya will stop at nothing to achieve their goal which includes such extreme measures as lying, involvement in fake business deals, creating a certain trap, financial burden, involving one of the partners in an affair and the like. In Japan Wakaresaseya is considered to be an immoral business but it has existed for decades and nowadays these services are more popular than ever [1]. For some Japanese the discomfort connected with the nature of this business is less than the pain caused by direct confrontation.

The activities of these agencies first became widely known around 2000, and in 2001, Fuji TV aired the eponymous drama series «Wakaresaseya». After that, the demand for such services began to grow and now such enterprises receive an annual income of several hundred million yen [2].

Most of the clients of these firms are men and women who want to save their marriage, stop an extramarital affair or, on the contrary, seek to dissolve marital relations. Wakaresaseya services are also used by parents who do not like the person their son/daughter is dating. Managers of enterprises hire such wakaresaseya agents to dismiss an employee, or there are cases when employees do not dare to apply for dismissal personally and therefore also resort to the services of wakaresaseya.

To fulfill their tasks, wakaresaseya companies often hire attractive models, actors, usually of different body type and backgrounds.

The popularity of these firms in Japan is also determined by the legislation of this country. If a partner is contesting a divorce in Japan the party seeking the divorce must prove that there is a reason why it should be allowed. Under Japanese law the reason may be evidence of domestic violence, failure of the partner to pay standard living expenses or evidence that the partner is having an extramarital affair.

For many wealthy men in Japan who want a divorce but know that their partners will never agree to it wakaresaseya becomes the only way out of the situation. If they can get evidence that their wife is cheating them, or if they make her fall in love with someone else, they have the desired path to divorce.

Also in Japan there are «consolation payments» for the party who provides evidence of infidelity of his partner in court [3]. The existence of such a payment system means that using the services of wakaresaseya can have not only emotional but also monetary benefits.

Usually the wakaresaseya process starts with a call or email from a client. First, firms try to weed out the unpleasant ones, such as indecisive clients. «I deliberately wait four to five days to see if the client is serious before starting work», says Hiroyuki Yoshida, president of a wakaresaseya company called Office Shadow.

After receiving the initial payment from a client, the wakaresaseya agent begins the investigation, studying the details of the case: it is determined why the client's husband has a mistress, or what prompted the wife to cheat, why the client wants to leave her boyfriend, etc. Next, neighbors, colleagues are interviewed, surveillance is conducted regarding the preferences of the object, his lifestyle.

Having found out everything necessary, wakaresaseya comes up with a «scenario» to trap the target and eventually

convince or force him or her, for example, to end the relationship with a certain person.

Wakaresaseya services also include service after the main work is done. Of course, for an additional fee, to be firmly confident in the results of their work, firms can provide some psychological advice, for example, how to keep a partner who recently wanted to leave the family because of an extramarital affair [4].

As you might expect, such work is not cheap. Clients of wakaresaseya firms are usually wealthy people. A relatively simple case where a lot is known about a person can cost 400,000 yen (\$3,700). Rates can reach 20 million yen (189 thousand dollars) if the client is a politician or celebrity and a high level of secrecy is required.

Wakaresaseya firms guarantee a high level of probability of successful outcome of their activities. However, a consulting company on the activities of «divorce» agencies warns that in fact such guarantees should be treated with a certain degree of skepticism and be prepared for the fact that the agents may fail in the performance of the task [5].

For example, ten years ago a wakaresaseya case that ended in murder became known. This case led to some reforms in the wakaresaseya industry. The need for agencies that perform such work to operate only under license was introduced. Online advertising of wakaresaseya services was also restricted and public distrust of the sector increased. But 10 years have passed since the murder, and advertisements have returned. The business is booming again, despite high rates and ongoing public controversy over its ethics [3]. An Internet search revealed about 270 companies currently engaged in relationship destruction.

Current laws in Japan that deal with harassment, extortion or coercion are not applied to this profession. There is no law that explicitly prohibits what wakaresaseya agents do in Japan [2].

As for the spread of this business in other countries, in many cases people of other nationalities than Japanese can usually dare to say directly what they want. That is, wakare-

saseya firms have become so popular in Japan precisely because of the specific features of the national mentality. Therefore, it is unlikely that such business will have the same relevance elsewhere as in Japan.

So, a wakaresaseya agent is a separator who helps to avoid certain confrontations or awkward situations between people. There will always be a certain number of people who cannot take matters into their own hands and want to entrust it to outsiders. Using the services of these companies for some people, in particular for residents of Japan, is probably the only way to get out of a difficult situation without entering into conflict with the person with whom it is time to divorce.

Divorce legislation, social norms regarding adultery in Japan and the complexity of conflict with a once close person – all this is unlikely to change in the near future. Therefore, we can predict that the services of wakaresaseya companies will undoubtedly be in demand.

References:

1. Wakaresaseya – Japan’s Professional Relationship Busters (2020). URL: <https://www.odditycentral.com/news/wakaresaseya-japans-professional-relationship-busters.html>.
2. Relationship breaker-upper for hire gets his day in Tokyo court (2010). URL: <https://www.tokyoreporter.com/japan-news/tabloid/relationship-breaker-upper-for-hire-gets-his-day-in-tokyo-court/>.
3. Wakaresaseya: Japanese business specialising in breaking up marriage (2022). URL: <https://family-law.co.uk/business-specialising-in-breaking-up-marriage/>.
4. Breakups Are Their Business (2002). URL: <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-2002-jan-10-mn-21727-story.html>.
5. Zachem yaponcy s problemami v otnosheniyakh nanimayut soblaznitelej-vakaresaseya [Why do Japanese people with relationship problems hire wakaresaseya seducers?] (2020). URL: <https://lady.mail.ru/article/517953-zachem-yapontsyi-s-problemami-v-otnosheniyah-nanim/>.

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА: ДОСЛІДЖЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ

Нестеренко В.Ю., канд. екон. наук, доцент

Мороз А.Р., здобувач вищої освіти

Тарянік Ю.С., здобувач вищої освіти

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Підхід до аналізу поняття «конкурентоспроможності» може бути різний. З одного боку, об'єктом інтересу є конкурентоспроможність суб'єктів господарювання на рівні підприємств. Це сприймається більш мікроекономічно. З іншого боку, проте, з огляду на конкуренцію країни, зустрічається більш глобальний підхід до конкурентоспроможності. Однак конкурентоспроможність країни часто є каталізатором конкурентних переваг окремого підприємства.

Термін «конкурентоспроможність» є досить новим, тому що як наукова та дослідницька сфера він з'явився вперше у 1980-х роках. Розглянемо основні підходи до визначення сутності поняття конкурентоспроможність.

На думку К. Опольського, конкурентоспроможність – це вміння конкурувати.

К. Клосинський вважає, що це здатність досягти успіху в економічному суперництві [1].

Відповідно до точки зору ЄС, конкурентоспроможність є результатом продуктивності, ефективності та прибутковості, проте вона не є ціллю. Це ефективний метод досягнення зростаючого рівня життя та підвищення соціального добробуту – інструмент досягнення поставлених цілей. Глобально, завдяки підвищенню продуктивності та ефективності в контексті міжнародної спеціалізації, конкурентоспроможність дає основу для зростання доходів населення неінфляційним методом [2].

Згідно з визначенням ОЕСР, конкурентоспроможність – це ступінь, у якому країна, за умов вільної торгівлі, може виробляти товари та надавати послуги, що досягати-

муть успіху на міжнародних ринках з одночасною гарантією життєздатного зростання доходу населення в довгостроковій перспективі [3].

На думку Е. Висоцької, конкурентоспроможність – це ключовий показник успіху в економічній політиці, тому рівень валового національного продукту (ВНП) на душу населення визнається найбільш вимірюваним і синтетичним виразом конкурентоспроможності [4].

Проте М. Портер почав із конкурентоспроможності націй, сприймаючи її як ефективність використання національних ресурсів праці та капіталу з метою створення високого та зростаючого рівня життя [5].

В. Бенковський визначив результуючу та факторну конкурентоспроможність. Перша пов'язана з конкурентною позицією і виражається в національному доході та ефективності використання позиції у зовнішній торгівлі. Факторна конкурентоспроможність пов'язана з конкурентоспроможністю, відображеною в обсязі або структурі використання ресурсів, що походять від макросередовища [6].

К. Ессер, В. Гіллебранд, Д. Месснер та Дж. Мейєр-Стамер (1996) запропонували поняття системної конкурентоспроможності, що складається з чотирьох рівнів: метааналіз соціально-економічних та соціально-культурних факторів, що створює економічне життя; макроспостереження за державною політикою, що впливає на макроекономічне середовище; мезо – це структура та політичні дії, що підтримують бізнес підприємств; мікро – безпосередньо пов'язані з функціонуванням підприємства [7].

Дж.Д. Сакс і Г.Л. Стоун визначають конкурентоспроможність також крізь призму держави, вважаючи, що це означає володіти економічними основами для досягнення довгострокового та швидкого економічного зростання [8].

На думку М.Дж. Стацевича, конкурентоспроможність – це здатність ефективно досягати цілей на арені конкурентного ринку [9].

Н. Мослей і Г. Шмідт виділили два різновиди конкурентоспроможності:

– конкурентоспроможність підприємств, тобто здатність підприємств продавати власну продукцію на світовому ринку завдяки відносній ціні та якісній привабливості у порівнянні з закордонними конкурентами; виробничий потенціал компанії є вирішальним, забезпечуючи продуктивні фактори управління компанією, маркетингові стратегії, виробничі витрати, масштабні витрати;

– міжнародну конкурентоспроможність національної економіки, тобто здатність отримувати високий дохід від факторів виробництва в глобальній економіці. Основою досягнення конкурентоспроможності на міжнародному ринку є висока ефективність роботи, висока продуктивність капіталу, інновації, висока якість товарів та послуг та активна макроекономічна державна політика.

На думку М. Дж. Радло, конкурентоспроможність складається з чотирьох основних опор – економічних результатів, ефективності управління, ефективності бізнесу та інфраструктури. Одночасно діють чотири набори потоків: агресивність-привабливість, глобальність-локальність, активи-процеси, соціальна послідовність-ризик [10].

На думку П. Цирека, конкурентоспроможність полягає у створенні підприємством іміджу інновації та пропонуванні клієнтам і ринку чогось конкретного, поки невідомого, що обганяє конкурентів [11].

На думку М. Горина, це статична конкурентна перевага в певному місці та в часі, поєднана зі здатністю її підтримувати [12].

На думку А. Зорської, конкурентна перевага підприємства означає отримання більшої рентабельності, ніж інші підприємства певної галузі, збереження довготривалої конкурентної переваги, досягнення низьких витрат, різноманітності продукції, підвищення ефективності, кращої якості, інноваційності та адаптації до вимог клієнтів [13].

Х.Г. Адамкевич розуміє конкурентоспроможність як властивість, яка визначає здатність підприємства до ефективного обслуговування та завоювання ринків продажу за умов пропозиції конкурентів нових, кращих та менш дорогих товарів та/або послуг [14].

М. Станкевич бачить конкурентоспроможність через призму чотирьох вимірів:

– потенціал конкурентоспроможності – розуміється як система матеріальних та нематеріальних ресурсів, що дозволяє компанії будувати конкурентні переваги;

– конкурентна перевага – конфігурація компонентів потенціалу конкуренції;

– конкуруючі інструменти – їх завдання викликати інтерес до пропозиції у замовника, а потім прийняти його через більшу привабливість, ніж у конкурента;

– конкурентна позиція – це одночасно результат і міра вміння конкурувати [15].

Таким чином, поняття конкурентоспроможності є комплексним та багатогранним і потребує обов'язкового уточнення з врахуванням галузевої специфіки підприємства для обґрунтованого вибору заходів з підвищення рівня його конкурентоспроможності.

Перелік посилань:

1. Клосинський К. Сектор послуг у процесі підвищення конкурентоспроможності економіки : монографія. Варшава : Інститут внутрішнього ринку та споживання, 2013. 254 с.

2. Портер М.Ю. Конкуренція : монографія. Київ : Азбука, 2015. 608 с.

3. Бенковський В. Економічне зростання та соціальне забезпечення : навч. посіб. Варшава : ПВН, 2009. 206 с.

4. Зорська А. Назустріч глобалізації? Зміни в транснаціональних корпораціях і світовій економіці : монографія. Варшава : ПВН, 2018. 324 с.

5. Адамкевич Х.Г. Конкурентоспроможність підприємства, економіка та організація підприємства : навч. посіб. Варшава, 2016. 258 с.

6. Станкевич М.І. Конкурентоспроможність підприємств. Вивчення конкурентоспроможності підприємства в умовах глобалізації : монографія. Торунь : ТНОіК «Дім Організатора», 2005. 356 с.
7. Ольшевська В. Детермінанти конкурентоспроможності підприємств в умовах інтернаціоналізації та глобалізації, (в): Конкурентоспроможність підприємств перед викликами ХХІ ст. : монографія. Вроцлав, 2017. 198 с.
8. Фолкнер Д., Боуман С. Стратегії конкуренції : навч. посіб. Варшава: ПВН, 2016. 304 с.
9. Коллінз Д., Монтгомері К. Н. Вступ до міжнародного менеджменту : навч. посіб. Варшава, ПВН, 2019. 289 с. 98
10. Мейер-Штамер Дж. Інновації на мікрорівні та конкурентоспроможність: монографія. Варшава, 2015. 357 с.
11. Ганкарчик М., Ганкарчик Дж. Фактори розвитку підприємництва : довідник. Варшава : Вища школа бізнесу, 2017. 244 с.
12. Смірнов Е.А. Теорія організації : навч. посіб. Київ : Академія, 2011. 248 с.
13. Ахматова М.В. Теоретичні моделі конкурентоспроможності. Маркетинг : монографія. Житомир : Волинь, 2013. 249 с.
14. Конкурентоспроможність підприємств: оцінка рівня та напрямів удосконалення / За ред. О. М. Янковського. Одеса : Атлант, 2013. 239 с.
15. Стерхова С.А. Інноваційний продукт – інструменти маркетингу : монографія. Київ : Діло, 2019. 302 с.

ВИКОРИСТАННЯ БЕНЧМАРКІНГУ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

*Федотова І.В., д-р екон. наук, доцент
Мезенцева Є.В., здобувач вищої освіти
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Сьогодні бенчмаркінг є вихідною та невід’ємною базою оцінки та обґрунтування планів підвищення конкурентоспроможності багатьох успішних підприємств, кожне з яких прагне зберегти отримані переваги протягом максимально тривалого часу та стати кращим за інших учасників

ринку за сукупністю показників. Таким чином, дослідження питань теорії, методології та інструментарію бенчмаркінгу націлене на підвищення конкурентоспроможності підприємств, а також орієнтоване на поглиблення розуміння механізмів вибору еталонних стратегій, у зв'язку з цим використання бенчмаркінгу є своєчасним та актуальним.

Автори, які ведуть дослідження в галузі бенчмаркінгу, визначають його перспективність і можливість використання в різних сферах, таких як маркетинг, фінанси, виробництво та ін. В економічній літературі бенчмаркінг трактується із різних позицій та існує замало досліджень, присвячених питанню пошуку еталонів ринкової діяльності, навчання на чужому досвіді, який називають бенчмаркінгом. Недостатньо і матеріалів, що стосуються бенчмаркінгу як самостійної маркетингової стратегії та окремого бізнес-процесу. Автори лише розглядають цей термін із різних сторін. Тобто, відсутня єдність у думках щодо його визначення.

Термін «бенчмаркінг» походить від англійського слова «benchmark», що означає точку відліку, базу, орієнтир або еталон. У найбільш загальному сенсі бенчмаркінг – це концепція, яка передбачає розвиток підприємства прагнення до безперервного вдосконалення.

Наприклад, Морщенок Т.С. [1] пропонує під бенчмаркінгом розуміти метод, отримання конкурентних переваг або інструмент підвищення конкурентоспроможності суб'єкта підприємницької діяльності за рахунок систематичного, безперервного пошуку, вивчення та адаптації до власних умов найкращих методів здійснення бізнес-процесів, за допомогою чого задовольняються потреби ринку та підвищується ефективність діяльності підприємства, що сприяє стабільному розвитку бізнесу в умовах нестійкого зовнішнього середовища.

Інші автори Леонова Ю.О. [2], Кемп Р. [3] визначають бенчмаркінг як пошук кращих практичних рішень у різно-

манітних галузях, які приводять до вищої продуктивності підприємства.

Ряд авторів Шкляєва Г.О. [4], Ватсон Г. [5] розглядають бенчмаркінг, як процес систематичного та безперервного виміру: оцінка процесів підприємства та їх порівняння з процесами підприємств лідерів у світі з метою отримання інформації, корисної для вдосконалення власної характеристики.

Христенко О.В. та Манжос С.А. [6] встановили, що бенчмаркінг – це систематична діяльність підприємства, яка передбачає вивчення та використання передового досвіду підприємств визначеної галузі для поліпшення діяльності даного підприємства та завоювання ним бажаної конкурентної позиції на ринку.

Зі сказаного вище можливо зробити висновок, що автори трактують поняття «бенчмаркінг» з різних позицій, таких як: пошук, процес, вид діяльності, метод, концепція. Сутність бенчмаркінгу пропонується вченими та практиками визначати неоднозначно, таким чином, бенчмаркінг можна розрізнати у кількох тлумаченнях поняття.

Як «пошук» він дозволяє отримати інформацію про роботу компаній-лідерів, відповісти на питання, що робить їх кращими в порівнянні з менш успішною компанією.

Як «процес» вимірювань бенчмаркінг неспроможний пояснити розриви і розбіжності між об'єктами, які співставляються. Як «процес» він полягає в наступних діях – це розуміння найдрібніших деталей бізнес-процесів своєї компанії, обширний аналіз тенденцій компаній конкурентів, порівняння своєї компанії з іншими за різними параметрами, пошук рішення для зміни процесів всередині організації, для того щоб робота компанії стала більш результативною.

Як «метод» бенчмаркінг призначений для вдосконалення роботи систем менеджменту та маркетингу, підвищення конкурентоспроможності.

Усі ці визначення розглядають бенчмаркінг із різних сторін, і доцільно об'єднати ці підходи, розглядаючи бенчмаркінг «як нову концепцію, щодо якої має розроблятися практичний інструментарій».

Поєднуючи всі ці підходи, Годзь Ю.В. [7] у своїй роботі підкреслює, що «бенчмаркінг є не тільки передовою технологією конкурентного аналізу, але і концепцією, яка припускає розвиток у підприємства прагнення до безперервного удосконалення, а також сам процес удосконалення».

В умовах глобалізації економіки бенчмаркінг є філософією та маркетинговим інструментом забезпечення підвищення конкурентоспроможності підприємства за рахунок зовнішніх джерел, шляхом пошуку, вивчення та адаптації до власних умов найкращих методів здійснення бізнес-процесів незалежно від сфери їх застосування, за допомогою чого задовольняються потреби ринку, що зростають. Таким чином, основний зміст бенчмаркінгу полягає у виявленні еталонних підприємств, які досягли значних успіхів у будь-яких функціональних галузях, ретельному вивченні їхніх бізнес-процесів та адаптації отриманих відомостей до умов власного підприємства.

Узагальнюючи наведені поняття, запропоновано наступне трактування: бенчмаркінг – це концепція, яка передбачає безперервне вдосконалення діяльності підприємства на основі зіставлення процесів підприємства з аналогічними процесами найкращих конкурентів, адаптації отриманих ідей та методів у власну діяльність для підвищення конкурентних переваг.

Таким чином, на основі логічного аналізу уточнено поняття «бенчмаркінг», яке розглядається як нова концепція, в якій наголошено на необхідності всебічного вивчення бізнес-процесів конкурентів.

Перелік посилань:

1. Морщенок Т.С. Бенчмаркінг як інструмент підвищення конкурентоспроможності підприємницьких структур. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 9. С. 533–540.
2. Леонова Ю.О. Бенчмаркінг – сучасний інструмент у конкурентній боротьбі. *Економіка та управління підприємствами*. 2016. Вип. № 5. С. 195–199.
3. Camp R.C. Benchmarking. *Hanser*. 1994. P. 198–201.
4. Шкляєва Г.О. Бенчмаркінг як маркетингова технологія управління конкурентоспроможністю підприємства. *Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму*. 2012. № 1 (5). Т. 2. С. 404–409.
5. Ватсон Г. Рабочая книга бенчмаркинга: адаптация лучшей практики для улучшения деятельности. Изд.: Productivity Press, 1992. 144 с.
6. Христенко О.В., Манжос С.А. Застосування бенчмаркінгу в системі управління підприємством. *Фінансовий простір*. 2018. № 1 (29). С. 153–158.
7. Годзь Ю.В. Бенчмаркінг як інструмент управління ефективністю підприємства в сучасних умовах. *Економіка і менеджмент – 2016*: зб. наук. праць Міжнар. наук.-практ. конф. URL: http://www.confcontact.com/2016-ekonomika-i-menedzhment/2_godz.htm

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ВЗАЄМОВІДНОСИН АТП З ПЕРСОНАЛОМ

*Федотова І.В., д-р екон. наук, доцент
Скалозубов О.О., здобувач вищої освіти
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

У період світової економічної кризи скорочується попит на багато професій, однак стабільним і зростаючим є попит на менеджерів, в завдання яких входить розробка комплексу заходів по виживанню підприємств в умовах, що склалися. Підприємствам необхідно переглядати підхід до управління багатьма ресурсами; для підприємств сфери послуг одним з найважливіших ресурсів є персонал. В умовах кризи необхідність адекватного та грамотного управ-

ління персоналом, а також взаємовідносинами підприємства з робітниками набуває все більшого значення. Крім цього, керівництво організацій стоїть перед необхідністю пошуку нових шляхів підвищення ефективності управління взаєминами з персоналом (при мінімальних витратах на реалізацію цих заходів) з метою виживання в існуючих умовах.

Взаємовідносини підприємства з персоналом базуються на формуванні певних засад, за допомогою яких діяльність обох сторін наближається до максимального задоволення власних потреб та інтересів. Тому правильно побудовані взаємовідносини є основою ефективного функціонування усього підприємства.

У цьому випадку інтереси АТП включають таке. По-перше, досягається зниження зайвих витрат, особливо тих, які направлені на задоволення таких потреб персоналу, що цього не потребують. По-друге, підприємство отримує зріст кількості працівників, задоволених своєю роботою, що прямо пропорційно впливає на зріст продуктивності та якості їх праці, а відповідно на загальну якість надання послуг АТП. По-третє, АТП має можливість визначити працівників, які є найбільш корисні для нього, визначити ланки необхідного удосконалення або заміни, що також впливає на продуктивність праці.

З іншого боку працівники отримують свої вигоди, оскільки підприємство намагається максимально можливо задовольнити їх потреби.

Аналізуючи систему взаємовідносин між підприємством та персоналом доцільно розглянути основні складові системи. Невід'ємними складовими цієї системи є аналіз цінності певних факторів (пунктів взаємодії персоналу та АТП) для кожної із сторін. Визначення цих цінностей та шляхів їх задоволення й виконується на елементарному циклі управління в системі управління внутрішнім марке-

тингом, тому внутрішній маркетинг і є інструментом побудови цих взаємовідносин.

Багато авторів розглядають маркетинг взаємовідносин з точки зору традиційного та інтерактивного маркетингу [1, 2], але на засадах внутрішнього маркетингу це питання майже не вивчене. Використовуючи принципи маркетингу взаємовідносин між підприємством та споживачем Р. Ебрата і Дж. Рассела [3] можна визначити аспекти взаємовідносини між персоналом та АТП наступним чином:

- при побудові взаємовідносин роблять акцент на довгострокових взаєминах, тобто на втримання співробітників;

- побудова взаємовідносин має економічні обґрунтування втримання працівників, що також включає націлювання на цінних співробітників;

- побудова взаємовідносин робить великий акцент на якісну сторону надання взаємних послуг;

- побудова взаємовідносин базується на маркетингових засадах, але є ширшою за традиційний комплекс маркетингу («4Р»);

- основним інструментом побудови взаємовідносин виступає внутрішній маркетинг.

Для того, щоб у повному обсязі обхvatити елементи взаємовідносин між працівниками та АТП необхідно дослідити такі напрямки як цінність (працівника для підприємства) та лояльність (працівника до підприємства).

У науковій літературі практично не розглядають поняття цінності персоналу. Але за аналогією з терміном «цінність споживача», який наданий у роботі [4], запропонуємо наступне визначення: цінність персоналу – показник, який характеризує ступінь вигоди та користі, яку отримує підприємство від роботи певного працівника.

Лояльність персоналу – це доброзичливе, коректне, щире, поважне ставлення до керівництва, працівників, інших осіб, їх дій, до компанії в цілому; свідоме виконання

працівниками своєї роботи відповідно до цілей і задач та в інтересах компанії, а також дотримання норм, правил і зобов'язань, включаючи неформальні, відносно компанії, керівництва, працівників та інших суб'єктів взаємодії [5].

На цей момент, не дивлячись на те, що галузі внутрішнього маркетингу приділяють все більше уваги, питання взаємодії між працівниками та підприємством майже не розглядалось. Багато авторів [6, 7] при аналізі внутрішнього маркетингу використовують лише лояльність працівників, основується на тому, що насамперед важливо задовольнити свого внутрішнього споживача, а саме співробітників. У багатьох працях дуже мало уваги приділяється цінності персоналу, тоді як здебільшого робиться акцент саме на оцінці. Але розглядаючи інтереси підприємства дуже важливо не просто визначити професійний рівень працівників, але й врахувати, ступінь вигоди та користі, яку отримує підприємство від роботи певного працівника. Тому потрібно приділяти увагу визначенню цінності персоналу, яка базується на оцінюванні персоналу. Для того, щоб отримати більш точну інформацію про рівень взаємовідносин персоналу та підприємства, пропонується проводити більш детальну оцінку кожного співробітника на базі двох комплексних показників: лояльності персоналу та цінності співробітників.

У даний час підвищується роль внутрішніх чинників у забезпеченні конкурентоспроможності АТП. Ключовим у цьому відношенні – це формування і розвиток на підприємстві системи взаємовідносин АТП з власним персоналом, за допомогою якого воно збільшує свої можливості ефективно задовольняти, а значить, і утримувати внутрішніх споживачів – персонал, і тим самим забезпечувати підвищення продуктивності праці та лояльності персоналу, а також стійку конкурентну перевагу на ринку.

Перелік посилань:

1. Федотова І.В., Шинкаренко В.Г. Системно-методологічні основи організації маркетингу взаємодії на підприємствах. Маркетинг взаємодії: сучасна теорія і практика: монографія / за заг. редакцією Н.В. Попової, А.В. Катаєва. Харків : ФОП Панов А.М., 2016. Розд. 3. С. 72–123.
2. Балабанова Л.В., Чернишева С.В. Маркетинг відносин в системі управління підприємством: монографія. Донецьк : ДонНУЕТ, 2009. 280 с.
3. Болотна О.В. Маркетинг взаємовідносин як сучасна концепція маркетингу. *Траектория науки*. 2015. № 2-3. С. 2.41-2.56.
4. Шинкаренко В.Г., Федотова І.В. Маркетинг взаємовідносин АТП з основними партнерами. Харків : ХНАДУ, 2012. 232 с.
5. Горячківська І.В. Особливості оцінювання лояльності персоналу вищого навчального закладу. *Ефективна економіка*. 2017. № 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5844>
6. Федорченко А.В., Окунєва О.В. Внутрішній маркетинг підприємства: теорія, методика, практика : монографія. Київ : КНЕУ, 2015. 230 с.
7. Жегус О.В., Афанасьєва О.П., Кривошеева Н.М. Внутрішній маркетинг як інструмент формування лояльності персоналу у сфері послуг. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*: зб. наук. пр. 2020. Вип. 2 (32). С. 147–161.

НАЙБІЛЬШ ПОШИРЕНІ МОДЕЛІ МЕНЕДЖМЕНТУ ЗМІН

***Хорошилова І.О.**, канд. екон. наук, доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет
Качмарек Л., д-р техн. наук, професор
Lodz University of Technology (Польща)
Мошківський В.В., здобувач вищої освіти
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Здатність адаптуватися до змін безпосередньо впливає на прибутки бізнесу. Справа в тому, що немає унікального способу прийняти зміни. Програма управління змінами, яку ви збираєтеся запровадити на підприємстві, зале-

жить від вашої галузі, культури компанії, а також бізнес-цілей, яких ви намагаєтеся досягти.

Цій проблематиці ефективності впровадження змін на підприємстві і управління цим процесом висвітлені в наукових роботах як зарубіжних так і вітчизняних учених, серед яких: Ф Друкер, А.П. Міщенко, Є. Гроув, К. Хюберт, В.А. Рульєв, С.Р. Стеців, Г.М. Тарасюк, Е.В. Ташликова та ін.

Стимулювання та надихання до змін – це виклик, з яким сьогодні стикається більшість організацій. Часи, коли стабільність і передбачуваність були головними пріоритетами бізнесу, минули. Прозорість ринку, мобільність робочої сили, глобалізація, миттєва комунікація та постійний доступ до інформації змушують вийти із зони комфорту та внести зміни в організації.

Існуюча реальність вимагає абсолютно інших навичок виживання та усвідомлення того, що нині немає нічого постійного, а от вміння підприємства вчасно змінюватися стає головним та мабуть визначальним чинником успіху сучасного підприємства. Відповідно зміни тим чи іншим чином мають відношення до кожного співробітника підприємства, то ж вони є особливим об'єктом менеджменту.

Управління змінами – це процес, який організації запускають для покращення поточної продуктивності, використання нових можливостей або вирішення ключових проблем. Процес управління змінами включає план, проекти та ініціативи. Ці зусилля часто вимагають зміни поточних бізнес-процесів, посадових ролей та організаційних структур, а також оновлення технологій, які використовуються в організації.

Незважаючи на те, що різні групи в організаціях можуть дивитися на управління змінами по-різному, надзвичайно важливо завжди звертати увагу на людську сторону змін в організаційному контексті. Але потрібно пам'ятати, що комунікація між працівниками є ключем до змін.

Співробітники можуть спочатку чинити опір змінам. Щоб переконатися, що вони узгоджуються з вашою стратегією, ви повинні переконатися, що персонал чудово розуміє процес, причини, чому ви стимулюєте зміни, а також те, як це може вплинути на їх роботу.

Оскільки компанії постійно змінюють свою політику, процедури та бізнес-процеси, вкрай важливо правильно керувати ними та доносити їх до кожного робочого місця. Кожна організація має різні корпоративні цінності, культуру, цілі змін, не кожна модель управління змінами підходить для всіх.

Основною метою змін слід вважати досягнення більш високих результатів діяльності організацій, освоєння перетворених засобів і прийомів праці, виключення рутинних операцій, здійснення прогресивних змін у системі управління.

Надалі буде подано список найбільш поширених моделей управління змінами, які можна застосувати для бізнесу. А саме:

– модель менеджменту змін за Коттером. Ця модель управління змінами досить проста для дотримання та впровадження. Суть цієї моделі полягає в тому, що вона зосереджена на підготовці співробітників до змін, а не на впровадженні самих змін. Зосередженість на досвіді співробітників і належному спілкуванні на робочому місці є однією з причин, чому це одна з найбільш часто використовуваних моделей управління змінами;

– модель менеджменту змін МакКінсі 7-С. На відміну від більшості інших моделей, ця модель зосереджена на всіх важливих факторах, на які можуть вплинути зміни. У той час як інші моделі представляють певний процес або робочий процес, модель МакКінсі просто нагадує нам про всі бізнес-аспекти, які слід визначити перед впровадженням стратегії змін;

– модель менеджменту змін ADKAR. Модель ADKAR може бути використана менеджерами змін для виявлення різних прогалин у процесі, щоб запропонувати ефективне навчання співробітникам. Незважаючи на те, що модель ADKAR зосереджена на бізнес-орієнтованих цілях, вона може бути дуже корисною для підтримки співробітників у легшому проходженні процесу змін. На відміну від інших моделей управління змінами, ця модель зосереджена на ідентифікації та оцінці причин, чому зміни працюють чи ні, і чому бажані результати не досягаються;

– п'яти етапна модель менеджменту змін Кюблера-Росса. Ця модель відрізняється від інших тим, що вона на 100 % орієнтована на співробітників. Модель також може бути застосована до інших життєвих ситуацій, таких як втрата роботи, зміна роботи та захворювання. Організації, яким вдається зрозуміти своїх співробітників, мають набагато більше шансів усунути деякі з найбільших перешкод на шляху успішного управління змінами;

– модель менеджменту змін Левіна. Модель управління змінами Левіна є однією з найпопулярніших прийнятих і ефективних моделей управління змінами. Модель управління змінами Левіна дуже просто описує основні етапи, через які має пройти кожен процес управління змінами: до зміни, під час зміни та після зміни. Через її простоту багато організацій вирішують слідувати цій моделі під час впровадження змін.

Усі ці перелічені концепції управління змінами є найбільш поширеними. Більшість концепцій описують послідовність і зміст етапів організаційних змін, але істотно обмежені в практичному застосуванні. Частина з них спрямована на виявлення причин опору змінам та описують готовність до них.

Тому, спираючись на досвід багатьох успішних підприємств можна свідчити що шляхів до успіху дуже багато.

А отже, організаційні зміни результативніші від інших інструментів розвитку. Але вибір тієї чи іншої моделі управління змінами повинен базуватися на врахуванні синергетичного поєднання таких факторів, як фінансово-економічне забезпечення наявного рівня розвитку конкретної компанії.

Перелік посилань:

1. Новак В.О., Мостенська Т.Л., Ільєнко О.В. Організаційна поведінка : підручник. Київ: Кондор, 2013. 493 с.
2. Клименюк М.М., Безус А.М. Доказовий менеджмент: введення в теорію. Київ АМУ, 2015. 272 с
3. Ровинская Н.Ю. Влияние организационных изменений на бизнес-модель компании. *Економіка і менеджмент – 2015: Перспективи інтеграції та інноваційного розвитку*. 2015. Том 3. С. 50–51. URL: http://confcontact.com/2015_04_25/EIM_2015_tom3.pdf.

5. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА

ПРАВОВІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ

Девочко О.А., здобувач вищої освіти

*Науковий керівник: Болдовська К.П., канд. екон. наук, доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Процес становлення та розвитку підприємництва неможливий без відповідного організаційно-правового забезпечення, адже для створення необхідного стимулу для активної і добросовісної конкуренції, необхідна потужна правова база. Відповідно, правове регулювання підприємництва є однією з основних проблем сучасного і майбутнього соціально-економічного життя країни.

Правова база – це сукупність законодавчих актів і нормативних документів, що регулюють діяльність підприємств, їх реєстрацію, організаційно-правові форми, систему оподаткування, організацію виробництва, взаємовідносини між державою і підприємцями тощо [1].

Правовою основою підприємництва є законодавчі та інші нормативно-правові акти, відповідні норми чинного законодавства – цивільного, фінансового, кредитного, податкового, адміністративного, трудового.

Основним законом, що регулює засади підприємницької діяльності, є Закон України «Про підприємництво», який визначає загальні правові, економічні та соціальні засади здійснення підприємницької діяльності фізичними та юридичними особами в Україні, встановлює гарантії свободи підприємництва та його державної підтримки [2].

Правові особливості характеризують такі правові аспекти як формування статутного капіталу товариства, статус учасника (або засновника) товариства та регулювання майнових відносин між учасником і товариством тощо. Зокрема, до них відносять [3]:

- власність на капітал;
- джерела утворення та розмір статутного капіталу;
- обмеження права на членство;
- права на майно у разі виходу учасників зі складу фірми;
- юридичне відокремлення компанії від її учасників.

Основними документами, що підтверджують правосуб'єктність, є статут та засновницький договір, без яких компанія не може бути створена.

Для створення малих підприємств, які використовують індивідуальну форму організації бізнесу (приватна підприємницька діяльність, заснована на особистій власності фізичної особи та її праці (наприклад, у сфері мистецтва) потрібен лише статут підприємства. Для відкритого, обмеженого та розширеного товариства потрібен лише засновницький договір. Для інших підприємств, особливо якщо засновником є державне підприємство, кооператив, спільне підприємство, різні асоціації або спілки, потрібні обидва документи [2].

На сьогоднішнє правове регулювання підприємництва здійснюється низкою законів, як загальних, так і спеціальних. Разом з тим, уповільнення темпів зростання кількості суб'єктів господарювання та скорочення чисельності зайнятих свідчать про недосконалість нормативно-правової бази розвитку підприємництва, яка має бути основним підґрунтям для становлення і розвитку суб'єктів господарювання.

На відміну від України, розвинені країни не мають спеціального законодавства про підприємництво. У цих країнах господарська діяльність закріплена в конституційних, цивільних та інших правових актах. Як свідчить сві-

това практика, підприємництво не може функціонувати без ефективного та продуманого законодавства. Успішна підприємницька діяльність вимагає прийняття таких законів, які складають єдину систему регулювання господарської діяльності.

І хоча в Україні правова база для підприємництва створена, можна зазначити, що через неповноту та низьку якість законодавства говорити про ефективну систему правового регулювання наразі передчасно. Зокрема, потрібен спеціальний закон про розвиток підприємництва, щоб відійти від старого закону (який має багато обмежень для підприємців) і сформувавши правове поле, яке заохочує розвиток підприємництва.

Характеризуючи розвиток нормативно-правового забезпечення підприємницької діяльності в Україні, можна виділити такі недоліки [4, 5]:

- незавершеність формування законодавства у сфері підприємництва, яке перебуває на стадії розвитку;
- недостатня узгодженість законодавчої бази, що регулює механізми державної підтримки здійснення господарської діяльності та розвитку підприємництва;
- недостатній правовий захист приватної власності як умови ефективного розвитку підприємницької діяльності;
- нечіткість законодавчих положень, що призводить до нестабільності і неузгодженості в економічній діяльності.

Також однією з проблем підприємництва є незавершеність формування системи обліку і звітності його суб'єктів. Зокрема, необхідно прийняти законодавчі положення щодо спрощення бухгалтерського обліку господарської діяльності суб'єктів господарювання.

Загалом, систематизація законодавства про підприємництво означає впорядкування існуючих нормативно-правових актів, що регулюють підприємницькі відносини, у певну, внутрішньо узгоджену систему. Його основною метою є забезпечення єдності та узгодженості різних чин-

них нормативно-правових актів у сфері підприємництва, визначення загальних для всіх суб'єктів правових, економічних та організаційних засад, порядку здійснення окремих видів підприємницької діяльності, а також особливостей функціонування суб'єктів малого і середнього підприємництва та організаційно-правових форм підприємницької діяльності. Це дозволить не лише впорядкувати нормативно-праву базу, які прямо чи опосередковано пов'язана з регулюванням господарських відносин, та вирішити суперечності між окремими актами, а й забезпечить уніфікацію категоріального апарату та термінологічно-мовного оформлення законодавчих актів.

Основним завданням систематизації законодавства про підприємництво є забезпечення підвищення ефективності правового регулювання підприємницьких відносин, що виникають між суб'єктами господарювання, між суб'єктами господарювання і державою, між суб'єктами господарювання та іншими суб'єктами майнових відносин.

Таким чином, формування правової бази підприємництва є важливою передумовою його становлення та розвитку. Законодавство у сфері підприємництва має становити єдину систему як з точки зору взаємної узгодженості норм, так і цілісності нормативно-правового регулювання підприємницької діяльності. Тому для нормального функціонування підприємництва від держави вимагається прийняття низки законодавчих актів, забезпечення єдності правового поля та розробка системи правових норм.

Перелік посилань:

1. Варналій З.С., Сизоненко В.О. Основи підприємницької діяльності : підручник. Київ: Знання України, 2004. 404 с.

2. Скібіцький О.М., Матвеев В.В., Скібіцька Л.І. Організація бізнесу. Менеджмент підприємницької діяльності : навч. посібник. Київ : Кондор, 2011.

3. Підприємець: електронний журнал : веб-сайт. URL: <http://www.pidpryemec.com/> (дата звернення: 16.10.2022).

4. Правове забезпечення підприємництва. *Finance-Credit.News*. URL: <https://finance-credit.news/osnovyi-finansov-ekonomika/pravove-zabezpechennya-pidpriemnitstva-59491.html> (дата звернення: 19.10.2022).

5. Формування ефективних механізмів державного управління та менеджменту в умовах сучасної економіки: теорія і практика : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф., 20 лист. 2015 р. / за ред. В. М. Огаренка, А. О. Монаєнка та ін. Запоріжжя : КПУ, 2015. 520 с.

НОРМАТИВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ БЮДЖЕТНОГО ОБЛІКУ В УКРАЇНІ

*Джалова-Фісун О.С., здобувач вищої освіти
Науковий керівник: Маренич Т.Г., д-р екон. наук, професор
Державний біотехнологічний університет, м. Харків*

В Україні відбувається реформування бухгалтерського обліку в напрямку застосування міжнародних стандартів фінансової звітності. Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» визначено правові засади регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності в Україні для всіх суб'єктів господарювання будь-якої форми власності та сфери діяльності, окрім банків [1]. Оскільки бюджетні установи не входять у сферу дії НП(С)БО, методологічні основи бюджетного обліку регламентуються нормативними документами Державної казначейської служби України, Міністерства фінансів України, Національного банку України та галузевих міністерств. Враховуючи специфічні особливості обліку в бюджетній сфері, можна сформулювати мету бюджетного обліку – уніфікація правил ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності бюджетними установами з точки зору організації ефективного контролю за використанням бюджетних коштів [2, с. 43].

До способів регулювання бюджетного обліку можна віднести регламентацію: єдиних принципів (концептуаль-

них основ) бухгалтерського обліку; порядку організації та ведення бухгалтерського обліку; порядку організації та здійснення внутрішнього та зовнішнього контролю; форматів, змісту, порядку подання звітності; рівня кваліфікації, прав, обов'язків, відповідальності, порядку призначення на посаду чи звільнення з посади облікових працівників; а також розробку: системи облікового відображення господарських операцій; алгоритмів розрахунку окремих показників тощо.

Гевлич Л.Л. робить висновок, що наразі основні нормативні документи в системі регулювання бюджетного обліку є директивними, а складова внутрішнього регулювання, зокрема, в рамках облікової політики, зведена до мінімуму [2, с. 44]. Тому на практиці знижується ефективність прийняття управлінських рішень в галузі бюджетного обліку, бо вкрай мало альтернатив щодо вирішення облікових проблем залишено на розсуд конкретного обліковця – менеджера бюджетної установи.

У цілому реформування бюджетного обліку в напрямку запровадження МСФЗДС відбувається повільно. При цьому НП(С)БОДС суттєво відрізняються від міжнародних стандартів у державному секторі та не враховують розширення самостійності облікових працівників з питань облікової політики.

Отже, існуюча в Україні система нормативного регулювання бюджетного обліку є дуже зарегламентованою, не відповідає сучасним потребам ефективного управління державними коштами та міжнародним вимогам щодо основних теоретичних засад.

Перелік посилань:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16 лип. 1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення: 29.10.2022).
2. Сучасний бухгалтерський облік, аналіз і аудит: галузевий аспект: колективна монографія у 2 т. / за ред. П.Й. Атамас. Дніпропетровськ: Герда, 2013. Т.1. 358 с.

ПРО НОРМАТИВНУ-ПРАВОВУ БАЗУ ПРИ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З ПОСТАЧАЛЬНИКАМИ

Ковальова Т.В., канд. екон. наук, доцент

Бойченко А.Є., здобувач вищої освіти

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Постачання – це складний процес, який включає низку складових: транспортування, зберігання, а також доведення активів до стану, в якому вони придатні для використання в виробництві. Якщо говорити про завдання обліку розрахунків з постачальниками, то він повинен забезпечити відображення в обліку інформації щодо формування первісної вартості активів, які придбані; також він повинен забезпечити відображення руху активів, які передаються для подальшого використання в процесі виробництва. Бухгалтерська служба має відстежувати перерахування коштів у погашення заборгованості підприємства за отримані активи. При цьому слід не допускати порушень розрахункової дисципліни. Важливим у обліку є також розрахунок витрат процесу постачання та подальше їх списання із використанням різних рівнів капіталізації витрат [1].

Складові процесу постачання визначають і об'єкти обліку об'єкти обліку процесу постачання: обсяг ТМЦ, які купуються; витрати на їх придбання та безпосередньо на здійснення самого процесу і розрахунки, які виникають між учасниками цього процесу[1].

Розрахунки з постачальниками відіграють значну роль у діяльності підприємств. Це пов'язано з тим, що вони безпосередньо впливають на ефективність його діяльності. Ефективність самого процесу постачання залежить від низки чинників, не останнє місце серед них належить і дотриманню бухгалтерською службою нормативних актів.

Дослідження науковців з приводу аналізу стану нормативної бази, яка регулює облік розрахунків з постачальниками дозволяє нам зробити висновки про її сформованість, однак, деякі її складові потребують уточнення. Оляднічук Н.В. вважає, що для забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку суб'єктів підприємництва виникає необхідність подальшого розвитку та практичної дієвості законодавчо-нормативних і правових документів щодо обліку й аудиту розрахунків із постачальниками та підрядниками. Далі автор вказує, що найбільш складною і досить відповідальною ділянкою процесу розрахунків із постачальниками та підрядниками є достовірність здійснення господарських операцій та своєчасність їх обліку, що забезпечує належний розрахунковий процес, дає змогу здійснити поглиблений економічний аналіз із метою аудиту виконання договірних зобов'язань між контрагентами [2].

Розглянемо більш детально існуючу нормативно-правову базу з обліку розрахунків з постачальниками.

Облік в нашій країні є регульованим, не виключенням є і облік розрахунків з постачальниками. Нормативне регулювання обліку є багаторівневе. Основу складають Конституція України, Кодекси законів, Закони України. Конституція України. Основою нормативної бази нашої країни складає її Конституція, яка регулює її державний устрій.

Важливим при обліку розрахунків з постачальниками є Цивільний Кодекс України [3], який окрім регулювання правил поведінки суб'єктів на ринку, обумовлює строк позовної давності, що є важливим при будь-яких розрахунках. У Кодексі дано визначення поняття зобов'язанням з юридичної точки зору – це «правовідношення, в якому одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися від вчинення певної дії (негативне зобов'язання), а кре-

дитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку».

У бухгалтерському сенсі визначення зобов'язання (наведено в НП(С)БО 1), докорінно відрізняється від правового. За НП(С)БО 1, зобов'язання – це заборгованість підприємства, яка виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди [4].

Податковий кодекс України [5], в контексті взаємовідносин з постачальниками, передбачає необхідність сплати податків, як прямих, так і непрямих, а також їх адміністрування та відповідальність за порушення щодо їх сплати.

У разі взаємовідносин з іноземними постачальниками суб'єктам підприємницької діяльності слід керуватись Господарським кодексом України [6]. Загалом, цей нормативний акт формулює правові основи господарської діяльності (господарювання), яка базується на різноманітності суб'єктів господарювання різних форм власності.

Основу ведення обліку в Україні забезпечує Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» [7]. Цей закон формулює єдині принципи ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності, виконання яких є обов'язковим для суб'єктів господарювання.

Погашення заборгованості перед постачальниками регулюється низкою нормативних актів. При погашенні кредиторської заборгованості грошовими коштами бухгалтерській службі слід керуватись Положенням про ведення касових операцій у національній валюті в Україні [8]. У ньому, зокрема, вказано, що суб'єкти господарювання мають право здійснювати розрахунки готівкою протягом одного дня за одним або кількома платіжними документами: між собою – у розмірі до десяти тисяч гривень включ-

но; з фізичними особами – у розмірі до п'ятдесяти тисяч гривень включно.

Відповідно до Інструкції про безготівкові розрахунки в національній валюті користувачів платіжних послуг [9], постачальник виступає в ролі отримувача, тобто особи, на рахунок якої зараховується сума платіжної операції.

Окрім грошових коштів, погашення заборгованості може здійснюватися векселями. Закон України «Про обіг векселів в Україні» [10] розкриває обіг векселів та здійснення операцій з ними.

Методологічною основою ведення обліку розрахунків з постачальниками є НП(С)БО 11 «Зобов'язання» [11]. Воно охоплює всі складові методики ведення обліку розрахунків: поняття, визнання, класифікація, оцінка зобов'язання та розкриття інформації про них у примітках до фінансової звітності. Інформація про зобов'язання підприємства, та розкриття її у інших формах фінансової звітності наведено в НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності».

На суму зобов'язань можуть вплинути валютні курси, при цьому слід керуватись НП(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів».

План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій підприємств і організацій та Інструкція про його використання передбачає ведення рахунків обліку, зокрема і рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками і підрядниками». У ньому представлена характеристика рахунку 63, його субрахунки та вказана можлива кореспонденція за ним.

Таким чином, можна зробити висновок, що хоча нормативно правова база за розрахунками з постачальниками сформована, однак, враховуючи важливість розрахунків з постачальниками в діяльності підприємства, слід розроби-

ти та запровадити Інструкцію з обліку розрахунків з постачальниками.

Перелік посилань:

1. Мокієнко Т.В. Придбання товарно-матеріальних цінностей: завдання обліку та документальне забезпечення. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?op=1&z=4581> (дата звернення 01.09.2022).

2. Оляднічук Н.В. Удосконалення обліку та аудиту розрахунків із постачальниками та підрядниками. URL: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2021/47-2021/12.pdf> (дата звернення 01.10.2022).

3. Цивільний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 05.09.2022).

4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: затв. наказом М-ва фінансів України від 07 лют. 2013 р. № 73 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення 05.09.2022).

5. Податковий кодекс України : Закон України від 21 груд. 2010 р. № 2542-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення 05.09.2022)

6. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січ. 2003 р. № 436-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/436-15> (дата звернення 06.09.2022).

7. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 лип. 1999 р. № 996-XIV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення 07.09.2022).

8. Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні від 29 груд. 2017 р. № 148. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0148500-17#Text> (дата звернення 09.09.2022).

9. Інструкція про безготівкові розрахунки в національній валюті користувачів платіжних послуг від 29 лип. 2022 р. № 163. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0163500-22#Text> (дата звернення 09.09.2022).

10. Про обіг векселів в Україні : Закон України від 05 квіт. 2001 р. № 2374- XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2374-14#Text> (дата звернення 06.09.2022).

11. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання» : затв. наказом М-ва фінансів України від 31 січ. 2000 р. № 20. URL: <https://zakon.help/documents/z0085-00> (дата звернення 16.09.2022).

НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА ЯК ПІДҐРУНТЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Костяниця Д.О., здобувач вищої освіти

*Науковий керівник: Болдовська К.П., канд. екон. наук, доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Під правовим забезпеченням підприємницької діяльності розуміється комплекс юридичних норм, закріплених у Конституції України [1], законодавчих, нормативно-правових актах і актах індивідуального характеру, які встановлюють правила поведінки суб'єктів підприємництва при здійсненні ними господарської діяльності, а також визначають міру відповідальності за порушення цих правил.

Відтак, пошук розумного співвідношення між державним регулюванням і ринковим саморегулюванням є одним з ключових завдань розбудови Української держави.

На етапі становлення ринкової економіки перед державою постають такі основні завдання. По-перше, формування нової системи відносин власності, які притаманні змішаній, багатокладній економіці. По-друге, формування основних елементів ринкової інфраструктури. По-третє, сприяння становленню підприємництва. До того ж, формування цього сектора економіки не може бути пущено на самоплив, а вимагає чіткого ініціювання, регулювання та підтримки з боку держави [2, 3].

Основним юридичним актом регламентації засад підприємницької діяльності є Закон України «Про підприємництво» від 7 лютого 1991 р. № 698-ХІІ із доповненнями та поправками. Цей Закон визначає загальні правові, економічні та соціальні засади здійснення підприємницької діяльності фізичними та юридичними особами на території України, встановлює гарантії свободи підприємництва і його державної підтримки [4].

Нормативно-правове забезпечення діяльності підприємців має стати правовою стратегією держави, органів публічної адміністрації і суб'єктів підприємництва, яка включає правила, способи і методи регулювання господарських відносин; закріплення господарського правопорядку в економіці; виконання вказівок держави, умов договорів, національних і регіональних програм соціально-економічного розвитку. Закони та інші нормативно-правові акти забезпечують реалізацію механізму правового регулювання і спрямовані на створення умов для правового господарювання й ефективного управління економікою на основі контраktivних правових засобів.

Результативність правового забезпечення багато в чому визначається мірою досконалості та ефективності господарського законодавства [2]. Початком регулювання діяльності підприємств та організацій, що формують малий та середній бізнес України, доречно вважати прийняття закону України «Про підприємництво». Наступним важливим нормативно-правовим актом стала Програма державної підтримки підприємництва в Україні (09.03.1993 р.), де висвітлено підходи до сприяння розвитку діяльності підприємств та організацій, що формують малий та середній бізнес, з зазначенням основної мети – забезпечення формування та виконання державної політики щодо підтримки і захисту діяльності підприємств та організацій, що формують малий та середній бізнес, створення правових умов його розвитку та формування механізму державного регулювання і координації підприємницької діяльності [4, 5].

За заподіяну шкоду або збитки підприємець несе майнову та іншу встановлену законом відповідальність. Будь-який суб'єкт підприємницької діяльності може бути визнаний банкрутом з усіма наступними наслідками. Діяльність суб'єкта підприємництва може бути припинена з власної ініціативи підприємця, на основі рішення суду або

арбітражу, у випадку закінчення строку дії ліцензії, визнання банкрутом тощо. Взаємовідносини підприємців і держави визначаються законодавством про підприємництво й охоплюють загальні гарантії прав і гарантії майнових прав підприємців, державні підтримку і регулювання підприємництва, діяльність іноземних підприємців [6].

В Україні, як і в інших постсоціалістичних країнах, необхідність прийняття спеціального закону з питань підприємництва обумовлена двома причинами: по-перше, необхідністю відмінити існуюче в законодавстві обмеження (до 1991 р. приватна підприємницька діяльність була заборонена, вона вважалась як карний злочин); по-друге, потрібно було сформулювати правове поле, яке стимулювало б розвиток підприємництва та його підтримку [7]. Тому 7 лютого 1991 р. Верховною Радою України було схвалено Закон України «Про підприємництво», який вступив у дію 1 березня 1991 р. Цей Закон визначає основні правові, організаційні, економічні та соціальні засади здійснення підприємницької діяльності (підприємництва) громадянами та юридичними особами на території України, встановлює гарантії свободи підприємництва та його державної підтримки.

Податковий кодекс України регламентує відносини щодо податків і зборів, а саме: встановлює перелік податків та зборів в Україні та порядок їх сплати, права та обов'язки платників податків та зборів, права та обов'язки контролюючих органів, а також відповідальність за порушення законодавства щодо податків та зборів. У листопаді 2016 року в Кабінеті Міністрів України провели так званий «дерегуляційний день»: унаслідок його проведення скасовано понад 367 застарілих обмежуючих нормативно-правових актів (для зменшення адміністративного тиску і корупційних ризиків). Також значно спрощено умови роботи для діяльності підприємств та організацій,

що формують малий та середній бізнес, зокрема аграріїв і телекомринку.

Таким чином, успішний розвиток підприємництва потребує створення дієвої правової бази його функціонування, забезпечення належним чином юридичного закріплення прав та постійного правового забезпечення з боку держави, що гарантує захист законного функціонування підприємництва, сприяє його розвитку. Зарубіжний досвід господарювання також доводить, що підприємництво не може існувати без чітких та ефективних законодавчих актів. Тому формування сприятливих умов для ведення підприємницької діяльності неможливе без прийняття та реальної дії таких законів, які б чітко визначали умови здійснення підприємницької діяльності.

Перелік посилань:

1. Конституція України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 14.10.2022).
2. Знаменський Г. Л. Наукоємність сучасного господарського права. *Право України*. 2010. № 8. С. 19–25.
3. Полешко А. Міжнародний семінар з питання законодавчого процесу в Україні. *Право України*. 2010. № 11. С. 322–329.
4. Волощук Н.Ю. Государственная регуляторная политика в сфере малого предпринимательства. *Администрация, управление и экономика*. 2015. № 8. С. 2–8. URL: <http://ejournal.vfu.bg/bg/administrationand management.html> (дата звернення: 17.10.2022).
5. Калетнік Г.М., Мазур А.Г., Кубай О.Г. Державне регулювання економіки : навч. посіб. Київ: Хай-Тек Прес, 2011. 428 с.
6. Коростей В.И. Хозяйственное право Украины: теория и практика. Общая часть : курс лекций. Донецк : Юго-Восток, 2010. 285 с.
7. Гой І.В., Смельянська Т.П. Підприємництво: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2013. 368 с.

ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ ВИЩИХ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

*Леонтєва Л.В., канд. юрид. наук, доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Однією з головних проблем діючої системи фінансового контролю в воєнний час є недосконалість і суперечливість чинного законодавства, що регламентує організацію здійснення контролю. В Україні питання здійснення фінансового контролю регламентуються Конституцією України, низкою законів і підзаконних актів, проте відсутній базовий закон, який би однозначно унормував сутність фінансового контролю, його функціональне призначення, принципи організації, систему органів фінансового контролю й механізму їх взаємодії, форми, способи, методи його здійснення [1, ст. 572].

Питання контролю над суб'єктами господарювання визначене в Цивільному Кодексі України та Господарському Кодексі України. Досить багато праць приділено цій тематиці, а саме А.П. Беляєвою, О.А. Беяневичем, О.М. Вінником, А.В. Луць, В.К. Мамутовою, В.С. Мартем'янова, В.В. Мілаша, В.С. Щербини та інших науковців.

Як вже зазначалося, саме Господарський Кодекс України та Цивільний Кодекс України складає основу правового регулювання господарсько-договірних відносин. Саме в цих кодексах розглядається регулювання в частині дійсності/недійсності правочинів (договорів), і вони певною мірою співпадають. Але жоден з цих кодексів не визначає і не обґрунтовує єдиний підхід до вирішення господарських відносин, а навіть має певні протиріччя, суперечності та неузгодженості стосовно фінансового контролю. Досить чітко просліджується їх неузгодженість з спеціальними спеціальними нормативними актами, які регулюють господарські відносини, що негативно відображається на

правозастосовчій діяльності. Саме це дає нам можливість стверджувати, що необхідно в подальшому, удосконалювати діюче законодавство в частині регулювання діяльності органів фінансового контролю в Україні.

Категорія господарського зобов'язання розглядається за двома аспектами, як майново-господарські зобов'язання (більш широкого призначення) та і організаційно господарські (більш вузького призначення). Потрібно зауважити, що саме ці зобов'язання, які виникають більш детально розглядаються в цивільному праві, але з урахуванням всіх особливостей і норм господарського законодавства. Вчені які займаються вивченням господарсько-договірних відносин (як в цивільному праві так і в господарському) дійшли висновку, що господарські дії це лише підстава для виникнення договору. Саме ці відносини повинні розглядатися як цивільним правом, в аспекті зобов'язань так і господарським правом стосовно правомірності дій. Особливістю і труднощами є те, що в деяких випадках дефініції і класифікаційні ознаки не співпадають. Основою для виникнення зобов'язань виступають господарські дії або утримання від певних дій. З іншого боку, господарсько-договірні відносини необхідно повністю а не частково відображати в господарському договорі, а саме: окреслювати коло осіб, їх взаємні права та обов'язки, строки виконання зобов'язань, форс мажорні обставини, юридичну відповідальність сторін та інше. Отже в даному договорі мають бути окреслені зобов'язань сторін, тобто їх взаємних прав та обов'язків, що виникають саме з такого договору.

У своїй діяльності органи державного фінансового контролю керуються Конституцією України, міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, актами Президента України та Кабінету Міністрів України, Законами України «Про державну службу» і «Про центральні органи виконавчої

влади» та іншими нормативно-правовими актами, що регулюють діяльність органів виконавчої влади.

У здійсненні фінансового контролю задіяна ціла система органів, наділених відповідною компетенцією (їх формування в Україні ще не завершено). Класифікують ці органи за такими ознаками:

– за рівнем компетенції державних органів розглядають загальнодержавні (Верховна Рада України; Президент України; Кабінет Міністрів України) та органи місцевого самоврядування;

– за інститутами: податкові; контрольно-ревізійні; органи державного казначейства; фінансово-кредитні установи тощо;

– за компетенцією: загальної компетенції (для яких здійснення фінансового контролю не є основною діяльністю); спеціальної компетенції (спеціально створені для діяльності у сфері фінансового контролю).

У таких умовах особливої актуальності набувають питання щодо підвищення прозорості, підзвітності та ефективності діяльності органів державної влади, рівнів. Саме тому Кабінет Міністрів установив, що у період воєнного стану, право на провадження господарської діяльності може набуватися суб'єктами господарювання на підставі подання до Міністерства економіки України, а суб'єктами господарювання, що здійснюють охоронну діяльність, – до Міністерства внутрішніх справ України, декларації про провадження господарської діяльності.

Відповідну постанову від 18 березня 2022 року № 314 «Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану» було розміщено на Урядовому порталі. Перелік відомостей, які вносяться до декларації, визначено у додатку 1 до Постанови.

Цією Постановою визначено, що суб'єкти господарювання, які набули право на провадження господарської

діяльності на підставі декларації, у разі відсутності відповідних дозвільних документів (документи дозвільного характеру, ліцензії та/або інші результати надання публічних послуг), невідкладно, але не пізніше одного місяця після припинення чи скасування воєнного стану звертаються до відповідних органів ліцензування, дозвільних органів та суб'єктів надання публічних (електронних публічних) послуг і отримують відповідні дозвільні документи в порядку, строки та на умовах, передбачених законодавством, без зупинення (припинення) їх діяльності.

Крім цього, на період воєнного стану зупиняється перебіг строків звернення за отриманням публічних послуг, визначених законодавством. З дня припинення чи скасування воєнного стану перебіг зазначених строків продовжується з урахуванням часу, що минув до їх зупинення.

Декларація подається у довільній формі, проте у ній слід вказати такі дані:

– відомості про суб'єкта господарювання: для юридичної особи – організаційно-правова форма, повне і скорочене найменування (у разі наявності), ідентифікаційний код згідно з ЄДРПОУ та місцезнаходження; для фізичної особи-підприємця – прізвище, власне ім'я, по батькові (за наявності), реєстраційний номер облікової картки платника податків або серія (за наявності), номер паспорта громадянина України (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та повідомили про це відповідному контролюючому органу і мають відмітку в паспорті громадянина України) та місце проживання;

– відомості про фактичну адресу (адреси) провадження господарської діяльності;

– назва виду господарської діяльності, який провадиться суб'єктом господарювання;

– назва дозвільного документа (назви дозвільних документів), на заміну якого (яких) на період воєнного стану подана декларація;

– відмітка про те, що суб'єкт господарювання ознайомлений з вимогами законодавства, якими встановлено вичерпний перелік вимог до провадження господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню, отриманню документа дозвільного характеру, іншого результату надання публічної послуги, на заміну якого подана декларація, та зобов'язується їх виконувати.

Строки дії діючих строкових ліцензій та документів дозвільного характеру автоматично продовжуються на період воєнного стану.

Якщо розглядати окремо діяльність органів то можемо то Верховна Рада України, відповідно до ст. 85 Конституції України, здійснює фінансовий контроль при затвердженні Державного бюджету і внесенні змін до нього, при його виконанні, ухваленні рішення щодо звіту про його виконання, а також здійснює парламентський контроль за використанням Україною кредитів, отриманих від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій і не передбачених Державним бюджетом України [2]. Фінансовий контроль Верховна Рада України здійснює також через свої комітети і тимчасові спеціальні комісії. До їх компетенції належить робота із законопроектами, підготовка і попередній розгляд питань, що стосуються повноважень Верховної Ради України.

Під час розгляду діяльності Верховної Ради України, неможливо не зазначити, що лєвова частка припадає на діяльність спеціалізованих комітетів Верховної Ради України, а саме на Комітет з питань бюджету і Комітет з питань фінансів і банківської діяльності.

Верховна Рада України прийняла за основу проект Закону № 7442 про внесення змін до Кодексу України з

процедур банкрутства щодо застосування процедур банкрутства у період дії воєнного стану. Метою законопроекту є спрощення доступу до процедур банкрутств і підвищення ефективності їх застосування в умовах воєнного та післявоєнного стану, а також уточнення низки процедурних питань і усунення неузгодженостей і недоліків, виявлених під час практичного застосування положень Кодексу України з процедур банкрутства [3].

Верховна Рада України внесла законопроект який спростить доступ суб'єктів господарювання, які стали неплатоспроможними через повномасштабну збройну агресію Російської Федерації, до судових процедур банкрутств і підвищення ефективності їх застосування в умовах воєнного та післявоєнного стану.

Прийняття законопроекту також дозволить арбітражним керуючим належно і своєчасно здійснювати свої повноваження у справі про банкрутство (неплатоспроможність) без додаткового звернення до господарського суду, що зменшить строки розгляду справ і витрат, пов'язаних із їх розглядом.

В умовах воєнного стану критично важливим є забезпечення належного та безперервного функціонування діяльності суб'єктів господарювання. Але без належної реєстрації та контролю не може існувати жоден суб'єкт господарювання і тому державні органи різних рівнів забезпечили спрощену та своєчасну діяльність органів державної влади.

Перелік посилань:

1. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08 лип. 2010 р. №2456-VI. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>
2. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-В. URL: // <http://zakon1.rada.gov.ua>.
3. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січ. 2003 р. № 436. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ

*Перунова О.М., канд. юрид. наук, доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Сьогодення України, її співвідношення з іншими державами у міжнародному праві, розвиток економічних засад диктує та відображає нові реалії господарської діяльності юридичної особи згідно різних форм власності. Господарське підприємство, установа чи організація повинна виживати під стан воєнного часу, та її діяльність безумовно повинна бути законною і обґрунтованою, для цього потрібно більш ретельніше застосовувати норми права з боку господарського суб'єкта.

Динамічність самого господарського права та підприємницького права у їх розвитку, ще з 90-х років застосовують велику купу правових документів, законів, підзаконних актів причому беручі їх у різних галузях права. Актуальним залишається питання використання нормативної фаціальної бази в зв'язку з євроінтеграцією України, усвідомленням чинного законодавства зі стандартами Європейського Союзу.

Взагалі суб'єкт господарської, підприємницької діяльності є не тільки формою організації економічної діяльності у суспільстві, а і дуже складним організмом використання багатогранності різновидів правових джерел і у трудовому праві, земельному праві, екологічному праві, водному, лісному, атмосферному праві, праві про надра, застосування таких форм правових категорій, як власність з цивільного права, заключенні великої купи цивільно-правових договорів (наприклад договір купівлі-продажу, договір оренди, договір позики, договір поставки, договір міни тощо), застосування трудового права з його трудовим кодексом України, як основного нормативно-правового

акту-документа, який регулює трудові правовідносини, застосування норм адміністративного та кримінального права України та багатьох інших, та сьогодні хотілося б приділити увагу певним з них, які застосовуються саме у оперативній роботі підприємств, установ та організацій.

Отже, перш за все хотілося б приділити увагу поняттю та формі власності, яка зазначена у Конституції України, як одна із дуже важливих норма права «можливість мати власність». На цьому понятті взагалі засновані усі форми діяльності юридичної особи та фізичного суб'єкта.

Власність – це економічне панування суб'єкта над об'єктом, що належить йому, використання суб'єктом цих об'єктів своєю владою й у власних інтересах.

Відносини власності – це суспільні відносини, що виникають у зв'язку із приводу привласнення матеріальних благ.

Так, Закон України «Про власність» від 7 лютого 1991 р. зазначає велику кількість розділів, які розглядають саме різні категорії оцінок власності, це такі, як:

- загальні положення про власність;
- право виключної власності народу України;
- право приватної власності;
- право колективної власності;
- право державної власності;
- право інтелектуальної власності;
- захист прав власності.

Сутність відносин власності у сфері економіки полягає в тому, що наявні засоби виробництва і продукти праці, які отримуються від їх експлуатації, належать певним суб'єктам. Поняття право власності виникає в результаті правового врегулювання економічних відносин власності.

Право власності – це врегульовані законом суспільні відносини щодо володіння, користування й розпорядження майном (ст. 2 Закону України «Про власність»).

Отже, володіння – це закріплення матеріальних благ за конкретними власниками – індивідами і колективами, фактичне утримання речі у сфері господарювання цих осіб; користування – це вилучення з речей їхніх корисних властивостей, які дають можливість задовольнити відповідні потреби індивіда чи колективу; розпорядження – це визначення власником юридичної або фактичної долі речі. Індивід або колектив здійснює володіння, користування і розпорядження речами (матеріальними благами) за своїми інтересами, незалежно від волі й бажання інших осіб.

До речі, ці елементи виникли, ще в період римських правовідносин і були первісним проявом правових відносин пов'язаних з набуттям та реалізацію права власності у Древньому Римі, тому пройшли певний історичний розвиток і сього діють на території України, оскільки її правова структура знаходиться в історичній залежності виникнення самого права на території України (застосування римської системи права, а не англосаксонської).

Так, згідно зі ст. 2 Закону України «Про власність» власність в Україні виступає в таких формах: приватна, колективна, державна.

Інакше регулюються відносини власності в Конституції України і новому Цивільному кодексі. І в Конституції (ст.ст 41, 116, 142, 143), і в Цивільному кодексі (ст.ст. 325-327) йдеться про «приватну», «державну» та «комунальну» і нічого не говориться про колективну власність. При цьому комунальна власність (власність територіальних громад сіл, селищ, міст) розглядається відокремлено від державної.

Слід також зазначити, що ці форми застосовуються різними учасниками господарських, підприємницьких установ, підприємств, організацій, – усі вони складають організацію поняття самої юридичної особи, однак безумовним є поняття власності українського народу, оскільки можливо визначити, що за кожною юридичною особою знаходиться

фактично фізична особа, яка вирішила для себе займатися саме підприємницькою діяльністю, а не залишитися при своїй приватній.

Вважаємо, що перш за все слід акцентувати увагу на цьому, а саме на вільному волевиявленні громадянина України, яке надає йому держава.

Так, ст.1 Закону України «Про власність» зазначає, що Національне багатство України: земля, її надра, повітряний простір, водні та інші природні ресурси її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони, основні засоби виробництва у промисловості, будівництві. Сільському господарстві, транспорті, наукові досягнення, створена завдяки зусиллям народу України частка в загальносоюзному багатстві, зокрема в загальносоюзних алмазному та валютних фондах і золотому запасі, національні, культурні та історичні цінності, в тому числі й ті, що знаходяться за її межами, є власністю народу України.

Кожен громадянин має право користуватися природними об'єктами права власності українського народу відповідно до закону.

Згідно з чинним законодавством (п. 5 ст. 116 Конституції України) управління об'єктами державної власності відповідно до закону здійснює Кабінет Міністрів України. Декретом «Про управління майном, що є у загальнодержавній власності» від 15 грудня 1992 р. Кабінет Міністрів України поклав здійснення функцій з управління зазначеним майном на міністерства та інші підвідомчі йому органи державної виконавчої влади.

Органи, які здійснюють управління майном, що є державною власністю, реалізують надані їм повноваження таким чином:

– приймають рішення про створення, реорганізацію, ліквідацію підприємств, установ і організацій, заснованих на державній власності;

– затверджують статuti (положення) таких підприємств, контролюють їх додержання та приймають рішення у зв'язку з порушенням статутів (положень);

– укладають і розривають контракти з керівниками підприємств, установ і організацій, заснованих на державній власності;

– контролюють ефективність використання і збереження закріпленого за підприємствами державного майна;

– дають згоду Фондові державного майна України на створення спільних підприємств будь-яких організаційно-правових форм, до статутного фонду яких передається майно, що є державною власністю.

Об'єктами права державної власності згідно цього нормативно-правового акту є:

– земля, майно, що забезпечує діяльність Верховної Ради України та утворюваних нею державних органів; майно Збройних Сил, органів державної безпеки, прикордонних і внутрішніх військ;

– оборонні об'єкти; єдина енергетична система; системи транспорту загального користування, зв'язку та інформації загальнодержавного значення;

– кошти державного бюджету; національний банк та його установи і створювані ними кредитні ресурси; республіканські резервні, страхові та інші фонди;

– майно вищих і середніх спеціальних навчальних закладів;

– майно державних підприємств; об'єкти соціально-культурної сфери або інше майно, що становить матеріальну основу суверенітету України і забезпечує її економічний та соціальний розвиток. У державній власності може перебувати також інше майно, передане у власність України іншими державами, а також юридичними особами й громадянами.

Зовсім нове прочитання сьогодні набуває значення комунальної власності, яка зазначає майно, які належать

територіальній громаді, особливо під час проведення воєнних дій, оскільки вони несуть відповідальність за належне обслуговування форми власності.

Суб'єктом права комунальної власності є територіальні громади в особі обласних, районних, міських, селищних, сільських рад.

Управління майном, що є в комунальній власності, здійснюють територіальні громади села, селища, міста безпосередньо або через утворені ними органи місцевого самоврядування.

Відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р. від імені і в інтересах територіальних громад права суб'єкта комунальної власності здійснюють відповідні ради, які на своїх пленарних засіданнях вирішують питання:

- встановлення для підприємств, установ та організацій, що належать до комунальної власності відповідних територіальних громад, розміру частки прибутку, яка підлягає зарахуванню до місцевого бюджету;

- про відчуження відповідно до закону комунального майна; затвердження місцевих програм приватизації, а також переліку об'єктів комунальної власності, які не підлягають приватизації; визначення доцільності, порядку та умов приватизації об'єктів права комунальної власності; придбання у встановленому законом порядку приватизованого майна, включення до об'єктів комунальної власності майна, відчуженого у процесі приватизації, договір купівлі-продажу якого у встановленому порядку розірвано або визнано недійсним; створення, ліквідацію, реорганізацію та перепрофілювання підприємств, установ та організацій комунальної власності відповідної територіальної громади;

- про передачу іншим органам окремих повноважень щодо управління майном, яке належить до комунальної власності відповідної територіальної громади, визначення меж цих повноважень та умов їх здійснення;

– створення у разі потреби органів і служб для забезпечення здійснення з іншими суб'єктами комунальної власності спільних проектів або спільного фінансування (утримання) комунальних підприємств, установ та організацій, визначення повноважень цих органів (служб);

– відповідно до законодавства про створення підприємствами комунальної власності спільних підприємств, у тому числі з іноземними інвестиціями.

Об'єктами права комунальної власності є: майно, що забезпечує діяльність відповідних рад і утворюваних ними органів; кошти місцевих бюджетів; державний житловий фонд; об'єкти житлово-комунального господарства; майно закладів народної освіти, культури, охорони здоров'я, торгівлі, побутового обслуговування; майно комунальних підприємств; місцеві енергетичні системи, транспорт, системи зв'язку та інформації, включаючи націоналізоване майно, передане відповідним підприємствам, установам, організаціям; інше майно, необхідне для забезпечення економічного й соціального розвитку відповідної території та ін.

Приватна власність як соціально-економічна категорія сприяє, стимулюванню і розвитку економіки, її прогресивному рухові вперед. Зараз в Україні приватна власність має незначну питому вагу, однак у процесі приватизації вона буде збільшуватися й у перспективі стане основою господарської діяльності.

Суб'єктами права приватної власності є громадяни України, іноземні громадяни й особи без громадянства.

Громадянин України здобуває право власності на доходи від участі в суспільному виробництві, від індивідуальної роботи, підприємницької діяльності, вкладення засобів у кредитні установи, акціонерні товариства, а також на майно, отримане внаслідок спадкування або укладання інших угод.

Придбання права власності пов'язане з купівлею-продажем, договорами дарування, її спадкуванням. Придбання речі настає з моменту передачі речі, а нерухомості, товарів – з моменту укладання договору. Квартири, будинки, споруди, дачі, гаражі й інше нерухоме майно підлягають обов'язковій державній реєстрації, тому що право власності в цьому випадку виникає з моменту реєстрації.

Фізичні і юридичні особи можуть бути власниками будь-якого майна, за винятком окремих видів майна, що відповідно до закону не можуть їм належати.

Об'єктами права приватної власності є: житлові будинки, квартири, предмети особистого користування, дачі, садові будинки, предмети домашнього господарства, продуктивна і робоча худоба, земельні ділянки, насадження на земельній ділянці, засоби виробництва, вироблена продукція, транспортні засоби, грошові кошти, акції, інші цінні папери, а також інше майно споживчого й виробничого призначення.

Склад, кількість і вартість майна, що може бути у власності громадян, не обмежується, крім випадків, передбачених законом.

Майно може належати громадянам на праві спільної власності:

- сумісної (майно, придбане внаслідок спільної праці членів сім'ї);
- часткової (майно, придбане внаслідок спільної праці громадян, які об'єдналися для спільної діяльності).

Припинення права власності може бути з ініціативи власника або без згоди власника у випадку конфіскації і реквізиції майна, за рішенням суду чи іншого правомочного державного органу за здійснення злочину або іншого правопорушення.

Таким чином, слід зазначити, що беручі до уваги лише одну категорію права, а саме формат застосування

форми власності у законодавстві України, ми можемо зауважити про важливість регулювання цих правовідносин у державі між їх різними проявами у суспільстві та економіці держави, а також приватної особи. Це тільки маленька ланка законодавства, яка використовується в регулюванні господарського та підприємницького права.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-РЕГУЛЯТИВНІ АСПЕКТИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УКРАЇНІ ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Половко А.В., здобувач вищої освіти

*Науковий керівник : Болдовська К.П., канд. екон. наук, доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Одним з найважливіших завдань реформування бухгалтерського обліку в Україні продовжує залишатись продуктивна трансформація залишків установленої свого часу в нашій країні радянської системи фінансової звітності до міжнародних стандартів. Хоча Україна незалежна понад 30 років, але при відокремленні від Радянського Союзу законодавці перейняли всі структури звітності і весь бухгалтерський облік, вписавши його до структури роботи підприємств, які теж перейшли у спадок від СРСР, і донині законодавцям важко дається переробка старої системи під нові вимоги міжнародних стандартів.

Бухгалтерський облік охоплює комплекс господарської та фінансової діяльності підприємств; контролює за розподілом і виробництвом матеріальних благ; показує весь процес виробництва, завдяки цьому можна простежити за змінами, що відбулися.

Наявні теоретичні і практичні проблеми в реформуванні системи бухгалтерського обліку в Україні, здебільшого, обумовлені такими причинами:

– наявні суперечності обліку в Україні і західних країнах Європи;

– розбіжні положення міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ), покладені в основу національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку (НП(С)БО);

– не комплексне реформування державних інституцій України;

– суперечливість трактування управлінського обліку.

Наявність цих проблем свідчить про нагальність пошуку шляхів їх вирішення для подальшого розвитку бухгалтерського обліку в Україні.

Багато науковців намагаються знайти варіанти розвитку бухгалтерського обліку, найвідоміші з них: В. Гетьман, П. Куцик, Я. Соколов, М. Чік, В. Швець, А. Кузьмінський, М. Кужельний, С. Голова, М. Корягін, А. М. Герасимович, С. А. Кузнєцова та інші. Кожен з них по-своєму розкриває перспективу розвитку напрямків регулювання та реформування бухгалтерського обліку.

В Україні регулювання обліку та фінансової звітності відбувається для:

– створення єдиних правил ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності, якими неодмінно користуються всі види підприємств, і які гарантують і захищають інтереси користувачів;

– поліпшення бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Нинішня система регламентації бухгалтерського обліку в Україні була взята з прикладу планової економіки Радянського Союзу, і методи її дії залишаються адміністративними й досі. Вона потребувала реформування, але це не дало значущого ефекту.

Нинішній стан організації бухгалтерського обліку в Україні потребує значної модернізації. Розглянемо основні проблеми організації бухгалтерського обліку.

По-перше, це галузева своєрідність обліку та звітності. Так, наявні великі розбіжності у вимогах національних стандартів до підприємств різної галузі. Хоча Міністерство фінансів України встановило певні вимоги до фінансової звітності, але за дотриманням цих вимог майже не слідкують.

По-друге, рівень кваліфікації бухгалтерських кадрів. В Україні потрібно створити систему постійного підвищення кваліфікації бухгалтерських кадрів, яка б відповідає міжнародним вимогам, а саме стандартам освіти Міжнародної федерації бухгалтерів. Мета такої системи є забезпечення відповідності кваліфікаційного рівня вітчизняного професійного бухгалтера європейському [4, С. 59-60]

Найбільш болючіша проблема – це інститути регулювання. Згідно Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» у нашій державі немає чіткості у визначенні суб'єкта, який є відповідальним за стан бухгалтерського обліку. Збиранням й обробкою фінансових звітів займається служба статистики України, визначенням методологій бухгалтерського обліку і фінансової звітності – Міністерство фінансів України. У правовому полі ці обмеження визначено Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні».

Є декілька шляхів подолання цих невідповідностей – починаючи з поліпшення роботи нинішнього регулятора і закінчуючи створенням іншого органу регулювання.

Є ще одна проблема в регулюванні бухгалтерського обліку – не взяття до уваги досвіду бухгалтерських організацій. Вони певною мірою регулюють бухгалтерський досвід, але в їх співпраці з органами регулювання не вистачає ясності і правового визначення.

Сьогодні відбувається активний розвиток приватних форм власності. Разом з цим повинен розвиватися і бухгалтерський облік, пристосовуючись до нових реалій життя.

Українські вчені не дійшли до спільної думки щодо формування Концепції розвитку бухгалтерського обліку, що значно гальмує її розвиток. Більшість науковців говорять про потребу уніфікації звітної інформації. М. Корягін в одній із своїх монографій дійшов такого висновку: «...порівнянність, зіставність, аналітичність, якість і універсальність – набуття цих характеристик інформацією, яка отримується на виході з системи бухгалтерського обліку, тобто ведення його за єдиними стандартами в межах країни». А.Г. Кірейцев дійшов до висновку, що звітна інформація одного підприємства дещо відрізняється від іншого підприємства. Тому доцільність зведення фінансової інформації підприємств органами статистики не є виправданою, бо немає зіставлення даних. Також є думка, що потрібне формування сучасної парадигми обліку та звітності, метою якої є створення інформаційної інфраструктури, адекватної вимогам ринкової економіки в інтересах усіх членів суспільства [5, С. 20-25].

Таким чином, кардинальні зміни в бухгалтерському обліку мають прийматися з урахуванням усіх важливих ролей обліку в суспільному житті країни, з урахуванням нинішніх і перспективних завдань. Ураховуючи важливі особливості розвитку України, а саме: історичні, соціальні та економічні, доречним є впровадження державного регулювання і встановлення монолітних методологічних основ обліку. Також ці зміни повинні будуватися на оновленій сутності – через чітке дотримання усіма суб'єктами підприємництва вимог нормативних актів, що сформуують українську систему бухгалтерського законодавства. Нині дуже потрібний інституційний переворот регуляторної системи бухгалтерського обліку та звітності, де держава буде відігравати ключову роль за активної участі бухгалтерських організацій.

Перелік посилань:

1. Корягін М.В., Куцик П. О. Проблеми та перспективи розвитку бухгалтерської звітності: монографія. Львів: ЛКА, 2016. 276 с.
2. Жук В. М. Актуальні проблеми бухгалтерського обліку і їх вирішення. *Фінанси України*. 2009. № 7. С. 100–113.
3. Пархоменко В. М. Проблема регулювання бухгалтерського обліку в Україні. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2005. № 8-9. С. 3–20.
4. Кузьмінський Р. Реформування бухгалтерського обліку. Актуальні проблеми бухгалтерського обліку. *Фінанси України*. 2006. № 8. – С. 59–63.
5. Моссаковский В. Концепція побудови бухгалтерського обліку в Україні. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2007. №10. С. 18–25.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СУТНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА ЇХ ВИДІВ

*Токаренко К.В., здобувач вищої освіти
Науковий керівник: Мірошніченко О.В., канд. екон. наук, доцент
Сумський державний університет*

Сутність поняття «сільськогосподарське підприємство» трактується різними нормативними актами, наприклад Законом України «Про державну підтримку сільського господарства» визначено, що таке підприємство є юридичною особою, яке займається товаровиробництвом аграрної продукції (ст.2.п.15.2), де у свою чергу товаровиробником може бути фізична або юридична особа, основним видом діяльності якої є розведення, вирощування, переробка (за допомогою власного обладнання чи орендованого) та реалізація продукції рослинництва та/або тваринництва, а питома вага вартості такої продукції має складати більше 75 % вартості всіх реалізованих сільськогосподарських товарів чи послуг за останні дванадцять податкових періоди (ст.2.п.15.1) [7].

Так, відповідним законом поверхнево визначені необхідні умови діяльності сільськогосподарського підприємства, тоді як Податковим кодексом України, зазначається про спеціальний режим оподаткування таких підприємств, порядок подання ними звітності, ставки податку тощо (ст. 209, п. 13-14) [6].

У свою чергу наказом Державної служби статистики визначено, що сутність сільськогосподарського підприємства полягає у отриманні прибутку за рахунок провадження виробничої діяльності у аграрній галузі [6].

Для глибини дослідження сутності поняття «сільськогосподарське підприємство» нами також було досліджено закордонний підхід. Зокрема були досліджені нормативні акти, які регламентують діяльність таких підприємств у Іспанії, Франції та Польщі (табл. 1).

Таблиця 1

Закордонний підхід трактування генезису поняття «сільськогосподарське підприємство»

Країна	Визначення
Іспанія (регламентується Королівським указом 1201/2002 від 20.11.2002 [3])	Компанія, яка виробляє сільськогосподарську та/або тваринницьку продукцію для реалізації у вигляді продуктів харчування, а також може забезпечувати сировиною інші галузі промисловості
Франція (Політика розвитку землі у Франції, Закон «Про фермерське господарство») [2]	Підприємство, яке функціонує для обробки продукції рослинництва та тваринництва у продукти харчування
Польща (Закон «Про підприємство», Політика розвитку сільського господарства) [1]	Тип підприємства, основна діяльність якого полягає у виробництві продуктів харчування, хоча сільськогосподарським підприємством також є те, що вирощує, обробляє та доставляє сільськогосподарську продукцію споживачу

Результати вищенаведеного дослідження показують, що у загальному розумінні сутність сільськогосподарського підприємства не дуже відрізняється від країни до країни. А сільськогосподарські підприємства в досліджуваних країнах також включають такі організації, що займаються виробництвом сільськогосподарського обладнання (трактори, комбайни, тощо) і хімічних продуктів (наприклад, добрив). Відзначимо, що в країнах ЄС до сільськогосподарського виробництва також відноситься діяльність компаній, які займаються виробництвом і переробкою біопалива.

Нами також були проаналізовані наукові праці вітчизняних вчених з дотичної тематики, на основі чого було сформовано думку про відсутність єдиної класифікації сільськогосподарських підприємств за видовою ознакою. Відтак, акумульовані думки вчених, щодо видів сільськогосподарських підприємств знайшли своє відображення на рисунку 1.

Таким чином, проведений аналіз підтвердив той факт, що вид сільськогосподарського підприємства в більшості залежить як від масштабів його діяльності (розміру земельного банку, кількості худоби, виробничих потужностей) так і від основного виду діяльності (дослідження, виробництво, переробки, збуту чи надання послуг).

Перелік посилань:

1. Budzinowski R. Agricultural Law in Poland. *Revista de la Facultad de Derecho de México*. 2019. Т. 69, № 273-1. С. 435. URL: <https://doi.org/10.22201/fder.24488933e.2019.273-1.68623> (дата звернення: 15.10.2022).

2. Food and Agricultural Import Regulations and Standards. *USDA Foreign Agricultural Service*. URL: https://apps.fas.usda.gov/newgainapi/api/report/downloadreportbyfilename?filename=Food%20and%20Agricultural%20Import%20Regulations%20and%20Standards%20Report%20Paris%20France_20-03-2019.pdf (дата звернення: 15.10.2022).

3. Legislación. *Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación*. URL: <https://www.mapa.gob.es/es/agricultura/legislacion/Legislacion-produccion-integrada.aspx> (дата звернення: 12.10.2022).

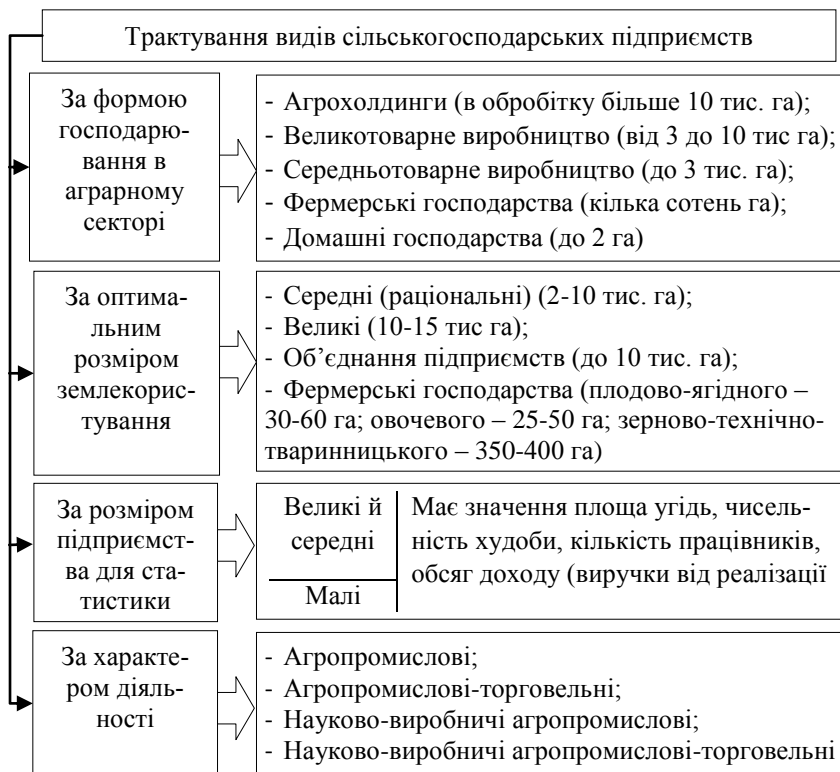

Рис. 1. Особливості трактування видів сільськогосподарських підприємств поміж вітчизняних науковців

Джерело: складено автором на основі: [4, 5, 8]

4. Zhyhalo V., Inna B., Ivanova A. The essence of production and economic activity of agricultural enterprises and its legal regulation. *Modern Economics*. 2018. Т. 11, № 1. С. 72–78. URL: [https://doi.org/10.31521/modecon.v11\(2018\)-11](https://doi.org/10.31521/modecon.v11(2018)-11) (дата звернення: 12.10.2022).

5. Аграрне право : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В. П. Жушман, В. М. Корнієнко, Г. С. Корнієнко та ін. ; за ред. В. П. Жушмана та А. М. Статівки. Харків: Право, 2010. 296 с.

6. Податковий кодекс України : Кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI : станом на 10 жовт. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 12.10.2022).

7. Про державну підтримку сільського господарства України : Закон України від 24.06.2004 р. № 1877-IV : станом на 7 трав. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text> (дата звернення: 12.10.2022).

8. Про фермерське господарство : Закон України від 19.06.2003 р. № 973-IV : станом на 20 жовт. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15#Text> (дата звернення: 12.10.2022).

6. ПЕРСПЕКТИВИ МОДЕРНІЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ОБЧИСЛЮВАЛЬНОЇ ТЕХНІКИ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ І ТЕХНОЛОГІЙ У КОНТЕКСТІ МОДЕРНІЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОЇ СПРАВИ

Бєлов Л.О., здобувач вищої освіти

*Науковий керівник: Болдовська К.П., канд. екон. наук, доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Розвиток технологій у бухгалтерському обліку пройшов шлях від копіювання документів та реєстрації в облікових книгах до введення інформації до спеціальної бази даних на комп'ютерах. Наразі інформаційні технології є як засобом реалізації моделі бухгалтерського обліку, так і одним із визначальних факторів її розвитку.

Сьогодні інформаційні технології значною мірою впливають на швидкість соціально-економічного прогресу у всіх сферах діяльності, зокрема, через можливість виконання великої кількості завдань та операцій без втручання людини до кожного з процесів. Ці технології широко використовуються і в економічній сфері.

Історія розвитку сучасних обчислювальних машин починається з історії механічного арифмометра – механічного лічильного приладу. Багато відомих математиків на той час (Паскаль, Лейбніц, Непер) створювали механічні рахункові пристрої. Особливо цікавою є машина Паскаля, оскільки деякі її основні принципи і механізми досі використовуються у сучасних арифмометрах. Удосконалення рахункових механізмів та винахід комп'ютерів привели в

середині ХХ ст. до радикальної зміни форми організації ведення облікових реєстрів. Комп'ютерна техніка пройшла величезний шлях від громіздких, на кілька поверхів, електронних обчислювальних машин до компактних надпотужних персональних комп'ютерів та мережевих технологій, що протягом ХХ століття призвело до вдосконалення внутрішньої логіки побудови програмних продуктів, поступово підвищуючи клас розв'язуваних ними завдань.

У другій половині ХХ ст. розвиток електронної обчислювальної техніки та програмного забезпечення дозволив ученим перейти до активного застосування методу автоматизації систем бухгалтерського обліку. Спочатку для цього використовувалися файлові системи, але згодом виявились недоліки роботи з розрізненими файлами, які необхідно було впорядкувати. Трішки пізніше для оптимізації процесів обробки інформації з'явилися бази даних.

На початку ХХІ ст. система бухгалтерського обліку виїшла зовсім інший, новий рівень. З'явилися відкриття у сфері інформаційних технологій, наприклад, як консолідація незалежних Web-applications, розробка відкритих технологічних платформ, виникнення хмарних технологій, що призвело до реалізації нової моделі бухгалтерського обліку, яка має можливість вирішення складних завдань та обробки інформації.

Стрімкому розвитку бухгалтерської справи з використанням інформаційних систем сприяє:

- нова система контролю та виправлення помилок;
- нові можливості документування фактів;
- розвиток обчислювальної техніки і засобів зв'язку;
- поява нових технологій ведення бухобліку [1].

Сьогодні основним засобом роботи з обліковою інформацією є бухгалтерські автоматизовані системи. Автоматизована інформаційна система бухгалтерського обліку – це система, в якій інформаційний процес автоматизований за допомогою застосування спеціальних методів обробки даних, які використовують комплекс обчислювальних,

комунікаційних та інших технічних засобів, з метою одержання та подання інформації, необхідної фахівцям для виконання функцій управлінського та фінансового обліку. На більшості підприємств за допомогою цих програм ведуть журнали обліку, обмінюються документами між організаціями та відомствами. Для здачі звіту тепер достатньо мати доступ до інтернету та надіслати його в електронному форматі до необхідного органу. Електронний документообіг дає можливість подбати не лише про час, а й про фінанси [2].

При цьому основним завданням модернізації бухгалтерського обліку є розширення функціональних можливостей, підвищення продуктивності і зниження експлуатаційних витрат. Продуктивність бухгалтерського обліку суттєво збільшується завдяки впровадженню інформаційні технології. Бухгалтер може миттєво отримати необхідні дані в будь-який час та в будь-який день, не звертаючись до ручних вибірок. Спрощенню процесу обліку сприяє угруповання даних, коли та сама інформація використовується багаторазово для формування різних масивів. Розвиток інформаційних технологій дозволив оцінити всі переваги автоматизації бухгалтерського обліку на підприємствах різного профілю та масштабу. Незважаючи на самотність кожної компанії, за допомогою правильного підбору програмного забезпечення можна вирішити навіть найскладніші облікові завдання на будь-якому підприємстві.

Перелік посилань:

1. Розвиток бухгалтерського обліку в умовах глобалізації та інформатизації суспільства : монографія / О. В. Пальчук, В. М. Савченко, І. В. Рузмайка та ін. ; за ред. Г. М. Давидова. Кропивницький : Ексклюзив-Систем, 2017. 242 с.

2. Рожелюк В. М., Денчук П. Н. Організація документообігу як основного інструмента забезпечення функціонування ефективної системи комунікації на переробному. *Сталий розвиток економіки*. 2014. № 2. С. 114–121.

3. Бляхарчук М. О. Моделивання облікової політики. Облік, економіка, менеджмент: наукові нотатки: міжнар. зб. наук. праць. Вип. 1 (5). Ч. 2. Луцьк: РВВ Луцького НТУ. 2015. С. 42–50.

РОЛЬ БУХГАЛТЕРА В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

*Мошківський В.В., здобувач вищої освіти
Вербицька В.І., канд. екон. наук, доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Цифрова економіка стрімко розвивається в усьому світі. Це найважливіший рушій інновацій, конкурентоспроможності та зростання, і він має величезний потенціал для підприємців і малого і середнього бізнесу. Те, як компанії впроваджують цифрові технології, є ключовим фактором їх майбутнього зростання. Нові цифрові тренди, такі як хмарні обчислення, мобільні веб-сервіси, інтелектуальні мережі та соціальні мережі, радикально змінюють бізнес-ландшафт, змінюють характер роботи, межі бізнесу та обов'язки бізнес-лідерів. Ці тенденції сприяють не лише технологічним інноваціям. Вони заохочують інновації в бізнес-моделях, ділові мережі та передачу знань, а також доступ до міжнародних ринків.

Використання інформаційних технологій сприяє підвищенню конкурентоспроможності організацій за рахунок скорочення витрат, зниження впливу людського фактора та прискорення роботи. В даний час все більш важливим стає питання використання передових інформаційних технологій у різних сферах діяльності, зокрема, у бухгалтерському обліку, який є центральним компонентом системи управління будь-яким об'єктом господарювання.

І в той самий час розвиток цифрової економіки потребує вдосконалення сучасних інформаційно-телекомуні-

каційних технологій, що надає нові можливості для ведення бухгалтерського обліку.

У суспільстві основним технічним засобом технології переробки інформації слугує персональний комп'ютер [1]. Бухгалтерський облік у більшості організацій ведеться з використанням спеціальних програмних продуктів, призначених для зручного зберігання даних, створення документів та звітності, аналізу бухгалтерської інформації [2]. Вони дають можливість бухгалтерам вести взаємопов'язані ділянки обліку, а керівному персоналу – мати доступ до актуальної інформації та приймати виважені управлінські рішення. Автоматизація бухгалтерського обліку значно полегшує роботу бухгалтерів та, порівняно з ручною обробкою інформації, надає такі переваги та можливості у:

- автоматичному заповненні реквізитів у первинних документах;
- швидкій обробці великих масивів інформації;
- поданні аналітичних даних у вигляді, зручному для сприйняття (діаграми, графіки, таблиці);
- формуванні звітних реєстрів (розрахунково-платіжних відомостей, оборотно-сальдових відомостей, касової книги);
- зменшенні кількості паперових носіїв;
- миттєвий обмін інформацією між керівництвом та підлеглими, підрозділами організації;
- виключенні арифметичних помилок;
- спілкуванні онлайн із контролюючими державними органами та банками;
- можливості швидкого реагування на зміну законодавства.

У даний час існує безліч програмних продуктів для обробки бухгалтерської інформації. Критеріями, за якими можна оцінити бухгалтерську програму відповідно до бажаних переваг, є:

- функціональна повнота;

– комплексне обслуговування, яке є своєчасним оновленням програмних продуктів, залежно від змін нормативних актів, форм звітності, правил розрахунку тощо;

– зручність у роботі системи. Особливу увагу слід приділити інтуїтивно зрозумілому інтерфейсу програми, можливостям швидкого запуску і самостійного освоєння програми;

– технічна підтримка;

– професіоналізм постачальника;

– можливість віддаленої роботи, що дозволяє працювати у кількох локальних мережах одночасно з однією базою з наступною синхронізацією даних;

– головним завданням автоматизації є одноразове введення даних у систему, тому критерієм відбору програми є наявність обміну даних та синхронізації;

– можливість пристосовуватися до розвитку бізнесу та впровадження нових облікових систем;

– захист інформації;

– здатність адаптуватися до розширення облікових вимог і збільшення обсягів розв'язуваних завдань;

– вартість програмного продукту [3].

Суттєві зміни в усіх сферах суспільного життя та трансформація економіки на основі інформаційних драйверів розвитку зумовлюють важливість оновлення інформаційного середовища нової економіки, що суттєво впливає на бухгалтерський облік.

Питання розвитку бухгалтерського обліку набувають особливого значення в умовах стрімкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій та глобальної цифровізації. Такі зміни, безумовно, торкаються всієї системи інформаційного забезпечення соціально-економічних процесів, в якій традиційно значну роль відіграє бухгалтерський облік з його функціональними можливостями збору, обробки та надання економічної інформації про діяльність суб'єктів господарювання. Оцифрування бухгалтерського обліку

призводить до зміни парадигми щодо місії/ролі професійного бухгалтера, а отже і самого бухгалтерського обліку.

Зміни, які найбільш помітні в процесі цифровізації:

– оцифрування підприємницької діяльності загалом і бухгалтерського обліку зокрема сприяє комунікації між суб'єктами господарювання від підприємців і професійних бухгалтерів до держави та інших третіх осіб. Позитивний вплив: забезпечення безперервності бізнесу під час пандемічної кризи й війни та доступ до інформації в режимі реального часу, віртуальний простір, на відміну від фізичного простору, практично усуваючи розрив у часі між моментом, коли інформація генерується, і моментом, коли до неї може отримати доступ бенефіціар;

– детермінанти рішення щодо оцифрування бізнесу, зокрема діяльності з фінансового обліку, пов'язані як із внутрішнім середовищем економічного суб'єкта, організаційною культурою та необхідністю оптимальної конфігурації відповідно до функціональної структури суб'єкта, так і з зовнішнім середовищем, відповідно телекомунікаційна інфраструктура та послуги, урядова електроніка. Позитивний вплив: генерація даних та інформації, адаптованих до інформаційних потреб користувачів для управління бізнесом, а також для взаємодії з усіма учасниками бізнес-середовища, від клієнтів і постачальників до державних органів та установ;

– перенесення ролі професійного бухгалтера з реєстратора цифр, розрахунку податків і зборів до капіталізатора даних і корисної інформації в процесі прийняття рішень, а також у взаємодії з державою. Позитивний вплив: розвиток партнерства з професійними бухгалтерами, покликане сприяти підвищенню ефективності діяльності суб'єктів господарювання, сприятливо впливаючи на всю економіку.

Цифрова адаптація дозволяє бухгалтеріям реагувати та адаптуватися до кризових ситуацій, «нова реальність»

яка обмежила фізичний контакт між людьми, відповідно, фізичний обіг документів. За цих обставин суб'єкти, чий фінансово-бухгалтерські відділи були оцифровані найкраще та швидко зуміли адаптуватися, навіть якщо це оцифрування обмежилось автоматизованою обробкою та віддаленим доступом до даних [4].

Еволюція спеціаліста з бухгалтерського обліку від періоду бухгалтерського обліку, заснованого на автономних програмах програмного забезпечення та фізичних документів, до епохи цифрових технологій, у якій бухгалтерські програми переміщуються в хмару, супроводжується зміною бачення щодо ролі професійного бухгалтера для підприємця, як з точки зору управління бізнесом, так і управління комунікаціями з державними установами. Професія бухгалтера, як частина управління фінансовим обліком, що здійснюється в межах економічних суб'єктів, інтегрована в цифрову економіку через такі елементи, як: штучний інтелект, блокчейн та роботизована автоматизація процесів, які є частиною категорії нових інформаційних технологій з експоненціальним розвитком через сприятливі технічні та соціальні умови.

Перелік посилань:

1. Микульський В.С. Трансформація професії бухгалтера в умовах диджиталізації управління. *Економіка АПК*. 2019. № 6. С. 103-107.
2. Панасюк В., Бурденюк Т., Мужевич Н. Особливості цифрової трансформації обліку. *Галицький економічний вісник*. 2021. № 1 (68). С. 70-76.
3. Жук В.М., Попко Є.Ю., Шендерівська Ю.Л. Бухгалтерський облік: перегляд предмету і назви професії. *Облік і фінанси*. 2020. № 1 (87). С. 36-44.
4. Спільник І., Палюх М. Бухгалтерський облік в умовах цифрової економіки. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2019. Вип. 1-2. С. 83-96.

ОПТИМІЗАЦІЯ АУДИТУ ТА БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УКРАЇНІ ЗА ДОПОМОГОЮ ТЕХНОЛОГІЙ БЛОКЧЕЙН

Новикова Д.А., здобувач вищої освіти

Науковий керівник: Мірошниченко О.В., канд. екон. наук

Сумський державний університет

За допомогою технології блокчейн відбулися суттєві зміни в усіх галузях, зокрема в бухгалтерському обліку та аудиті. Саме ця технологія гарантує високу якість інформації та прозорість, а також повну автоматизацію процесів.

Блокчейн як окремий продукт почав використовуватися в сфері криптовалют із 2014 року. Але в ході тестування виявилось, що ця технологія універсальна і підходить для роботи з різною інформацією, особливо фінансовою. Загалом, термін «блокчейн» характеризує децентралізовану базу даних, яка дозволяє перевіряти та передавати інформацію в режимі реального часу, – відомості можуть додаватись до системи, але жодним чином не видаляться [1].

«Велика четвірка» – це найбільші в світі аудиторські та консалтингові компанії, які одними із перших почали пропонувати нові продукти на основі технології блокчейн, що свідчить про активний розвиток даної технології. У список «великої четвірки» увійшли відомі компанії: PwC, Deloitte, EY, KPMG.

Такі компанії, як PwC та EY, представили набір інструментів, завдяки яким планується покращити якість аудиту корпоративних транзакцій. Слід зазначити, що вони інвестували в технологію блокчейн як основу свого інструментарію. Але представлений продукт має закритий доступ лише для компаній, що працюють з приватними системами [2, 3].

Важливо відзначити, що при використанні технології блокчейн автоматично скорочується час на виконання різ-

них операцій. За широкого провадження в бухгалтерському обліку програмного забезпечення відбудеться повна автоматизація аудиту. Як наслідок, аудиторські фірми можуть гарантувати повну безпеку інформації для клієнтів [4].

Усі плюси і мінуси використання програми блокчейн в аудиті наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Переваги та недоліки використання технології блокчейн у бухгалтерському обліку та аудиті в Україні

Переваги	Недоліки
Зменшення ризиків втрати та витоку інформації	Зниження ролі аудитора, зменшення робочих місць
Відсутність необхідності перевірки паперової документації	Високий рівень ризику похибки під час перенесення документації в електронні носії зберігання та обробки інформації
Підвищення стійкості до хакерських атак за децентралізованого зберігання даних	Висока вартість програми та значні витрати на забезпечення працівників відповідним обладнанням
Оновлення матеріалів в реальному часі на всіх можливих носіях	Відсутність законодавчої бази та стандартів регулювання операцій з використанням технології блокчейн
Зменшення витрат і часу для замовника аудиторських послуг	
Ефективність у перевірці відповідності фактів до їх документарного відображення	
Надання якісної та правдивої інформації користувачам, швидке виявлення шахрайських операцій	

Таким чином, підсумовуючи це дослідження, можна зробити висновок, що впровадження блокчейну, як і будь-якого іншого програмного продукту, викличе багато пи-

тань на початкових етапах. Але ця програма, незважаючи на свої недоліки, має суттєву перевагу – скорочення витрат часу. За допомогою інтелектуальних контрактів можна автоматизувати багато функцій аудиту, що, у свою чергу, зекономить час, необхідний спеціалісту для перегляду записів і формулювання висновку.

Перелік посилань:

1. Лапко О.О., Солосіч О.С. Технологія блокчейн: поняття, сфери застосування та вплив на підприємницький сектор. *Бізнес Інформ*. 2019. № 6. С. 77–82.

2. Офіційний сайт компанії «PricewaterhouseCoopers (PwC)» URL: https://www.ey.com/en_us (дата звернення: 29.10.2022).

3. Офіційний сайт компанії «Ernst & Young (EY)» URL: https://www.ey.com/en_us (дата звернення: 29.10.2022).

4. Коркішко А. О., Орлова М. М. «Способи підвищення ефективності безпеки фінансових операцій за допомогою технологій Blockchain 2021. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/45910/1/Korkishko_magistr.pdf (дата звернення: 29.10.2022).

ВАРІАНТИ ЦИФРОВІЗАЦІ ОБЛІКУ В УКРАЇНІ

*Глуцкевич Н.В., канд. екон. наук, доцент
Луцький національний технічний університет*

На сьогодні в Україні неможливе ведення бухгалтерського і податкового обліку та звітності без застосування спеціалізованих автоматизованих програм. Все більше підприємств переходять на використання ІТ технологій в обліку і оподаткуванні, що дозволяє поєднувати дані обліку (за його видами), звітності та загальні дані підприємства.

Основою обліку є первинні і зведені документи – документообіг. Важливим є Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг», дія якого поширюється «на відносини, що виникають у процесі створення, відправлення, передавання, одержання, зберігання, оброб-

лення, використання та знищення електронних документів» [1]. Ним же визначені основні поняття для ведення обліку в умовах використання цифрових технологій: «електронний документ – це документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов’язкові реквізити документа»; «електронний документообіг – це сукупність процесів створення, оброблення, відправлення, передавання, одержання, зберігання, використання та знищення електронних документів, які виконуються із застосуванням перевірки цілісності та у разі необхідності з підтвердженням факту одержання таких документів» [1].

Цифровізація обліку передбачає здійснення усіх бухгалтерських робіт – збирання, реєстрацію, обробку, зведення та зберігання інформації. При обробці вхідної інформації отримують вихідний продукт – первинний і зведений документ, звітність, які характерні багаторазовим їх використанням. Це і є база даних обліку і звітності.

В Україні асортимент програм для обліку і звітності є досить широким і включає різноманітні програмні продукти (рис. 1).

Рис. 1. Автоматизовані програми бухгалтерського обліку і звітності в Україні

Найбільш поширеними в практичній роботі є програми «1С: Бухгалтерія», «Парус» та «MEDoc». При цьому, перші дві програми є російського походження, і не зважаючи на заборону щодо їх використання в Україні характеризуються популярністю. Їх перевага в тому, що вони дозволяють здійснювати їх конфігурацію відповідно до галузевої специфіки діяльності підприємств. Самими новими бухгалтерськими програмами є «MASTER: Бухгалтерія», «Акцент» та «BAS Бухгалтерія».

У цілому, перевагою усіх облікових програм є електронний документообіг, формування бухгалтерської звітності та складання і подання інших видів звітності. Можливість ведення обліку та складання звітності відповідно до МСБО надають програми «1С-ПРО» та «SAP».

Перелік посилань:

1. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22 трав. 2003 р. № 851-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text> (дата звернення 28.10.2022).

7. НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННЯ

ЗАВДАННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Бабіч В.Є., здобувач вищої освіти

*Науковий керівник: Маренич Т.Г., д-р екон. наук, професор
Державний біотехнологічний університет, м. Харків*

У сучасних умовах, коли Україна прагне інтегруватися до світової економіки, суттєво зростають роль і значення бухгалтерського обліку, оскільки приймати ефективні рішення на всіх рівнях управління неможливо без достовірної та своєчасної інформації про всі аспекти господарської діяльності кожного підприємства.

У Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» дається таке визначення бухгалтерського обліку: «бухгалтерський облік – процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень» [1]. З визначення випливає, що система бухгалтерського обліку повинна забезпечувати своєчасне отримання облікової інформації, яка необхідна для різного роду користувачів для прийняття правильних управлінських рішень. Тому метою ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності є надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан та результати діяльності підприємства [1].

Для досягнення мети бухгалтерський облік повинен вирішувати ряд завдань. Традиційно завданнями бухгалтерського обліку вважають такі: забезпечення контролю за виконанням зобов'язань, наявністю і рухом майна, використанням матеріальних і фінансових ресурсів відповідно до затверджених нормативів і кошторисів; забезпечення збереження майна власників; своєчасне запобігання негативним явищам у фінансово-господарській діяльності, виявлення і мобілізація внутрішньогосподарських резервів; формування повної, достовірної інформації про господарські процеси і результати діяльності підприємства, необхідної для оперативного керівництва і управління, а також для використання інвесторами, постачальниками, покупцями, кредиторами, фінансовими, податковими, статистичними та банківськими установами.

На думку групи вчених, бухгалтерський облік вирішує такі завдання: отримання точної та своєчасної інформації про наявність та рух всіх ресурсів підприємства для забезпечення їх збереження та ефективного використання; достовірне і точне визначення фінансових результатів діяльності підприємства і його рентабельності, як основних показників ефективності їх роботи в умовах ринку; постійний контроль за ефективним і раціональним використанням матеріальних, трудових і грошових ресурсів, конкурентоспроможності своєї продукції і послуг, що надаються; захист економічної інформації від конкурентів і третіх осіб, які можуть нанести шкоду діяльності підприємства; якісне складання і своєчасне надання звітності, яка визначається законодавством [2, с. 28].

Через воєнний стан у країні багато підприємств скоротили свої обсяги виробництва продукції, втратили майно, робочу силу тощо. З введенням воєнного стану були внесені зміни до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України, запроваджені особливості оподат-

кування, подання звітності, трудових відносин тощо. Тому в бухгалтерському обліку повинні відображатися зміни у веденні підприємницької діяльності, правилах обліку та оподаткування, звітуванні, особливостях трудових відносин та виплат працівникам та ін. У таких складних обставинах підприємства повинні вести бухгалтерський облік, не відкладати сплату податків і подання звітності. Це дасть змогу здійснювати об'єктивний контроль над активами та зобов'язаннями підприємства в реальному часі, звітувати про доходи за податковими формами та відстежувати рух коштів на банківських рахунках. Бухгалтерська інформація також надає цінну інформацію про діяльність суб'єкта господарювання, показуючи тенденції та можливості, які можуть допомогти зробити підприємство більш ефективним та прибутковим.

Вважаємо, що всі завдання, які стоять перед системою бухгалтерського обліку, слід поділити на загальні та часткові. До часткових завдань слід відносити завдання щодо обліку конкретних об'єктів бухгалтерського обліку. Проте всі завдання бухгалтерського обліку виконуються одночасно, оскільки вони взаємопов'язані і обумовлені вимогами ефективного та раціонального управління господарською діяльністю підприємств.

Перелік посилань:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16 лип. 1999 р. № 996- XIV. Станом на 10.08.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 29.10.2022).

2. Бухгалтерський облік : навч. посібник / Т.В. Давидюк, О.В. Манойленко, Т.І. Ломаченко, А.В. Резніченко. Харків: Видавничий дім «Гельветика», 2016. 392 с. https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/09/Davydiuk_Bukhhalterskyi_oblik_2016.pdf (дата звернення: 29.10.2022).

СУТНІСТЬ ТА ВИДИ ПОЛІПШЕННЯ ТА РЕМОНТУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

Бондар М.В., здобувач вищої освіти

Науковий керівник: Кравченко О.В., канд. екон. наук, доцент

Сумський державний університет

В умовах переходу до ринкових відносин, питання, що пов'язані зі змінами в обліку господарської діяльності, стали предметом різних досліджень. Значне місце в них займає використання основних засобів. Від вирішення цієї проблеми залежить фінансовий стан підприємства, конкурентоспроможність його продукції на ринку.

Основні виробничі засоби в процесі експлуатації зазнають фізичного зносу і втрачають свої експлуатаційні якості, тому їх ремонт є необхідною умовою виробничого процесу. Від своєчасності та якості ремонту залежить ефективність використання основних виробничих засобів на підприємстві.

Розглянемо класифікацію виконаних робіт, яка може допомогти в цьому питанні (рис. 1).

Рис. 1 Розподіл витрат на ремонт основних засобів відповідно до НП(С)БО 7 «Основні засоби» [2]

Розглянемо більш детально визначення кожного з перелічених видів робіт (таблиця 1).

Таблиця 1

Роботи, пов'язані з поліпшенням об'єктів основних засобів та роботи, здійснювані для підтримки об'єкта в робочому стані

Вид роботи	Визначення
Модернізація	Удосконалення, покращення, оновлення машин, обладнання, технологічних процесів відповідно до останніх досягнень науки і техніки з метою запобігання техніко-економічного старіння і підвищення техніко-експлуатаційних параметрів до рівня сучасних вимог виробництва.
Модифікація	Видозміна об'єкта, внесення змін, поява у нього нових функцій.
Реконструкція	Відновлення первісних властивостей об'єкта.
Технічне обслуговування	Комплекс операцій чи операція, які здійснюються для підтримки працездатності основних засобів під час використання їх за призначенням, а не відновлення їх функцій.
Добудування, дообладнання	Поліпшення об'єктів основних засобів за технічними та економічними параметрами.

Своєчасний ремонт основних виробничих засобів запобігає передчасному їх зносу та вибуттю, продовжує строк служби, підвищує виробничу потужність та скорочує потребу в нових капітальних вкладеннях.

Окремі види засобів праці складаються з великої кількості конструктивних елементів, які виготовлені з різних за міцністю матеріалів, виконують різні технологічні функції, мають неоднакове експлуатаційне навантаження і внаслідок цього спрацьовуються нерівномірно. Звідси виникає необхідність заміни або відновлення спрацьованих конструктивних елементів устаткування та інших видів засобів праці задовго до того, коли кожний з цих об'єктів у цілому

стане непридатним для подальшого використання у виробничому процесі. Таке часткове відновлення засобів праці здійснюється за допомогою періодичних ремонтів.

Отже, суть ремонту полягає в усуненні тимчасового фізичного спрацювання конструктивних елементів у натуральній формі та забезпечення в такий спосіб постійної дієздатності засобів праці протягом усього періоду їх експлуатації.

Поточний ремонт здійснюється для забезпечення роботи основних виробничих засобів і полягає в усуненні окремих поломок основних засобів і заміні або поновленні їх окремих частин.

Капітальний ремонт машин, устаткувань провадиться для відновлення їх виробничого ресурсу. При цьому здійснюється, як правило, повне розбирання машини або верстата, виявлення дефектів, контроль технічного стану, власне ремонт, складання устаткування після ремонту, його регулювання та випробування. Витрати на всі види ремонтів визначаються підприємствами самостійно, виходячи з технічного рівня, фізичного зносу основних виробничих засобів та забезпечення ремонтних робіт матеріально-технічними ресурсами.

На відміну від поточного ремонту капітальний є більш складним за обсягом виконуваних робіт і проводять його здебільшого через тривалі проміжки часу. Особливим видом найбільш складних ремонтних робіт є так званий відновлювальний ремонт, необхідність у проведенні якого виникає внаслідок стихійного лиха.

Важливого значення набуває економічна оцінка доцільності витрат на капітальний ремонт виробничого устаткування. Це пояснюється тим, що на підприємствах діюче устаткування протягом фактичного строку експлуатації капітально ремонтують кілька разів.

За умови, що проведення першого капітального ремонту є економічно вигіднішим за придбання нової машини, то наступні капітальні ремонти часто коштують дорожче. Економічна доцільність капітального ремонту основних виробничих фондів визначається порівнянням витрат на капітальний ремонт об'єкта з вартістю аналогічного нового устаткування. Якщо вартість капітального ремонту цього об'єкта перевищує вартість аналогічного нового устаткування, то такий ремонт робити недоцільно.

При здійсненні обліку ремонту або поліпшення основних засобів слід дотримуватися принципів, які визначені Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», а саме нарахування, безперервності, повного висвітлення тощо [1].

Таким чином, у тому випадку, якщо заходи щодо поліпшення об'єкта основних засобів спрямовані на підтримку його в робочому стані й одержання в майбутньому первісних економічних вигід, що очікувалися від цього об'єкту на початку його використання, то понесені витрати включаються до складу витрат звітного періоду. Вартість робіт, що призводить до збільшення очікуваних майбутніх вигід від об'єкта основних засобів, включаються до капітальних інвестицій з майбутнім збільшенням первісної вартості основних засобів.

Перелік посилань:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність : Закон України від 16 лип. 1999 р. № 996–XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення 20.10.2022).

2. Національне Положення (Стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби»: затв. наказом М-ва фінансів України від 27 квіт. 2000 р. № 92. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288> (дата звернення 20.10.2022).

УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ В ЧАСТИНІ РОЗПОДІЛУ НАКЛАДНИХ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА

Вербицька В.І., канд. екон. наук, доцент

Кисіль В.В., здобувач вищої освіти

Рочева Г.В., здобувач вищої освіти

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Будь-яка компанія, мала або велика, маюча один або декілька видів діяльності, весь час стикається з необхідністю управлінської оцінки фінансового результату кожного з видів своєї діяльності. Головним питанням при вирішенні такого завдання є коректне визначення витрат, пов'язаних з окремими напрямками роботи.

У будь-якому випадку управлінський облік витрат окремих видів діяльності вимагає виконання таких правил:

1. Витрати відносяться до прямих чи непрямих виходячи з економічного змісту, незалежно від того, яким чином вони класифікуються в бухгалтерському обліку та в якому рядку звіту про фінансові результати визнаються. Наприклад, до складу прямих витрат кожного з напрямків роботи організації (окремого бізнесу, окремого виробництва) необхідно включити:

– частина оплати праці адміністративно-управлінського персоналу, що визначається як відсоток від обсягів продажу. Виручка окремих видів активності виразно відома, тому відсоткова винагорода від виручки, зокрема, та, що одержується адміністративно-управлінським апаратом, є очевидним прикладом прямих, а не непрямих (загальногосподарських) витрат;

– витрати на рекламу продукції чи послуг конкретного виду діяльності. В якості прикладу можна навести підприємство, яке виробляє дорожньо-будівельну та автомобільну техніку, яке у звітному періоді здійснило рекламну

кампанію своєї дорожньо-будівельної продукції та взяло участь у виставці автомобільної техніки. І тут кожен із видів діяльності підприємства мав прямі рекламні витрати:

1) виробництво дорожньо-будівельної продукції – на розміщення відповідної реклами;

2) виробництво автомобільної техніки – на оплату витрат, пов'язаних з участю у виставці;

– витрати на утримання та експлуатацію транспортних засобів, зайнятих лише у переміщенні продукції конкретного виду. Як правило, це стосується спеціалізованої техніки, такої як автобетонозмішувачі та автобетононасоси на підприємствах, що випускають різні види матеріалів для дорожнього будівництва;

– лізингові платежі з обладнання та транспортних засобів, що використовуються виключно для потреб конкретного напрямку роботи організації;

– відсотки за кредитами та позиками, залученими у зв'язку з купівлею, будівництвом або модернізацією активів, поповненням оборотного капіталу конкретного виробництва (якщо такі кредити та позики можна ідентифікувати).

Вибір формату обліку витрат, у тому числі їх класифікація як прямі чи непрямі, визначається особливостями виробничого процесу, організаційної та виробничої структури конкретної компанії. При цьому під виробничою структурою розуміється склад цехів, ділянок, служб компанії та їхній взаємозв'язок у процесі роботи, під організаційною – розподіл функцій та обов'язків між службами (персоналом) підприємства.

Так, витрати на утримання та експлуатацію складського приміщення (склад вихідних ресурсів, склад готової продукції), що використовується виключно для потреб конкретного виробництва, є прямими витратами цього виробництва і відносяться на нього в повному обсязі. Недоліки аналогічного складського приміщення, що обслуговує

кілька видів діяльності підприємства, є непрямими і розподіляються за видами діяльності тим чи іншим способом.

Накладні витрати утворюються у зв'язку з організацією, обслуговуванням виробництва та керуванням ім. Вони складаються із загальновиробничих та загальногосподарських витрат. До них примикають і комерційні витрати (витрати продаж).

У той самий час одним з найважливіших завдань, які стоять перед керівництвом підприємства, є зниження собівартості своєї продукції. Вироблення шляхів скорочення витрат і підвищення ефективності має відбуватися на всіх стадіях виробничого процесу. Велике значення у пошуку шляхів зниження собівартості продукції має виявлення витрат, які пов'язані з процесом виробництва. До таких витрат можна віднести витрати на організацію та управління виробництвом, чия питома вага в собівартості є досить уже значною. Отже, їх збільшення призводить до підвищення собівартості, але це, своєю чергою, впливає величину прибутку.

Деякі вчені [1] вважають, що накладні витрати контролювати складніше, ніж усі інші витрати, оскільки дані витрати включають безліч різних калькуляційних статей з різними характеристиками динаміки зміни. Так, деякі накладні витрати, наприклад амортизація основних засобів, залежать від виробничих потужностей. Ці витрати залишаються порівняно постійними незалежно від змін обсягів збуту чи виробництва. Дискреційні витрати змінюються лише залежно від рішень, ухвалених керівництвом.

Інша складність у тому, що не накладні витрати, які стосуються виробництва чи збуту, здійснюються одночасно з процесом виробництва чи збуту. Деякі накладні витрати припадають на періоди набагато раніше, ніж бувають зміни у виробництві чи збуті. Інші накладні витрати припадають на значно пізніший час, після того, як згадані зміни вже давно пройшли.

Однією з проблем, що виникають у процесі калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг), є вибір методу розподілу накладних (непрямих) витрат.

Правильність та точність розподілу накладних витрат відіграє першорядну роль у процесі прийняття управлінських рішень на підприємстві будь-якої галузі виробництва. Неправильний розподіл непрямих витрат тягне за собою завищення чи заниження собівартості продукції (робіт, послуг), що має негативний вплив на політику підприємства в галузі ціноутворення і, як наслідок, дає помилкову інформацію про рентабельність продукції.

У той самий час при розподілі накладних витрат підприємства встановлюють методику розподілу непрямих витрат:

1. Вибір бази розподілу – фактору, який надає найбільший вплив на склад накладних видатків. Залежно від специфіки виробництва базою розподілу на різних підприємствах можуть виступати:

- заробітна плата основних виробничих робітників;
- вартість основних матеріалів;
- час роботи обладнання;
- виручка від продажу продукції та ін.

2. Розрахунок коефіцієнта розподілу непрямих витрат шляхом поділу накладних витрат на основу розподілу. Цей коефіцієнт покаже, скільки накладних витрат припаде на одиницю показника.

3. Розрахунок суми накладних витрат. В результаті пошуків нових методів отримання об'єктивної інформації у процесі розподілу накладних витрат було розроблено метод АВС, або «АВ-костинг», який набув широкого поширення на європейських та американських підприємствах. В умовах вітчизняної економіки даний метод є, хоча й давно відомим, але відносно новим, і обумовлений спотвореним розподілом витрат з допомогою традиційного способу.

Метод ABC ґрунтується на тому, що витрати утворюються внаслідок виконання певних операцій та передбачає калькуляцію витрат у три етапи:

– вартість непрямих витрат для підприємства переноситься на ресурси пропорційно до обраних драйверам витрат;

– розробляється структура операцій, необхідних для створення продукції, вартість ресурсів, розрахована на попередньому етапі, переноситься на операції пропорційно до обраних драйверів ресурсів.

– вартість операцій переноситься на об'єкти витрат пропорційно драйверам операцій.

На жаль, подолати усі спотворення у процесі списання непрямих витрат не надається можливим. Головним чином вони виникають при визначення собівартості різних видів продукції, що випускається. Тому основним критерієм вибору бази розподілу є поєднання різних видів ресурсів у тій чи іншій технологічній лінії.

Таким чином, управлінська інформація фіксується відповідно до управлінської структури організації.

При управлінській оцінці фінансових результатів окремих напрямів роботи підприємства є сенс врахувати пов'язані з ними інші доходи та витрати, такі, як курсові різниці або результати реалізації майна. Бухгалтерський звіт про прибутки виносить ці складові за межі прибутку від продажу, проте вони можуть істотно впливати на ефективність того чи іншого виду діяльності.

Перелік посилань:

1. Сук П.Л. Облік витрат, що підлягають розподілу. *Бухгалтерія в сільському господарстві*. 2005. № 13(142). С. 8-14.

ДЕБІТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ

*Дорошенко М.А., здобувач вищої освіти
Болдовська К.П., канд. екон. наук, доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Розрахунки є одним з найбільш масових явищ у господарському житті будь-якого підприємства. У процесі господарської діяльності підприємство вступає в розрахункові відносини з іншими підприємствами, організаціями, установами, бюджетом, профспілкою, працівниками, фізичними особами. Внаслідок неодночасного виконання обома сторонами зустрічних зобов'язань виникає дебіторська і кредиторська заборгованість [1].

Вивчення сучасних теоретико-наукових підходів до визначення сутності дебіторської заборгованості підприємства показує надзвичайне розмаїття поглядів учених (таблиця 1), які трактують це поняття як:

– заборгованість, борги (Л. Алексєєва, О. Бандурка, І. Бланк, Ф. Бутинець, В. Гвоздецький, О. Кияшко, Е. Козлова, М. Коробов, О. Кривоконь, М. Мочерний, Е. Причепій, А. Черній та ін.);

– грошові кошти, які дебітори повинні сплатити підприємству (С. Береза, Ю. Брігхем, Дж. Вахович, А. Вещунова, А. Редько, Р. Слав'юк, Дж. Хорн, Дж. Х'юстон, О. Чорненька та ін.);

– вимоги щодо оплати, боргові вимоги (І. Бернар, Г. Кірейцев, Л. Лігоненко, М. Мокришова, Л. Некрасенко, А. Суханийова, Л. Суханія, Я. Хорватова та ін.);

– права на повернення боргу, боргові права (Г. Бескота, Л. Бондарчук, Н. Зудіна, Є. Іванов, М. Кужельний, В. Лінник, О. Лищенко, Л. Черненко та ін.);

– кошти у розрахунках (М. Болюх, Н. Дембінський, І. Єфремов, О. Зінченко, Ю. Ігумнов, Л. Кручак та ін.);

– оборотні активи, вкладення в обігові кошти (Дж. Вахович, О. Іванілов, О. Любенко, Т. Мараховська, Г. Нашкерська, В. Палій, Д. Стоун, К. Хітчинг, Дж. Хорн);

– кредит (В.О. Гуня, З.В. Клепнікова, О.П. Крайник, С.В. Маркова, Т.В. Момот та ін.);

– вилучені кошти з кругообігу підприємства (Є. Дубровська, Л. Черненко);

– розмір неспроможності виконання зобов'язання (Н. Матицина).

Таким чином, більшість науковців дотримуються поглядів, що дебіторська заборгованість є боргом (заборгованістю), борговою вимогою/правом, коштами у розрахунках, оборотними активами тощо, але у багатьох визначеннях поняття дебіторської заборгованості занадто звужене й не розкривається всесторонньо і повною мірою його сутність, адже, по-перше, дебітори можуть заборгувати не лише грошові кошти, а й інші активи, по-друге, дебітори, крім прав, мають й певні обов'язки, по-третє, дебіторська заборгованість відноситься не лише до складу оборотних, а й до необоротних активів.

Таблиця 1
Систематизація основних науково-практичних підходів до визначення сутності поняття «дебіторська заборгованість»
(складено автором за [2-21])

Автор, джерело	Визначення дебіторської заборгованості
Бутинець Ф.Ф. [2]	заборгованість інших підприємств чи окремих осіб з платежів даному підприємству
Бланк І.О. [3]	сума заборгованості на користь підприємства, що представлена фінансовими зобов'язаннями юридичних та фізичних осіб по розрахунках за товари, роботи, послуги, видані аванси та ін.
Кияшко О.М. [4]	сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату, що виникла в результаті минулих подій, яку кредитор має право вимагати відшкодувати

Автор, джерело	Визначення дебіторської заборгованості
Брігхем Ю., Х'юстон Дж. [5]	суми, які компанії-споживачі винні нашій компанії
Кірейцев Г.Г. [6]	боргові вимоги, є еквівалентом боргу тієї особи, на яку покладається виконання обов'язку
Лігоненко Л.О. [7]	включені до складу активів підприємства майнові вимоги до інших осіб, які є боржниками у відносинах, що виникають за різних обставин
Суханийова А., Суханія Л., Мокришова М., Хорватова Я. [8]	претензія кредитора (юридичної або фізичної особи) з метою отримання грошових коштів від боржника; є частиною ділових активів
Іванов Є.О. [9]	боргові права до покупців
Лищенко О.Г. [10]	особливий вид активу, який визначає права підприємства на отримання від контрагентів грошових коштів
Черненко Л.В. [11]	права (вимоги), що належать продавцю (постачальнику) як кредитору на отримання боргів контрагентами, та фінансовий ресурс, що тимчасово вилучений з кругообігу і підлягає поверненню в майбутньому
Нашкерська Г.В. [12]	складова оборотного капіталу, яка є комплексом вимог до фізичних чи юридичних осіб щодо оплати товарів, продукції, послуг
Іванілов О.С. [13]	складова частина оборотного капіталу, яка передбачає певні вимоги до фізичних та юридичних осіб з оплати товарів, продукції, робіт
Мараховська Т.М., Любенко О.С. [14]	елемент оборотного капіталу, сума боргів фізичних та юридичних осіб підприємству
Стоун Д., Хітчинг К. [15]	вкладення в оборотні кошти, які заборговані підприємству
Гуня В.О. [16]	одна з найважливіших складових кредитної діяльності підприємства, як один з елементів для розрахунку показників її результативності
Маркова С.В., Маказан Є.В., Олійник О.М. [17]	рахунки, за якими належить сплатити грошові кошти за поставки продукції в кредит
Момот Т.В., Безугла В.О., Тараруєв Ю.О. [18]	безвідсоткова позика контрагентам
Дубровська Є.В. [19]	неоплачені юридичними та фізичними особами послуги з транспортування вантажів та/або вилу-

Автор, джерело	Визначення дебіторської заборгованості
	чені кошти з кругообігу підприємства, що мають документальне підтвердження, яке надає право на отримання боргу в вигляді грошових коштів, їх еквівалентів або ін. активів
Матицина Н.О. [20]	розмір неспроможності суб'єкта підприємницької діяльності виконати грошові зобов'язання перед підприємством після настання встановленого договором строку їх оплати
Хорн Дж., Вахович Дж. [21]	грошові суми, які клієнти винні за товари, роботи, послуги; частина оборотних активів

Таким чином, аналізуючи висвітлені точки зору щодо трактування поняття «дебіторська заборгованість», можна дійти висновку, що визначення її сутності неоднозначно вирішене у науковій літературі, та не дивлячись на значну кількість публікацій, питання щодо формування єдиного підходу до сутності поняття «дебіторська заборгованість», і, відповідно, особливостей формування її обліково-аналітичного забезпечення, залишаються відкритими.

Перелік посилань:

1. Білик М. Д. Управління дебіторською заборгованістю підприємств. *Фінанси України*. 2017. № 12. С. 24–36.
2. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник. 7-ме вид., доп. і перероб. Житомир: ПП «Рута». 2016. 831 с.
3. Бланк І. О., Ситник Г. В. Управління фінансами підприємств. Київ: КНТЕУ, 2006. 780 с.
4. Кияшко О. М. Облік дебіторської заборгованості з позицій концепції збереження капіталу. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Сер. Економічні науки*. 2009. Вип. 16 (1). С. 190–193.
5. Brigham Eugene F., Houston Joel F. *Fundamentals of Ainancial Management: Concise Edition. Cengage Learning*. 2018. 688 p.
6. Кірейцев Г. Г. Фінансова звітність підприємств та її аналіз. Київ: ЦУЛ, 2002. 452 с.
7. Лігоненко Л. О. Новікова Н. М. Управління дебіторською заборгованістю підприємства. Київ : КНТЕУ, 2005. 276 с.

8. Suhányiová A., Suhányia L., Mokrišová M., Horváthová J. Application of the Principle of Prudence in the Accounting of Slovak Businesses through the Creation of Adjusting Entries for Receivables. *Procedia Economics and Finance*. 2015. № 34. P. 311–318.

9. Иванов Є. О. Класифікація факторів, що впливають на загальний рівень дебіторської заборгованості підприємства. *Вісник МСУ*. 2013. Т. VIII (1-2). С. 35–38.

10. Лищенко О. Г. Аналіз дебіторської заборгованості в системі управління підприємством. *Держава та регіони. Сер. Економіка і підприємництво*. 2009. № 1. С. 114–117.

11. Черненко Л. В. Управління дебіторською заборгованістю в аграрних підприємствах: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04. Київ, 2008. 20 с.

12. Нашкєрська Г. В. Особливості визнання та оцінки поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи і послуги. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2009. № 11. С. 31–37.

13. Іванілов О. С., Смачило В. В., Дубровська С. В. Механізм управління дебіторською заборгованістю підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2007. № 1. С. 156–163.

14. Мараховська Т. М., Любенко О. С. Управління дебіторською заборгованістю підприємств. *Вісник Вінницького національного аграрного університету*. 2009. № 4. С. 34.

15. Hitching C., Stone D. *Accounting*. Pitman, 1984. 402 p.

16. Гуня В. О. Удосконалення класифікації дебіторської заборгованості та її відображення у фінансовій звітності підприємств. *Економічний простір*. 2014. № 19. С. 124–131.

17. Маркова С. В., Маказан Є. В., Олійник О. М. Фінансовий менеджмент: навч.-метод. посібник. Запоріжжя: ЗНУ. 2013. 84 с.

18. Фінансовий менеджмент: навч. посібник / Момот Т. В., Безугла В. О., Тараруєв Ю. О. та ін. Київ : ЦУЛ, 2011. 712 с.

19. Дубровська Є. В. Дослідження сутності поняття «дебіторська заборгованість». *Вісник Сумського державного університету. Сер. Економіка*. 2009. № 2. С. 202–205.

20. Матицина Н. О. Основні засади регулювання розрахункових відносин через управління дебіторською заборгованістю. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2015. № 12. С. 38–42.

21. Horne J., Wachowicz J. *Fundamentals of Financial Management*: 13th ed. Front Cover. Dryden Press, 744 p.

ОСНОВИ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ І АУДИТУ ЕКОЛОГІЧНИХ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВ

Дрюк Т.М., здобувач вищої освіти

*Науковий керівник: Маліков В.В., д-р наук з держ. упр., професор
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Поняття екологічних витрат, екологічних втрат та екологічних збитків ретельно досліджено В. Лень, О. Колівешко. На їхню думку, під екологічними витратами слід розуміти сукупність витрат за користування надрами та іншими природними ресурсами, плату за видобування корисних копалин, екологічний податок та витрати на природоохоронні заходи [1, с. 15, 16]. Щодо інтегрування обліку екологічної діяльності в систему традиційного бухгалтерського обліку, то грошове оцінювання впливів на довкілля в результаті господарської діяльності людини в наш час є доволі недосконалим, тому такі впливи слід відображати через чинну систему обліку екологічних витрат, екологічних втрат та збитків.

Пропозиція Л.В. Гнилицької щодо запровадження до системи бухгалтерського обліку субрахунків 913 та 237, є достатньо аргументованою, і бухгалтери-практики можуть такі субрахунки без проблем використовувати з метою відображення екологічних витрат своїх підприємств [2, с. 16].

Складовими організації бухгалтерського обліку екологічних витрат є:

– у частині техніки ведення бухгалтерського обліку: робочий план рахунків з виділенням аналітичних рахунків; первинні документи, облікові реєстри, порядок документообігу; програмне забезпечення обліку; терміни надання та користувачі внутрішньої звітності;

– у частині методичного забезпечення бухгалтерського обліку: порядок визнання, оцінки, включення до собівартості екологічних витрат; порядок розподілу загальнови-

робничих екологічних витрат.

У цілому система екологоорієнтованого бухгалтерського обліку в підприємстві, на думку С.А. Хмельова, А.Є. Суглобова, має містити три основні складові: облік екологічних зобов'язань екологоорієнтована звітність та екологічний аудит [3, с. 100].

Аналіз екологічної діяльності – це один із спеціалізованих видів економічного аналізу, який спрямований на деталізоване дослідження природоохоронних аспектів діяльності юридичних і фізичних осіб за допомогою системи відповідних прийомів та способів аналізу. На думку В.М. Борноса, І.В. Мамчук, основні показники еколого-економічного аналізу мають такі складові: екологічну експертизу; екологічну діагностику; екологічний ситуаційний аналіз; екологічний маркетинг; екологічний аудит.

Екологічний аудит – це незалежна система оцінювання ефективності функціонування екологічного об'єкта аудиту, що передбачає збирання й оцінювання доказів з метою з'ясування відповідності певних сегментів екологічного управління та інформації нормативно-правовим вимогам і критеріям екологічного захисту. Український екологічний аудит має бути добровільним або обов'язковим. В.М. Небильцова та Н.В. Остапенко виділяють різні типи або напрямки екологічного аудиту: експрес-аудит підприємств, що підлягають ліквідації; екологічний аудит території та місцевості; технічний аудит (вирішення проблеми відходів); енергетичний аудит; інвестиційний екологічний аудит; аудит управлінського природоохоронного самоконтролю.

В умовах розвитку економічних моделей ринкові аспекти натепер витісняють екологічні питання господарської діяльності, саме тому формування і розвиток ефективних систем екологічного менеджменту та екологічного аудиту вкрай необхідне, а створення останніх неможливе без формування належної інформаційної бази. Її основу на рі-

вні підприємства створює система бухгалтерського обліку, головна ціль якої в умовах ринкової економіки у відповідності до Закону «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» полягає в забезпеченні прийняття рішення зовнішніми та внутрішніми користувачами. Приклад здійснення ефективної екологічної політики Європейського Союзу, який за останні десятиріччя досяг значних успіхів є регулювання та координація природоохоронної діяльності держав-членів, розвитку нормативно-правової бази та розроблення нових підходів до захисту довкілля, що має бути зразком для країн, які досягли в цій сфері значно менших успіхів, зокрема і для України.

Перелік посилань:

1. Лень В. Колівешко О. Екологічні збитки, витрати та втрати: поняття, зміст. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2014. № 2. С. 11–18.
2. Гнилицька Л. Напрями удосконалення обліку, аналізу та аудиту витрат природоохоронної діяльності. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2002. № 7. С. 13-17.
3. Хмелев С. А., Суглобов А. Е. Методические аспекты эколого-ориентированного учета и аудита в целях обеспечения экономической безопасности предприятий промышленности URL: http://edu.tltsu.ru/sites/sites_content/site1238/html/media67250/20Hmelev.pdf.

НОВОВВЕДЕННЯ В ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

*Івакін В.О., здобувач вищої освіти
Хорошилова І.О., канд. екон. наук, доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

В умовах сьогодення в період глобальних змін у різних сферах діяльності суспільства питання дебіторської заборгованості є досить актуальним, адже фінансовий стан підприємства значною мірою залежить саме від наявності та ефективного управління цим видом заборгованості.

Безнадійна дебіторська заборгованість – це поточна дебіторська заборгованість, щодо якої існує впевненість про її неповернення боржником або через яку минув термін позовної давності (п. 4 П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість»).

Зверніть увагу, що у визначенні згадка про «поточну» дебіторську заборгованість зовсім не означає, що довгострокова дебіторська заборгованість не може бути безнадійною. Справа в тому, що на рік її погашення довгострокову заборгованість має бути переведено у балансі підприємства до складу поточної, до якої належить вся заборгованість, яка має бути сплачена протягом 12 місяців з дати балансу. Таким чином, довгострокова заборгованість із бухгалтерської точки зору на очікувану дату погашення вже має бути поточною.

Це означає, що з метою бухгалтерського обліку дебіторська заборгованість може бути визнана безнадійною при виконанні хоча б однієї з двох умов:

- існує впевненість про неповернення заборгованості контрагентом-дебітором, тобто боржником;
- за такою заборгованістю минув термін позовної давності (пройшло три роки з моменту виникнення дебіторської заборгованості).

Один із типових прикладів, коли можна говорити про повну впевненість у непогашенні дебіторської заборгованості – наявність інформації про ліквідацію боржника або визнання його банкрутом.

Також можна бути впевненим у відсутності реальних перспектив стягнути борг навіть якщо контрагент де-юре існує, проте де-факто не здійснює будь-якої господарської діяльності і не має ліквідних активів для погашення заборгованості. Якщо ви вступали з ним у судовий позов, підтвердити таку оцінку ситуації може, наприклад, акт держа-

вного виконавця про відсутність у боржника майна, на яке може бути стягнуто стягнення.

Тягар з ухвалення рішення про визнання заборгованості безнадійною та її списання лежить зовсім не на бухгалтері, а на керівнику підприємства. Саме він, має визнати відповідну дебіторську заборгованість безнадійною та розпорядитися списати її з балансу. Звісно, бухгалтер неспроможна самоусуватись від цього процесу. Він має вчасно «забити на сполох» і забезпечити керівництво інформацією, необхідною для ухвалення рішення. Адже якщо безнадійну заборгованість не списати вчасно, то згодом доведеться виправляти помилки в обліку.

Ефективне управління дебіторською заборгованістю має великий вплив на ліквідність, а, отже, і на зміцнення фінансового становища підприємства в цілому. Тому саме ефективне управління дебіторською заборгованістю відноситься до необхідних умов успішної діяльності, оскільки воно створює передумови для швидкого зростання бізнесу і збільшення фінансових можливостей підприємства. Неефективність управління дебіторською заборгованістю може бути зумовлена як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками – низькою платоспроможністю або недобросовісністю покупців, інфляцією, недостатнім рівнем професіоналізму фінансового менеджера, недостатнім рівнем контролю за дебіторською заборгованістю. Функції з управління дебіторською заборгованістю, як правило, покладаються на фінансового менеджера, а інформаційне забезпечення формує і подає бухгалтерія.

Для забезпечення стійкого фінансового стану підприємство повинне вибудувати ефективну систему контролю руху і своєчасного стягнення дебіторської заборгованості. Для цього підприємству необхідно не лише формувати бюджет і вести реєстр «старіння» дебіторської заборгованості, своєчасно вживати заходи щодо її інкасації, а й здій-

снювати систематичний аналіз цього активу. Аналіз дебіторської заборгованості за термінами її виникнення дозволяє оцінити ефективність і збалансованість політики товарного кредиту і надання знижок покупцям; визначає сфери, в яких необхідно докласти додаткових зусиль для повернення боргів; дає базу для створення резерву сумнівних боргів; дозволяє спрогнозувати надходження коштів.

Рішення про визнання безнадійної заборгованості варто оформити наказом керівника про списання безнадійної дебіторської заборгованості. Далі бухгалтер оформляє первинний документ на списання «безнадії» у вигляді бухгалтерської довідки та відображає наслідки такої операції в обліку.

Будь-яка заборгованість у будь-який момент може бути визнана підприємством безнадійною.

Списання безнадійної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, послуги здійснюється в момент її визнання або за рахунок створеного резерву сумнівних боргів, або шляхом віднесення на витрати звітного періоду. Така класифікація статей дебіторської заборгованості, яка наведена в НП(С)БО і яка присутня в балансі, ураховує рівень ліквідності статей, корисніша для користувачів фінансової звітності щодо оцінки фінансового стану підприємства, надає повнішу інформацію про рівень дебіторської заборгованості й можливість перетворення фінансових зобов'язань у гроші.

Зазначимо, що облікові наслідки залежать від того, яку саме безнадійну дебіторську заборгованість списують: грошову чи товарну.

Під грошової дебіторську заборгованість прийнято розуміти заборгованість з оплати раніше відвантажених товарів (виконані роботи, надані послуги), а під товарної – заборгованість з постачання товарів (робіт, послуги) рахунком раніше перерахованої передоплати.

Виходячи з вищенаведеного можна зробити висновок, що організація управління дебіторською заборгованістю безпосередньо впливає на прибутковість підприємства і визначає дисконтну і кредитну політику для покупців, шляхи прискорення повернення боргів і зменшення безнадійної заборгованості, а також вибір умов продажу, що забезпечують гарантоване надходження коштів і є однією з проблем підприємства.

Перелік посилань:

1. НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» : затв. наказом М-ва фінансів України від 8 жовт. 1999 р. № 237. URL: <https://buhgater911.com/normativnaya-baza/instrplan-rah/standart-buhgalterskogo/pologhennya-standart-buhgaltersykogo1021475.html>.
2. Чорнобривець М.М. Дебіторська заборгованість: сутність та причини виникнення. URL: www.irbisnbuv.gov.ua/cgi.../cgiirbis_64.exe?

ДОСЛІДЖЕННЯ ВИЗНАЧЕННЯ «ЗАПАСИ» ДЛЯ ЦІЛЕЙ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

*Ковальова Т.В., канд. екон. наук, доцент
Шрамкова Н.А., здобувач вищої освіти*

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Тлумачний словник української мови трактує запаси як «певну кількість продуктів, матеріалів тощо, заготовлених заздалегідь для використання у разі потреби» [1]. У бухгалтерському обліку термін запаси з'явився у період, коли в Україні перейшла на національні стандарти обліку. Як відомо, цей перехід був спрямований на те, щоб максимально врахувати вимоги міжнародних стандартів бухгалтерського обліку. До цього періоду, в контексті запасів використовувались терміни: «матеріальні ресурси», «предмети праці», «товарно-матеріальні цінності», «виробничі ресурси». У теперішній час ці терміни теж використовують-

ся, але здебільшого фахівцями, які не мають відношення до бухгалтерського обліку. Бойко Ю.Ю., досліджуючи дефініцію «запаси», звернув увагу на точки зору науковців, що у визначенні сутності поняття «запаси» виділяють економічний та обліковий підходи. З точки зору економічного підходу науковці визначають запаси як засоби праці, як предмети праці або як засоби виробництва, не можна категорично стверджувати, що запаси слід відносити до будь-якої з цих категорій, але безперечно ця характеристика залежить від змістового навантаження, яке покладає автор на це поняття. На нашу думку доцільно характеризувати запаси як засоби виробництва, проте й ця характеристика не є найбільш точною, оскільки готова продукція та товари є засобами обігу [2].

Основними вченими, що досліджують економічну сутність, проблеми обліку та управління виробничими запасами, є Костюченко В., Буфатіна І., Павлюк І., Бутинець Ф., Хлипальська В., Соколовська Н., Смоленюк П. та інші. Науковці вивчали і появу терміну «запаси» та відмінності його від терміну «виробничі запаси».

Незважаючи на значну кількість публікацій, які присвячені всебічному дослідженню запасів, можливе подальше вивчення дефініції «запаси» для покращення ведення обліку.

Проаналізувати думки науковців щодо поняття «запаси» та визначити його для обліку.

Ми звернули увагу, що дослідженням поняття запаси автори займаються останні десять років, і ці дослідження пов'язані з паралельним існуванням поняття «запасів» і «виробничих запасів». Рубан Л.О та Яковенко Т.І. провели ґрунтовні дослідження цих понять і відзначили, що більшість економістів і вчених, висвітлюючи питання обліку запасів, використовує визначення, наведене в НП(С) БО 9, та ототожнюють поняття «виробничі запаси» з термінами «матеріальними ресурси», «товарно-матеріальні цінності»

тощо [3]. Дійсно, наш аналіз визначення поняття «запаси» підтвердив думку попередніх авторів. Деякі з визначень наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Трактування понять «запаси» та «виробничі запаси»

Автор	Визначення
Бойко Ю.Ю. [2]	запаси – це оборотні активи до яких відносяться виробничі запаси, незавершене виробництво, малоцінні та швидкозношувані предмети, готова продукція, товари, які зберігаються на складі й забезпечують потреби підприємства в процесі господарської діяльності або ж використовуються для продажу, вартість яких віддзеркалює рівень організаційно-виробничої структури підприємства»
Римар Г.А. [4]	виробничі запаси – це предмети праці, що споживаються виробництвом протягом одного виробничого циклу і використовуються у процесі виробничої діяльності, після завершення виробничої продукції переносять свою вартість на вартість кінцевого продукту.
Рабоконт Ю.С. [5]	виробничі запаси – це матеріальні оборотні активи, які протягом операційного циклу використовуються в повному обсязі для створення продукції, товарів, надання послуг, виконання робіт, а також для будь-яких господарських чи управлінських потреб підприємства
Кундеус О.М. [6]	виробничі запаси – це частина предметів праці, які становлять основу продукції, що виготовляється, надають їй необхідних якостей та беруть участь у процесі її виробництва.
Рубан Л.О, Яковенко Т.І. [3]	виробничі запаси – це елемент запасів, який є активом та сукупністю предметів праці, які перебувають на підприємстві у вигляді складських запасів основних та допоміжних матеріалів, а також палива, запасних частин, зворотних відходів, тари та інших матеріалів, які придбані зі сторони або самостійно виготовлені й призначені для використання як у виробничому процесі, так і для будь-яких інших потреб підприємства за умови їх повного споживання в одному операційному циклі.

Розмаїття точок зору пов'язано з різним трактуванням запасів у нормативних актах. Так, у НП(С)БО 9 запаси – це активи, які: утримуються для подальшого продажу (розподілу, передачі) за умов звичайної господарської діяльності; перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва; утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а також управління підприємством [7]. У той же час, у 2 класі Плану рахунків, окрім рахунку 20 «Виробничі запаси», до запасів відноситься: 22 «Малоцінні та швидкозношувані предмети», 23 «Виробництво», 24 «Брак у виробництві», 25 «Напівфабрикати», 26 «Готова продукція», 28 «Товари» [8]. Інформація, подана в плані рахунків щодо запасів повністю відповідає визначенню запасів, яке надано в НП(С)БО 9.

Найбільш глибокі дослідження поняття «запаси», на наш погляд, проведені в дисертаційній роботі Кундеус О.М. Методологічна база для дослідження виробничих запасів з точки зору їх організації були закладені К. Марксом через теорію відтворення. Як відомо, К. Маркс говорив лише про «сирий» матеріал, не розділяючи його на сировину і матеріали, тобто предмети праці, безпосередньо дані природою. «Всі предмети, які залишається праці лише вирвати із безпосереднього зв'язку із землею, – писав Маркс, – є дані природою предмети праці». Предмети, до яких вперше прикладають працю, і які втрачають безпосередній природний зв'язок із землею, а також ті, до яких вже була прикладена праця, називають сирим матеріалом (сировиною) Як вказував К. Маркс, «... якщо сам предмет праці уже був профільтрований працею, ми його називаємо сирим матеріалом, наприклад, добута руда, яка перебуває у процесі промивання. Кожен сирий матеріал є предмет праці, як не усякий предмет праці є сирим матеріалом лише у цьому випадку, якщо він уже набув змін при застосуванні праці»

[6, с. 15]. Саме це визначення К. Маркса дає відповідь на питання, що таке матеріальні цінності. Ми згодні з Кундеусом О.М, який вважає, що матеріальні цінності слід розуміти як предмети праці та засоби праці. Предмети праці – це сировина і основні матеріали, напівфабрикати, паливо, енергія, незавершене виробництво тощо. Виробничі запаси – це частина предметів праці, які становлять основу продукції, що виготовляється, надають їй необхідних якостей та беруть участь у процесі її виробництва. Тобто, ототожнювати ці поняття не потрібно, оскільки, вони за своєю суттю відрізняються один від одного.

Велике значення в організації обліку запасів належить правильно організований документообіг. Наразі значна кількість науковців пропонує запроваджувати на підприємстві електронний документообіг, який зменшить витрати часу бухгалтера на цей вид робіт. Використання такого обігу при обліку запасів забезпечить як зменшення кількості документів; посилить контроль щодо складання документів; підвищить ефективність роботи бухгалтерів і знизить витрати, пов'язані зі зберіганням паперових документів.

Запаси складають ресурсний потенціал будь якого підприємства, у зв'язку з цим виникає необхідність у генеруванні системи управління щодо створення умов для ефективного функціонування системи їх забезпечення та використання. І. Я. Максименко та А. Г. Іванченко, вивчаючи облік запасів, довели, що одним із найдієвіших інструментів виявлення резервів підвищення ефективності використання запасів та управління ними є чітка організація бухгалтерського обліку виробничих запасів [9]. Раціональне управління виробничими запасами в першу чергу потребує своєчасного оперативного обліку за їх надходженням і використанням. При цьому необхідно контролювати та вдосконалювати процес організації обліку на кожній ділянці обліку запасів для отримання достовірної інформації про надходжен-

ня, використання, внутрішнє переміщення запасів, дотримання норм та встановлених лімітів на підприємстві [10].

Дотриманням всіх вимог щодо організації обліку запасів приведе до зниження собівартості продукції, і як результат – до збільшення прибутку підприємств. Бухгалтерська служба повинна забезпечити дотримання умов ведення складського господарства, правильна розробка норм витрачання запасів і т.п. Важливим є також організація зберігання і використання виробничих запасів.

Перелік посилань:

1. Словник української мови. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%D0%B7%D0%B0%D0%BF%D0%B0%D1%81%D0%B8> (дата звернення 02.09.2022).

2. Бойко Ю.Ю. Визначення змістовного навантаження дефініції запасів задля формування підходів до їх оцінки та ідентифікації. URL: <https://cdn.hneu.edu.ua/rozvitok19/thesis03-03.html> (дата звернення 02.09.2022).

3. Рубан Л.О., Яковенко Т.І. Економічна сутність поняття виробничих запасів на промисловому підприємстві. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/34_2019_ukr/48.pdf (дата звернення 02.09.2022).

4. Рymar Г.А. Трактуння термiну «виробничi запаси» як облiкової категорiї: погляди науковцiв. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/33049/1/27.PDF> (дата звернення 02.09.2022).

5. Рабоконь Ю.С. Економiчна сутнiсть виробничих запасiв, iх оцiнка та облiкове забезпечення. URL: <http://efm.vsau.org/storage/articles/February2020/TdJrC364q9CjfW1l1wvN.pdf> (дата звернення 02.09.2022).

6. Кундеус О. М. Облік та аналіз використання виробничих запасів: сучасний стан і перспективи розвитку: дис. на здобут наук. ступеня канд. екон. наук. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/3397/1/Dis%20%D0%9A%D1%83%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D1%83%D1%81%20%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D1%80%20%D0%9C%D0%B8%D1%85%D0%B0%D0%B9%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87.pdf> (дата звернення 03.09.2022).

7. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси»: затв. наказом М-ва фінансів України від 20 жовт. 1999 р. № 246. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99> (дата звернення 04.09.2022).

8. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, зареєстрована в М-ві юстиції України 21 груд. 1999 р. № 893/4186. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99> (дата звернення: 02.09.2022).

9. Максименко І.Я., Іванченко А.Г. Особливості обліку виробничих запасів в управлінні діяльністю підприємства. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/9_2019/44.pdf (дата звернення: 12.09.2022).

10. Максименко І.Я. Особливості бухгалтерського обліку товарних запасів в системі управління торговельним підприємством. *Economics and finance*. 2016. № 9. С. 228-230.

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У СИСТЕМІ ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Макогон В.Д., д-р екон. наук, с.н.с.

Державний торговельно-економічний університет, м. Київ

Підвищення якісного рівня функціонування системи державних фінансів є однією з найбільш важливих стратегічних цілей державної фінансової політики [1]. В умовах воєнного стану трансформаційні процеси у системі державних фінансів пов'язані з необхідністю підвищення ефективності організації діяльності органів державного управління, синергії складових державної фінансової політики, необхідністю удосконалення методології аналізу та оцінки ефективності управління державними фінансовими ресурсами, підвищення якісного рівня інституційних засад моніторингу результатів діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування.

Вирішення поставлених завдань надасть змогу певною мірою стабілізувати процеси у фінансово-бюджетній сфері та підвищити якісний рівень управління даною сфе-

рою в цілому. При цьому доцільним є вироблення критеріїв оцінки ефективності використання державних фінансових ресурсів, посилення адресності надання державної фінансової допомоги виходячи з пріоритетності спрямування фінансових ресурсів держави, з урахуванням як цільової спрямованості так і ступеню гостроти тих чи інших проблемних питань. Зокрема, в умовах воєнного стану надзвичайно складно забезпечити достатній обсяг наповнюваності бюджетів різних рівнів, що актуалізує питання пошуку додаткових джерел бюджетного фінансування.

Вибір найбільш ефективного інструментарію вирішення зазначених проблемних питань формує передумови для комплексного відновлення вітчизняної економіки, дозволяє оптимізувати видаткову частину державного та місцевих бюджетів з урахуванням об'єктивних відмінностей в потребах населення та особливостей розвитку територій, дозволяє створити передумови для реалізації соціальної справедливості.

Вагомим інструментом фінансування бюджетів різних рівнів в умовах воєнного стану є запозичення від міжнародних фінансових організацій. Зокрема, в Україні у 2022 році спостерігається значний рівень нарощення державного боргу. У лютому 2022 року збройна агресія та бойові дії на території України створили надзвичайні економічні виклики та проблеми, суттєво погіршилися основні економічні показники. За різними оцінками втрати ВВП у березні 2022 року склали 33-43 %.

Будь-яка цивілізована держава зобов'язана захищати своїх громадян від соціально-економічних негараздів, потрясінь. В економічному плані даний захист залежить, насамперед, від фінансування відповідних заходів та програм, але саме фінансування визначається як можливість економіки країни так і можливостями щодо залучення фінансових ресурсів шляхом здійснення запозичень. В

умовах воєнного стану актуалізувалось питання ефективної організації системи державних фінансів. При цьому необхідно враховувати, що в даних умовах, потреба в фінансових ресурсах для фінансування бюджетних призначень кардинально зростає.

Перелік посилань:

1. Chugunov I, Makohon V, Krykun T. Budget strategy in the conditions of economic globalization. *Problems and Perspectives in Management*, 2019. 17(3), 101-110. doi:10.21511/ppm.17(3).2019.08

ЕКОЛОГІЧНЕ ОПОДАТКУВАННЯ ЯК ОСНОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ

*Нестеренко І.В., канд. екон. наук, доцент
Державний біотехнологічний університет, м. Харків*

В умовах глобальної трансформації економіки ефективна реалізація та дотримання основних принципів сталого розвитку світового господарства та біобезпеки як для глобальної господарської системи так і для окремо взятих підприємств дасть змогу переорієнтувати світову систему господарювання на новий якісний рівень, в основі якого лежить стратегія суспільно-орієнтованого та безпечного розвитку економічної системи. Погіршення екологічної ситуації на світовому рівні, обраний європейський вектор розвитку вимагає від України подальших кроків у напрямку впровадження державної стратегії екологічної політики та втілення гармонізованого з європейськими стандартами Національного плану дій (державної програми) з охорони довкілля, яка має базуватися на даних екологічного обліку та оподаткування на кожному підприємстві [1]. Налагодження дієвої обліково-звітної системи екологічних наслідків діяльності вітчизняних підприємств сприятиме: роз-

робці стратегії екологічно свідомого управління; вчасній ідентифікації ризиків виникнення надмірного антропогенного впливу на навколишнє середовище та здійснення обмежуючих та попереджувальних заходів; поглибленому аналізу фінансових результатів від природоохоронної діяльності і визначення впливу цих витрат на ефективність підприємства та ціну товарів, готової продукції чи послуг в основних видах діяльності, які мають найбільший вплив на природний капітал; оцінці економічного збитку, що завдає забруднення навколишнього середовища; забезпечить практичний зв'язок між показниками фінансової, екологічної та звітності зі сталого розвитку.

Організаційні засади екологічного оподаткування розроблені А. Пігу, базуються на механізмах стягнення податків з підприємств-забруднювачів та представлення субсидій суб'єктам господарювання, які знижують рівень викидів у навколишнє природне середовище [2, с. 70]. Так, на думку А. Пігу, наявність шкідливого впливу на природний капітал є достатньою підставою для втручання уряду. Відповідно до вимог Податкового кодексу України, а саме розділу VIII «Екологічний податок», за викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення, скиди забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти, розміщення відходів, суб'єкти господарювання, юридичні особи, що не провадять господарську (підприємницьку) діяльність, бюджетні установи, громадські та інші підприємства, установи та організації, постійні представництва нерезидентів мають сплачувати екологічний податок [3]. Тому доцільно для налагодження ефективної системи екологічного оподаткування, відповідно до вимог Податкового кодексу, впровадження аналітичного апарату розрахунків за податками й зборами, який дозволить деталізувати операції з нарахування та сплати екологічного податку, зборів за спеціальне використання

води та за спеціальне використання лісових ресурсів, з метою їх оптимізації.

Дослідження, що протягом багатьох років проводилося країнами Європейського союзу доводить, що ставка еко-податку на енергію нижча за норму праці, окрім позитивного впливу на екологізацію енергетичного комплексу, сприятиме зайнятості населення [4, с. 8]. Крім того, останніми роками актуалізуються запити на дослідження таких екологічних аспектів діяльності суб'єктів господарювання як еко-податки. Коригування та інновація існуючих податкових викривлень та запровадження еко-податків можуть сприяти реалізації в країні «зеленої» податкової реформи та, як наслідок, підвищенню якості навколишнього середовища. Еко-податки охоплюють широкий спектр, наприклад країни-члени ЄС вводили податки на паливо, продукти та дії, що загрожують навколишньому середовищу (Швеція на природний газ та вуглець, Німеччина на забруднення води) [4, с. 10]. Виявлення впливу екологічних податків на Індекс екологічної ефективності, показало, що екологічні податки не мають статистично значущого впливу на динаміку досліджуваного індексу. Це свідчить про обмежену ефективність інструментів екологічного оподаткування у комплексному регулюванні екологічного іміджу країни. Враховуючи низьку ефективність екологічних податків у регулюванні екологічної безпеки, слід відзначити необхідність пошуку шляхів удосконалення їх впливу на діяльність суб'єктів господарювання. При використанні цих інструментів доцільно враховувати ризики, які пов'язано: зі зростанням заборгованості по екологічному податку; з ухиленням від сплати податків; з використанням неякісних очисних споруд; зі зниженням платоспроможності та фінансової стійкості платників податків.

Водночас одним із перспективних варіантів скорочення викидів забруднюючих речовин може бути дозвіл на відрахування вартості екологічних витрат із суми екологічних платежів, а також можливість податкових канікул для платників екологічного податку, тимчасове звільнення від оподаткування окремих операцій, виключення з бази оподаткування проектів.

Таким чином, результати оцінки показали, що екологічні податки є чинником, який знижує інтенсивність екологічних інновацій в країні в короткостроковій перспективі. Це пов'язано з використанням коштів суб'єктів господарювання на сплату екологічних податків замість фінансування екологічних інновацій. Враховуючи результати розрахунків, проаналізувавши досвід країн ЄС та вітчизняні реалії, можна зробити висновок про необхідність гармонізації вітчизняної системи екологічного оподаткування з європейською практикою в Україні з метою збереження довкілля та ефективного використання надходжень екологічного податку з метою досягнення Цілей сталого розвитку. При цьому, більшість країн, які характеризуються ефективною екологічною податковою політикою, використовують не один, а декілька податкових і неподаткових інструментів для стимулювання екологічно безпечної діяльності та зменшення шкідливого впливу на довкілля. У зв'язку з цим першочерговим завданням розвитку екологічної політики України є розробка теоретико-методичного забезпечення оцінки комплексного впливу держави на діяльність платників екологічного податку, який пов'язаний зі змінами (позитивними чи негативними) у їхньому впливі на довкілля.

Перелік посилань:

1. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30 вер. 2019 р. № 722/2019. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825>.

2. Пігу А. Економічна теорія добробуту: пер. з англ. Т.1; заг. ред. С.П. Аукуціонек; вступ. ст. Г.Б. Хромушин. Київ: Прогрес, 2005. 512 с.

3. Податковий кодекс України [від 02 грудня 2010 року № 2755-VI із змінами і допов.]. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

4. Чернікова І.Б., Кирильєва Л.О., Нестеренко І.В., Кузнецова С.О. Тактично-орієнтовані підходи до податкового планування в умовах сталого розвитку ринку. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2020. Вип. 1(31). С. 7-19. URL: <https://repo.btu.kharkov.ua/handle/123456789/4198>.

АСПЕКТИ ОБЛІКУ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОКРАЩЕННЯ

Ситнікова К.О., здобувач вищої освіти

Хорошилова І.О., канд. екон. наук, доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Питання вдосконалення обліку виробничих запасів завжди перебували у центрі уваги у будь-якій організації. Пояснюється це складністю і трудомісткістю цього розділу бухгалтерського обліку, нею припадає понад 30 % всієї економічної інформації, що виникає на підприємстві.

Для забезпечення збереження виробничих запасів, правильної приймання, зберігання та відпустки цінностей важливе значення має наявність на підприємстві у достатній кількості складських приміщень, оснащених ваговими та вимірювальними приладами, мірною тарою та іншими пристроями. Необхідно також впроваджувати ефективні форми попереднього та поточного контролю за дотриманням норм запасів та витрачанням матеріальних ресурсів,

приділяти більше уваги підвищенню достовірності оперативного обліку руху напівфабрикатів, комплектуючих виробів, деталей та вузлів у виробництві.

Удосконалення обліку та контролю наявності та руху виробничих запасів в організаціях слід проводити за такими напрямками.

По-перше, спрощувати оформлення операцій із приходу та витрати товарно-матеріальних цінностей. Відпустку матеріалів у виробництво, де це доцільно, можна оформлювати на підставі встановленого ліміту безпосередньо у картках складського обліку матеріалів, передбачивши в них підпис особи, яка отримує цінності.

По-друге, з вимог ринкової економіки, вдосконалювати методологію бухгалтерського обліку матеріальних ресурсів.

По-третє, стежити за ретельним та своєчасним проведенням інвентаризацій, контрольних та вибіркових перевірок, які мають важливе значення у збереженні матеріалів. Важливим напрямом удосконалення організації оперативного та складського обліку запасів є раціоналізація форм документів, документообігу та всієї системи оформлення, реєстрації та обробки документів.

Облікова інформація у системі матеріально-технічного постачання організації характеризується як значними обсягами, а й потребою її створення окремі періоди. Подібні надходження великої кількості облікових документів на обробку та характерна тенденція збільшення їх кількості до кінця місяця значно ускладнюють роботу заводських складів та у групах матеріально-технічного постачання. Виходячи з проведеного аналізу науковців, зростання обсягу облікових робіт на кінець місяця суттєво впливає на якість роботи.

Аналіз існуючого порядку ведення обліку матеріальних ресурсів на підприємствах показав, що необхідно вдосконалювати систему обліку, усувати дублювання інформації у різних документах, уніфікувати форми документів,

регламентувати обсяг та строки їх передачі на обробку. Насамперед, мають бути уніфіковані документи, на основі яких виробничі підрозділи отримують сировину, матеріали, куплені готові вироби із заводських складів (лімітно-забірні картки, забірні картки, вимоги та накладні тощо).

Надається доцільною розробка єдиної форми документа (на відпустку матеріалу), призначеної для машинної обробки. У цей документ слід включити всі об'єкти основного та допоміжного виробництва під відповідними кодами, які вказували б напрям використання матеріальних ресурсів – основні вироби, запасні частини, товари народного споживання, разові замовлення, ремонтно-експлуатаційні потреби.

Очевидно, що вирішення як організаційних, так і методичних питань має ґрунтуватися на використанні можливостей сучасних комп'ютерних технологій. При цьому найефективнішою є організація вирішення таких завдань у комплексній системі управління підприємством. Вирішення цих та інших проблем дозволить налагодити більш дієвий і менш трудомісткий облік та контроль за наявністю, рухом та використанням матеріальних ресурсів, а також досягти їхньої економії.

У процесі дослідження ми розглянули організацію обліку, руху запасів на підприємстві, а також забезпечення збереження матеріальних цінностей на основі вивчення матеріалів та аналізу господарської практики. Таким чином, при розгляді матеріальних цінностей як об'єкта обліку та контролю, тобто досліджуючи їх, ми дійшли таких висновків. Величезну роль вирішенні цього завдання грає чітко організований облік. Він повинен оперативно забезпечувати керівників та інших заінтересованих осіб необхідною інформацією для ефективного управління виробничими запасами з метою оптимальних умов виготовлення високоякісної продукції та пошуку резервів зниження її собівартості в частині раціонального використання матеріалів.

Необхідна умова діяльності організації – добре налагоджені господарські зв'язки, тому що вони забезпечують безперервність постачання, безперервність процесу виробництва, своєчасність відвантаження та реалізації. Чітка класифікація матеріально-виробничих запасів за певними ознаками та вибір одиниці обліку необхідні для своєчасної та правильної організації синтетичного та аналітичного обліку.

Важливою причиною організації обліку матеріалів є оцінка. Вона має значення і для більш ефективної організації обробки даних обліку. На аналізованому підприємстві облік ведеться за фактичною собівартістю. Облік матеріальних цінностей на підприємстві відповідає як умовам виробничого споживання матеріалів, так і вимогам організації складського господарства та забезпечує виконання одного з основних завдань обліку – контролю за збереженням матеріальних цінностей під час їх приймання та зберігання.

Важливою умовою підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів є посилення особистої та колективної відповідальності, а також матеріальної зацікавленості робітників, керівників у раціональному використанні матеріальних ресурсів. Слід обов'язково повинні прагнути дотримання норм виробничих запасів матеріалів, оскільки їх надлишок призводить до уповільнення оборотності оборотних засобів, а недолік – зриву виробничого процесу.

Для поліпшення обліку матеріальних ресурсів, потрібно постійно вдосконалювати документи та облікові реєстри, що застосовуються, тобто ширше використовувати накопичувальні документи.

Перелік посилань:

1. Кузнецова М. Тенденции и закономерности управления запасами *Проблемы теории и практики управления*. 2009. № 11. С. 63–72.
2. Павлюк І. Проблеми бухгалтерського обліку виробничих запасів, товарів та пропозиції щодо їх вирішення. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2010. № 6. С. 40–57.

3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси»: затв. наказом М-ва фінансів України від 20 жовт. 1999 р. № 246. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99/ed20201103#top> (дата звернення: 21.09.2022).

НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО ОРІЄНТОВАНОГО БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

*Христенко А.О., здобувач вищої освіти
Uniwersytet Łódzki (Польща)*

Проскура А.С., здобувач вищої освіти

Ливенцова Я.О., здобувач вищої освіти

*Науковий керівник: Болдовська К.П., канд. екон. наук, доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Одним із аспектів забезпечення конкурентоспроможності суб'єкта господарювання є організація і ведення бізнесу на засадах забезпечення соціальної відповідальності, що, зокрема, потребує відповідних інструментів інформаційного забезпечення, якими, серед інших, є соціальний облік та нефінансова звітність.

Соціально орієнтований бухгалтерський облік трактується як процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі користувачам достовірної та неупередженої інформації про стан і результати фінансування соціальних програм [1].

Зазначимо, що ведення соціально орієнтованого бухгалтерського обліку в Україні не є обов'язковим, але вважаємо доцільним поряд з фінансовою, податковою і статистичною звітністю запровадження й соціальної звітності. При цьому з огляду на економічну недоцільність виділення соціально-економічного обліку в окремий вид, завдання задоволення потреб групи зацікавлених осіб має бути покладене на бухгалтерський облік. До зацікавлених осіб, з одного бо-

ку, необхідно віднести власників і менеджерів, а з іншого – осіб, на яких спрямована соціальна відповідальність підприємства (працівники, їхні спілки й об'єднання, суспільство).

З огляду на відсутність в Україні нормативно-правової бази регулювання соціального обліку в цілях окреслення переліку показників, які мають використовуватись при формуванні звітів для характеристики соціального аспекту ведення діяльності, доцільно звертатись до міжнародних стандартів у цій сфері, якими пропонуються такі напрями їх визначення:

- трудові відносини (основна і додаткова заробітна плата, інші заохочувальні та компенсаційні виплати);

- охорона праці і безпека на робочому місці (витрати підприємства на оснащення засобами індивідуального захисту, покращення умов праці робітників);

- навчання працівників (витрати на підвищення кваліфікації працівників, додаткові курси, тренінги тощо);

- суспільство (витрати підприємства для підвищення добробуту громадян шляхом провадження благодійної діяльності);

- екологія (витрати підприємства на захист навколишнього середовища) тощо.

Наведені характеристики частково розкриваються у фінансовій звітності підприємства, проте вони є недостатніми для задоволення потреб зацікавлених осіб.

Таким чином, в Україні доцільно розробити і запровадити єдину форму соціального звіту, який достатньою мірою розкриватиме необхідну інформацію про показники соціальної ефективності бізнесу, стан і результати фінансування соціальних програм суб'єктів господарювання.

Література:

1. Петренко С.М., Бесарабов В.О. Формування об'єктів соціально орієнтованого обліку та розкриття інформації про них у фінансовій та соціальній звітності. *Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського*. Сер.: Економічні науки. 2013. № 4. С. 183-192.

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК

Наукове видання

**ОБЛКОВО-АНАЛІТИЧНИЙ ТА ЕКОНОМІКО-
ФІНАНСОВИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ УПРАВЛІННЯ
СУЧАСНИМ ПІДПРИЄМСТВОМ:
МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД**

МАТЕРІАЛИ

II Міжнародної науково-практичної конференції,
02 листопада 2022 р.

Збірник наукових праць

Відповідальний за випуск

Т.В. Ковальова

Авторська редакція

Підп. до друку _____ Формат _____
Папір офсетний. Друк RISO.
Ум.-друк. арк. 9,1 Обл.-вид. арк. 9,6
Тираж 100 прим. Зам. № _____

ВИДАВНИЦТВО

Харківського національного автомобільно-дорожнього університету

**Видавництво ХНАДУ, 61002, Харків-МСП, вул. Ярослава Мудрого, 25.
Тел. /факс: (057) 700-38-64; 707-37-03, e-mail: rio@khadi.kharkov.ua**

Свідоцтво Державного комітету інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції, серія ДК № 897 від 17.04 2002 р.